

**ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Meltem GİZİR

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOĞRULAMA MERKEZİ**

Türkiye’de Bölgesel Pamuk Fiyatlarının Analizi

119 990

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

ADANA, 2002

19990

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'DE BÖLGESEL PAMUK FİYATLARININ ANALİZİ

Meltem GİZİR
YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

**Bu tez .30/12/2002 Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından
Oybirliği/ Oyçokluğu İle Kabul Edilmiştir.**

İmza	İmza	İmza
Doç.Dr.Haydar SENGÜL	Doç.Dr.Necat ÖREN	Yrd.Doç.Dr. Turan BİNİCİ
DANIŞMAN	ÜYE	ÜYE

Bu tez Enstitümüz Tarım Ekonomisi Anabilim Dalında hazırlanmıştır
Kod No: 2104

Prof. Dr. Fikri AKDENİZ
Enstitü Müdürü

Bu çalışma Ç.Ü. Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından desteklenmiştir.

Proje No: FAE 2002 YL-67

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

ÖZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE'DE BÖLGESEL PAMUK FİYATLARININ ANALİZİ

Meltem GİZİR

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

Danışman: Doç. Dr. Haydar ŞENGÜL

Yıl: 2002, Sayfa: 79

Jüri: Doç. Dr. Haydar ŞENGÜL

Doç. Dr. Necat ÖREN

Yrd. Doç.Dr. Turan BİNİCİ

Bu araştırmada, 1970-2001 döneminde, Çukurova, Ege ve dünya pamuk fiyatlarındaki değişmeler, bu fiyat serileri arasındaki benzerlik ve farklılıklar incelenmiştir. Çukurova ve Ege Bölgesi pamukları cari fiyat trendleri artış eğilimi gösterirken, bu iki bölgenin reel fiyat trendleri azalış eğilimi göstermektedir. Mevsimsel dalgalanmalar incelendiğinde, Çukurova ve Ege Bölgesinin benzer özellik gösterdiği görülmektedir. Çukurova ve Ege Bölgesinde pamuk fiyatları, Mayıs, Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarında mevsim ortalamasının üzerindedir. Dünya fiyatlarında ise, cari ve reel fiyat trendleri artış eğilimi göstermektedir. Dünya fiyatları önemli bir mevsimsel dalgalanma göstermemektedir. Bu durum dünya pamuk fiyatlarının, Çukurova ve Ege pamuk fiyatlarından daha kararlı bir seyir izlediğinin göstergesidir. Dünyada ve Türkiye’de reel pamuk fiyatları son üç yıldır, benzer şekilde konjonktürün iniş devresindedir. Ülkemizde pamuk tarımının geliştirilmesi için reel pamuk fiyatlarında ve üretici gelirlerinde kararlılık sağlanmaya yönelik politikaların önemi büyüktür.

Anahtar Kelimeler: *Pamuk, Pamuk Fiyatları, Fiyat Analizi*

ABSTRACT

MSc THESIS

ANALYSIS OF REGIONAL COTTON PRICES IN TURKEY

Meltem GİZİR

**DEPARTMENT OF AGRICULTURAL ECONOMICS
INSTITUTE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES
UNIVERSITY OF ÇUKUROVA**

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Haydar ŞENGÜL

Year: 2002, Pages: 79

Jury: Assoc. Prof. Dr. Haydar ŞENGÜL

Assoc. Prof. Dr. Necat ÖREN

Assist. Prof. Dr. Turan BİNİCİ

The Regional Cotton Prices, namely Ege Std-1 and Çukurova Std-1(B) which are represent Aegean and Çukurova regions of Turkey were analysed in this study. Regional Cotton Prices were also compared to Liverpool Cotton A Index prices as a World Cotton price in the 1970-2001 period.

Both, Ege Std-1 and Çukurova Std-1(B) Cotton prices have shown increasing trends at current prices but decreasing trends at real prices during 1970-2001 period. Both price series have similar seasonal fluctuations that are above the monthly average in May, June, July and August.

Liverpool Cotton a Index prices have positive slope trend line in the 1970-2001 period and have slightly seasonal fluctuations. It can be said that world cotton prices are more stable than cotton prices in Turkey.

Since 1998, real cotton prices in both Turkey and world have being gone to decline in terms of cyclical fluctuations policy related to price and agricultural income stabilisation have key role on improvement of cotton farming in Turkey.

Key Words: Cotton, Cotton Prices, Price Analysis

TEŞEKKÜR

Bana bu çalışma konusunu veren ve bu araştırmanın vücuda gelmesinde her türlü destek ve yakın alakalarını esirgemeyen, değerli danışmanım Sayın Doç.Dr.Haydar ŞENGÜL'e, çalışmalarında kaynak bulma ve fikir verme konusunda yardımlarını esirgemeyen Sayın Prof. Dr. Oktay GENCER'e, verilere ulaşmamda her türlü kolaylığı sağlayan İTB Ar-ge servisi çalışanlarına, ATB, TARIŞ ve ÇUKOBİRLİK çalışanlarına, araştırmanın her safhasında yardımlarını gördüğüm Araş. Gör. Seval MUTLU'ya, Araş. Gör. Ufuk GÜLTEKİN'e, çalışmanın yürütülmesinde yardımlarını sürekli gördüğüm değerli arkadaşlarım, Ersan SIRLIBAŞ, Ahmet KARAHOCA, Bilge BOZ'a ve emeği geçen herkese sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca, eğitimimin her aşamasında maddi ve manevi destek sağlayan, yol gösteren ve her zaman hoşgörüsüne sığındığım aileme teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER	SAYFA NO
ÖZ	I
ABSTRACT	II
TEŞEKKÜR	III
ÇİZELGE DİZİNİ.....	IV
ŞEKİL DİZİNİ.....	V
KISALTMALAR.....	VI
1. GİRİŞ	1
1.1. Konunun Önemi	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı	3
2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR.....	5
3. MATERYAL ve METOD.....	8
3.1. Materyal	8
3.2. Metod.....	8
4. ARAŞTIRMA BULGULARI.....	11
4.1. Pamuk Tarımı	11
4.1.1. Ekolojik İstekleri	11
4.1.2. Pamuğun Yetiştirme Tekniği	12
4.2. Dünya Pamuk Üretimi, Tüketimi ve Ticareti.....	14
4.2.1. Dünya Pamuk Ekim Alanları	16
4.2.2. Dünya Pamuk Ortalama Verimi.....	19
4.2.3. Dünya Pamuk Üretimi	21
4.2.4. Dünya Pamuk Tüketimi	24
4.2.5. Dünya Pamuk Ticareti.....	27
4.3. Türkiye’de Pamuk Üretimi, Tüketimi ve Ticareti.....	32
4.3.1. Türkiye’de Pamuk Ekim Alanları	34
4.3.2. Türkiye’de Pamuk Verimi	36
4.3.3. Türkiye’de Pamuk Üretimi	38
4.3.4. Türkiye’de Pamuk Tüketimi	40
4.3.5. Türkiye’de Pamuk Dış Ticareti.....	42
4.4. Türkiye’de Pamukta İzlenen Destekleme Politikaları	44

4.5. Pamuk Fiyatları	51
4.5.1. Pamuk Cari Fiyatları.....	53
4.5.2. Pamuk Reel Fiyatları	55
4.5.3. Pamuk Reel Fiyatları Trendi ve Konjonktürü.....	58
4.5.4. Pamuk Reel Fiyatlarında Mevsimsel Dalgalanmalar	66
5. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	68
5.1. Sonuç ve Öneriler	68
KAYNAKLAR.....	72
ÖZGEÇMİŞ.....	78
EKLER.....	79

ÇİZELGE DİZİNİ**SAYFA NO**

Çizelge 4.1. Dünya Pamuk Üretimi, Tüketimi ve Ticareti.....	15
Çizelge 4.2. Ülkelere Göre Dünya Pamuk Ekim Alanları (1000 ha)	18
Çizelge 4.3. Ülkelere Göre Dünya Lif Pamuk Verimi (kg/ha).....	20
Çizelge 4.4. Ülkelere Göre Dünya Pamuk Üretimi (Bin Ton).....	23
Çizelge 4.5. Ülkelere Göre Dünya Pamuk Tüketimi (Bin Ton).....	26
Çizelge 4.6. Ülkelere Göre Dünya Pamuk İhracatı (Bin Ton)	29
Çizelge 4.7. Ülkelere Göre Dünya Pamuk İthalatı (Bin Ton).....	31
Çizelge 4.8. Türkiye’de Pamuk Üretimi, Tüketimi ve Ticareti.....	33
Çizelge 4.9. Türkiye’de Bölgelere Göre Pamuk Ekim Alanları (1000 ha).....	35
Çizelge 4.10. Türkiye’de Bölgelere Göre Pamuk Verimi (lif kg/ha)	37
Çizelge 4.11. Türkiye’de Bölgelere Göre Pamuk Üretimi (1000 ton lif)	39
Çizelge 4.12. Türkiye Pamuk Tüketimi	40
Çizelge 4.13. Türkiye Pamuk İthalat ve İhracatı	43
Çizelge 4.14. Girdilerin Pamuk Üretimindeki Payı	45
Çizelge 4.15. Çukurova Bölgesinde Kütlü Destekleme Alımları ve Destekleme Fiyatları.....	47
Çizelge 4.16. Ege ve Çukurova Bölgesi Kütlü Pamuk Destekleme Alım Fiyatları...48	
Çizelge 4.17. Çukobirlik Tarafından Alımı Yapılan Kütlü Pamuk Fiyatları	50
Çizelge 4.18. Pamuk Reel Fiyatları	57
Çizelge 4.19. Pamuk Reel Fiyatlarının Trend Değerleri.....	62
Çizelge 4.20. Pamuk Fiyatlarında Devresel (Konjonktürel) Dalgalanmalar	65
Çizelge 4.21. Reel Fiyatların Mevsim İndeksleri	67

SEKİL DİZİNİ**SAYFA NO**

Şekil 4.1. Dünya Pamuk Ekim Alanları	16
Şekil 4.2. Dünya Pamuk Ortalama Verimi	19
Şekil 4.3. Dünya Pamuk Üretimi	21
Şekil 4.4. Dünya Pamuk Tüketimi	24
Şekil 4.5. Dünya Pamuk Ticareti	27
Şekil 4.6. Türkiye Pamuk Tüketimi	41
Şekil 4.7. Türkiye Pamuk Dış Ticareti	44
Şekil 4.8. 1990-2001 Pamuk Cari Fiyatları	54
Şekil 4.9. Pamuk Reel Fiyat İndeksleri ve TEFE	58
Şekil 4.10. Çukurova Std-1(B) Pamuk Reel Fiyatları Trendi	59
Şekil 4.11. Ege Std-1 Pamuk Reel Fiyatları Trendi	54
Şekil 4.12. Liverpool A İndeks Dünya Pamuk Fiyatları Trendi	61
Şekil 4.13. Pamuk Fiyatlarında Devresel (Konjonktürel) Dalgalanmalar	64

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

ATB : Adana Ticaret Borsası

DİE : Devlet İstatistik Enstitüsü

GDA : Güneydoğu Anadolu

GAP : Güneydoğu Anadolu Projesi

ICAC : International Cotton Advisory Committee

İTB : İzmir Ticaret Borsası

Std : Standart

TCMB : Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası

TEFE : Toptan Eşya Fiyatları İndeksi

1. GİRİŞ**1.1. Konunun Önemi**

Pamuk, insanlar tarafından tarımı yapılma tarihi çok eski dönemlere rastlayan, lifli işlenen ilk bitkidir. Pamuğun Eski Dünyadaki beşiği Hindistan'da, pamuk tarımının en az 5000 yıl önce yapıldığı, kumaş dokumasının da MÖ 3000 yılına rastladığı arkeolojik kazılarda ortaya çıkmıştır.

Yeni dünyada Peru'da yapılan arkeolojik kazılarda MÖ 2500 yılına ait dokunmuş pamuk parçaları bulunmuştur. Böylece farklı kromozom ve genetik yapılı Eski ve Yeni Dünya pamuklarının ayrı kıtalardan çıkması, pamuğun dünyanın değişik bölgelerinde türediğini ortaya koymaktadır.

Anadolu'nun dünya pamuk üretimine katılması, günümüzden 1900 yıl öncesine kadar uzanır. Pamuk, 1.yy' da Hindistan'dan Anadolu'ya getirilmiş olup Bizans, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde tarımı yapılmıştır. Bu dönemlerde, kapalı kozalı Eski Dünya pamuk çeşitleri ekilmektedir. 19. yy' dan itibaren ise, dönemin uluslar arası piyasa taleplerine uygun olarak Yeni Dünya orijinli, açık kozalı Upland varyeteleri getirilmiş ve ekilmeye başlanmıştır. Osmanlı Devleti 27.01.1862 tarihli genelgesi ile pamuk tarımını geliştirmek için geniş önlemler almıştır.

Pamuk tarımında asıl gelişme; pamuk ıslah istasyonlarının kurulması, ABD'den çeşitlerin getirilmesiyle ve yapılmaya başlanan pamuk araştırmaları ile Türkiye Cumhuriyeti döneminde gerçekleşmiştir. (Tariş 2001)

Dünyada 69 ülkede tarımı yapılan, endüstri bitkileri içinde lif ve yağ bitkilerinin her ikisine de giren pamuk, birçok sanayiinin temel hammaddesini karşılayan önemli bir bitkidir. Pamuk; lifli, çiğidi, ve diğer yan ürünleriyle ekonomik değeri yüksek bir bitkidir. Hızla artan dünya nüfusu, toplumların sanayileşmesi ve kalkınmasıyla hayat seviyesinin yükselmesi, pamuk tüketim ve ihtiyacını artırmaktadır.

Pamuk dışında bitkisel ve sentetik elyaflar olmasına rağmen pamuk; lifinin doğal olması, teri absorbe edişi, ısıtılıp kaynatıldığında diğer liflere göre daha sağlam kalışı, statik elektriği daha az iletmesi, hava geçirgenliği ve hijyenik özellik taşıması

bakımından bitkisel ve sentetik elyaflara tercih edilmektedir. Pamuk lifi tüketimi, tüm tüketilen lifler içerisinde %49'luk bir paya sahiptir. Ayrıca; pamuk lifi, kullanılan tekstil lifleri içinde, son 10 yılda en yüksek artış oranı gösteren liftir. Toplam dünya pamuk tüketimi geçtiğimiz 30 yıl içerisinde %50'nin üzerinde aratarak, yaklaşık 19 milyon tona ulaşmıştır.

Pamuk, linteri ile selüloz sanayisine, tohumlarında bulunan % 20 oranında çiğit yağı ile bitkisel yağ sanayisine hammadde sağlamaktadır. Ayrıca; arta kalan aminoasitlerce zengin küspesi ile hayvan beslenmesine katkıda bulunmaktadır. Soya fasulyesinden sonra ikinci önemli bitkisel yağ kaynağı pamuktur. Dünya pamuk yağı üretimi 3,8 – 4,3 milyon ton arasında değişirken, ülkemizde 130-150 bin ton arasındadır ve bitkisel yağ ihtiyacımızın %25'ini karşılamaktadır.

Pamuk, Türkiye tarımı içerisinde önemli bir yere sahiptir. Girdilerin pamuk üretimindeki payına bakıldığında, işçiliğin %48,7 gibi önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir. Bugün ülkemizde, 300.000'in üzerindeki ailenin geçim kaynağını pamuk bitkisi oluşturmaktadır. Bu durum pamuğun istihdam açısından Türkiye ekonomisine önemli katkısı olduğunun göstergesidir.

Pamuk tekstil sektörünün en önemli hammaddesi olması bakımından da ülke ekonomisi açısından önemli bir bitkidir. Tekstil sektörümüz pamuk lifini % 60'ın üzerinde oldukça yüksek bir oranda hammadde olarak kullanmaktadır (Anonim, 1999a). Türk tekstil ve konfeksiyon sanayinin GSMH'daki payı % 12 (tekstil % 7.5, konfeksiyon % 4.5), toplam üretimdeki payı % 14, toplam istihdamdaki payı % 21 ve toplam ihracattaki payı, yaklaşık % 40'dır. Türk tekstil sanayi bugün dünyada 13. sırada, hazır giyim sektörü ise 6. tedarikçi konumundadır. Türkiye, tekstil-konfeksiyonda Avrupa Birliğinin Çin'den sonra ikinci büyük tedarikçisi konumundadır (Koç, 1999). Bu durum, tarlada üretilen pamuğun üretici, tüccar, çırçırıcı, sanayici, ihracatçı, ithalatçı, araştırmacı vb. kesimler tarafından dikkatlice izlenmesine neden olmaktadır.

Önemli bir bölgesel kalkınma projesi olan GAP'ta sulanan alanların neredeyse tamamında pamuk yetiştirilmesi pamuk ekim alanlarında son yıllarda GAP bölgesinin ön plana çıkmasının sağlamıştır.

Fiyat, bir çok faktörden etkilenen bir yapıya sahiptir. Ve ekonomik davranışların belirlenmesinde önemli rol oynar. Fiyatlarda istikrarın sağlanması ekonomi politikası açısından başlı başına bir amaçtır. Tüm tarımsal ürünler gibi pamuk üretimi de; doğal ve ekolojik koşullara bağlı olarak ortaya çıkar. Bu durum konunun önemini daha da artırmaktadır.

Fiyat analizleri, ekonomik karar birimlerinin davranışlarını belirlemede oldukça yararlı bir yardımcı araçtır. Analizini yapacağımız pamuk bitkisi, ekolojiye bağlı bir ürün olduğundan fiyat daha hassas bir konu haline gelmektedir. Ayrıca; ülkede yaşanan enflasyon ekonomik karar almayı güçleştirdiğinden konunun önemi daha da artmaktadır.

Böyle önemli bir sektörün fiyatlarının genel eğiliminin araştırılarak fiyatların ne yönde bir eğilim gösterdiği, fiyatların istikrarlı olup olmadığının incelenmesi, pamuğun bölgesel farklılık ve benzerliklerinin araştırılması, pamuk bitkisinin geleceği ve gereken önlemlerin alınması bakımından önem taşımaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Bu çalışmada, ülke ekonomisi içinde oldukça önemli bir yere sahip olan pamuğun uzun dönem fiyatlarının analizi amaçlanmıştır. Bu bağlamda, ülkemizin önemli pamuk üretim bölgeleri olan Çukurova ve Ege bölgeleri pamuklarını temsil etmek üzere Çukurova Standart-1 ve Ege Standart-1 pamuk cari ve reel fiyatlarının uzun dönem eğilimlerini (trendini), devresel (konjonktürel) ve mevsimsel dalgalanmalarını belirlemek bölgesel pamuk fiyatları arasındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koymak ve bu bölgesel pamuk fiyatlarını dünya pamuk fiyatlarının seyriyle karşılaştırmak amaçlanmıştır.

Böylelikle gerek tekstil ve konfeksiyon sektörü ile ilgili gerekse de pamuk sektörü ile ilgili kamu ve özel kesimden karar alıcılara politika belirleyicilere kullanabilecekleri yararlı bilgiler sağlanacağı umulmaktadır.

Araştırma, dönem olarak 1970-2001 yılları arasındaki 32 yıllık bir dönemi kapsamaktadır. Kuşkusuz pamuk kalitesi fiyat üzerinde en etkili faktörlerden biridir. Ülkemizde pamuk lif kalitesine göre belirlenmiş pamuk standartları bir bakıma bölgesel kalite farklılıklarını yansıtmaktadır. Çalışma, Çukurova Bölgesi pamuklarını temsilen Çukurova Standart-1, Ege Bölgesini temsilen Ege Standart-1 lif pamuk fiyatlarını, dünya lif pamuk fiyatlarını temsilen ise, Liverpool Cotton A İndeksi fiyatlarını kapsamaktadır.

2.ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Dünyada ve ülkemizde pamuk yetiştiriciliği ve pazarlamasıyla ilgili pek çok araştırma bulunmaktadır. Araştırma ile dolaylı olarak ilgili çalışmalar aşağıda belirtilmiştir.

Osmanlıoğlu ve Ertürk (1973), tarafından yapılan “Sebze fiyatları üzerine çalışmalar” konulu çalışmada, İstanbul için önemli bazı sebze türlerinin toptan fiyatlarında meydana gelen mevsimlik dalgalanmalar incelenmiştir.

Türkbal (1973), tarafından yapılan bir çalışmada, Türkiye’de dördü hububat ve dördü de endüstri bitkisi olmak üzere sekiz tarımsal ürün fiyatının 1950-1966 yılları arasında gösterdiği değişimler ve devrenin iktisadi olayları karşısında gösterdikleri durumlar, muhtelif ürün fiyatlarının kendi aralarındaki mukayeseleri incelenmiş ve fiyat politikaları üzerinde durulmuştur.

Akın (1981), tarafından yapılan bir çalışmada, buğday, şeker pancarı ve pamuk fiyatlarındaki reel gelişmeler, fiyatların trend ve konjonktürleri analiz edilerek, taban fiyatların analizi yapılmıştır.

Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı A.G.D. Kurulu Üretim Planlaması Daire Başkanlığı (1983), tarafından yapılan “Önemli Bazı Ürünlerin Fiyatlarındaki Gelişmeler” adlı çalışmada, Türkiye tarımında önem arz eden bazı tarımsal ürünlerin çiftçi eline geçen fiyatların 1968 yılına göre düzeltilmiş sabit değerleriyle, ülke tarımında ürün olma niteliğini sürdüren buğday fiyatlarına göre, göreceli fiyatlarının 1970-1982 yılları arasında gösterdikleri gelişmeler incelenmiş ve bu gelişmelerde etkili olan faktörler ortaya konmuştur.

Akın (1986), 1980-1985 dönemi İstikrar Politikası Uygulamalarının ve Tarım Sektörüne etkisinin incelendiği çalışmada, destekleme kapsamında olan bazı tarımsal ürünlerle (buğday, arpa, pamuk, tütün, şekerpancarı, çay, fındık ile) ilgili fiyatların trend ve konjonktür analizlerini yapmış, 24 Ocak 1980’de uygulanmaya başlanan “İstikrar Politikası” olarak bilinen ekonomi politikası uygulamalarının tarım ekonomisi ve politikası üzerinde meydana getirdiği etkileri analiz edilmiş, olumlu ve olumsuz gelişmeler belirtilmiştir. Trend ve konjonktür analizleri sonucunda

incelenen ürünlerin hepsinde reel fiyatların azaldığı ve trend doğrularının eğimlerinin negatif bir seyir izlediği saptanmıştır.

Öztunç (1987), tarafından yapılan bir çalışmada, Adana ili turuncgil toptan fiyatları ele alınarak trend hesaplamaları yapılmış, aylara göre fiyat değişimleri incelenmiş ve varyasyon katsayıları hesaplanmış, mevsimlik fiyat dalgalanmaları incelenmiştir.

Erkan ve Şengül (1994), tarafından hazırlanan makalede, Türkiye’de 1970-89 dönemindeki soğan cari ve reel fiyatları analiz edilmiştir. Fiyat serilerinin trendi en küçük kareler yöntemiyle bulunmuş, basit indeks oluşturulmuş ve karşılaştırmalar yapılarak yorumlanmıştır. Fiyatların mevsimsel dalgalanmaları trende oran yöntemiyle incelenmiştir.

Ukav (1994), tarafından yapılan bir çalışmada, Tarsus ilçesi üzüm fiyatları 1983-1992 yılları arasında, çeşit ve kalitelere göre ayrı ayrı incelenerek haftalık, aylık, yıllık değerler şeklinde analizleri yapılmıştır.

Pınar, Akyl, Er ve Ertürk (1998), tarafından hazırlanan bu raporda, ekonomik durum ve tekstil sektörüne değinildikten sonra, 1996-98 döneminde Dünya ve Türkiye pamuk durumu incelenmiş ve belirgin azalış ve artışların neden kaynaklandığı araştırılmıştır.

Chambers, Bailey (1999), tarafından hazırlanan makalede, 1685-1850 İngiltere’deki Buğday fiyatlarındaki dalgalanmaların istatistiksel analizi yapılmıştır. Buğday fiyatları 1684-1725, 1726-1767, 1768-1807, 1808-1850 olmak üzere dört aşamada yıllık ve aylık olarak analiz edilmiştir.

Gümüş (1999), tarafından hazırlanan bildiride, dünyada ve Türkiye’de pamuk durumu, pamukta pazarlama kanalları, Tarım Satış Kooperatif Birlikleri’nin yapısal durumları ve birliklerin alım miktar ve fiyatları incelenmiş, pamuk satışlarındaki sorunlara ve çözümlerine değinilmiştir.

Şengül, Koç, Akyl, Bayaner ve Fuller (2001), tarafından hazırlanan raporda, pamuk arz, talep ve dış ticareti kısmi denge modeli yardımıyla ortaya konulmuştur.

Aksoy (2002), tarafından yapılan bir çalışmada, Dünya ve Türkiye pamuk durumu ve Dünyada ve Türkiye’de uygulanan pamuk prim sistemi ortaya konulmuştur.

Sayın, Taşcıoğlu ve Mencet (2002), tarafından yapılan bir çalışmada, pamuğun Türkiye ve Dünyadaki durumu incelenmiştir. Ayrıca, Türkiye’de pamuktan tekstile uzanan süreçte izlenen politikalar ve pamuk sektöründe yaşanan sorunlar araştırılmıştır.

Tariş (2002), tarafından yapılan çalışmada, pamuk çeşitleri, pamuğun ekolojik isteği, pamuğun kalitesini etkileyen etmenler, Dünya ve Türkiye pamuk durumu ve pamuk sektörünün sorunları incelenmiştir.

3. MATERYAL VE METOD**3.1. Materyal**

Bu çalışmada materyal olarak, Adana Ticaret Borsası'nda ve İzmir Ticaret Borsası'nda oluşan, Çukurova Std-1 ve Ege Std-1 pamuk fiyatları ile COTLOOK firması tarafından oluşturulan Liverpool Cotton A indeks adı altında gösterilen dünya pamuk fiyatları ele alınmıştır. Liverpool Cotton A İndekse dahil olan 14 ülkenin pamuklarının o günkü CIF Kuzey Avrupa fiyatlarını büyük firmalar tarafından araştırarak tespit eder. Tespit edilen pamuk fiyatlarından en düşük olan 5 tanesinin ortalaması alınarak o günün Liverpool Cotton A İndeksi olarak ilan edilir.

Çalışmanın ana materyali olan fiyat serileri, istatistiksel ve ekonometrik analizleri sınırlandırmaması bakımından olabildiğince uzun tutulmuştur. Bu fiyat serileri, 1970-2001 yıllarını kapsayacak şekilde oluşturulmuştur.

Sözü edilen 1970-2001 yıllarını kapsayan üç lif pamuk fiyatları serisinde mevsimsel etkiyi görebilmek için, aylık lif pamuk fiyatları serileri de kullanılmıştır.

Araştırmada ayrıca DİE, Uluslararası Pamuk Danışma Konseyi (ICAC), USDA, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, gibi kuruluşların yayınladığı pamuk ile ilgili istatistik kaynakları da tamamlayıcı materyal olarak kullanılmıştır.

3.2. Metod

Çalışmada temel olarak, pamuk yıllık ve aylık fiyatlardan oluşan 32 yıllık zaman serilerinin analizine dayanmaktadır. Zaman serilerinin analizinden bu serileri oluşturan unsurların ayrıştırılması anlaşılır. Zaman serileri, zamanın ve zamana bağlı olarak değişen çeşitli sosyoekonomik değişkenlerin etkilerini taşır. Bir zaman serisinde;

- a)Uzun dönem eğilimi (Trend)
- b)Mevsimlik dalgalanmalar
- c)Devresel dalgalanmalar (Konjonktür)

d)Rassal ve düzensiz hareketlerden

bir kaç veya hepsi aynı anda etkili olur (Korum,1986).

Pamuk fiyatları üzerinde yapılan analizler dört grup altında toplanmıştır.

Birinci grup analizlerde, 1970-2001 dönemi Çukurova Std-1, Ege Std-1 ve Liverpool A İndeks pamuk cari fiyat indeksleri oluşturulmuştur. Cari fiyatların trendleri hesaplanmıştır. Fiyat trendlerinin hesaplanmasında, doğrusal, logaritmik, üstel fonksiyon biçimleri denenmiştir. Fiyatları daha iyi temsil ettiği düşünüldüğünden doğrusal fonksiyon biçimi trend hesaplamalarında kullanılmış, trend En Küçük kareler Yöntemiyle tahmin edilmiştir.

İkinci grup analizlerde, 1970-2001 dönemi Çukurova Std-1, Ege Std-1 ve Liverpool A İndeks pamuk reel fiyatları ve indeksi incelenmiştir. Ülkemizde uzun zamandır yaşanan yüksek enflasyon, cari fiyatlarla yapılan analizlerden sağlıklı sonuçlar elde etmeyi ve yorum yapmayı engellemektedir. Bu sakıncalardan kurtulmak için cari fiyatların, reel fiyatlara dönüştürülerek inceleme zorunluluğu doğmuştur. Cari fiyatlar, oluşturulan 1994 yılı=100 toptan Eşya Fiyatları Endeksi yardımıyla reel fiyatlara çevrilmiştir. Söz konusu indeks 1994 yılı Ocak ayından itibaren DİE TEFE (1987=100), 1987 yılı Ocak ayından itibaren DİE TEFE (1981/82=100), 1982 yılı Ocak ayından itibaren Ticaret Bakanlığı ve Hazine Dış Ticaret Müsteşarlığı TEFE (1963=100) indekslerinin aylık artış hızları kullanılarak geriye çekilerek oluşturulmuştur. İndeks serileri ise, 1970 yılı baz alınarak incelenmiştir.

Üçüncü grup analizlerde, 1970-2001 dönemi Çukurova Std-1, Ege Std-1 ve Liverpool A İndeks pamuk reel fiyat indeksleri oluşturulmuş ve pamuk reel fiyatlarının uzun dönemde gösterdikleri gelişmeleri ortaya koyabilmek amacıyla trend hesaplamaları yapılmıştır. Reel fiyat trendlerinin hesaplanmasında doğrusal, logaritmik, üstel fonksiyon biçimleri denenmiştir. Determinasyon katsayısı (R^2), yüksek olması nedeniyle doğrusal trendin fiyatları daha iyi temsil ettiği görülmüştür. Bu nedenle, doğrusal fonksiyon biçimi trend hesaplamalarında kullanılmış, trend En Küçük Kareler Yöntemiyle tahmin edilmiştir. Reel fiyat serilerinde devresel dalgalanmaların (konjonktürün) etkisini bulmak için Trende Oran Yöntemi kullanılmıştır. Veriler yıllık ortalama veriler olduğundan mevsimin etkisi seride yoktur. Bu yöntemde reel fiyatlar,

trend denklemi ile tahmin edilen trend değerlerine oranlandığında trendin etkisi çıkarılmış olur ve geriye devresel etki kalır.

Dördüncü grup analizlerde ise, yıl içerisindeki fiyat değişmelerini tespit ve mevsimlik fiyat dalgalanmalarını araştırma amacını taşımaktadır. Pamuk bir tarım ürünü olması nedeniyle arzı belli bir dönemde yoğunlaşması, buna karşın talebi yıl boyunca kararlı bir seyir izlemesi nedeniyle fiyatların da mevsimin etkisi büyük olmaktadır. Bu tip analizler üreticilere ve tüketicilere fikir verme anlamında önem taşımaktadır. Üreticinin, ürününü en elverişli olarak hangi mevsimde satması gerektiğini, tüketicinin ise, en uygun satın alma mevsiminin hangisi olacağı hakkında fikir verebilir. Mevsim indeksinin hesaplanmasında da trende oran yöntemi kullanılmıştır. Aylık ortalama fiyatlardan oluşan seriler mevsimin etkisini de taşıdıklarından trendin etkisinin çıkarılmasıyla mevsimsel dalgalanmalar açıkça görülebilmektedir. Trende Oran Yönteminde; aylık reel fiyatlar, hesaplanmış trend değerlerine oranlanıp 100 ile çarpılarak bulunan değerlerden, aynı aya ait değerlerin ortalaması (çalışmada, aynı ayın 32 yıllık ortalaması) alınarak o aya ait mevsim indeksi değeri bulunmaktadır.

4. ARASTIRMA BULGULARI**4.1. Pamuk Tarımı****4.1.1. Ekolojik İstekleri**

Pamuk, Eski Dünyada 47° kuzey enlemi ile 30° güney enlemleri arasında, Yeni Dünyada (Amerika'da) ise, 37° kuzey enlemiyle, 32° güney enlemleri arasında yetişir. Pamuk kuşağı (cotton belt) bu enlem derecelerinin arasına verilen addır. Türkiye 36° - 42° kuzey enlemleri arasında olduğu için, pamuk kuşağının içerisinde bulunmaktadır.

Pamuk bitkisi, gelişme devrelerinin tamamında belirgin bir sıcaklık isteği bulunan, soğuğa karşı duyarlı bir bitkidir. Çukurova Bölgesi pamuğun bu sıcaklık isteğini rahatlıkla karşılayabilecek iklime sahipken, Ege bölgesinde bu rakamlar tam sınırdadır, bazı yıllar sıcaklık açısından riskli olmaktadır (Tariş, 2001).

Pamuğun yıllık su tüketimi 500-700 mm civarındadır. Türkiye ikliminde yazları kurak olduğundan pamuğun 6 aylık büyüme periyodu içerisinde çeşitli devrelerde dekara toplam 500-700 ton su verilecek şekilde sulama yapılmalıdır.

Güney, güneybatı orijinli rüzgârlar nemli olduklarından pamuk bitkisi için uygundur.

Pamuk bulutlu ve kapalı günlerden olumsuz etkilenir. Generatif büyüme ve kozaya yatma gücü azalır, olgunlaşma geç olur.

Pamuk, toprak isteği bakımından fazla seçici olmamasına rağmen, en iyi yetiştiği toprak, iyi drenajlı, alüvyal ve sulanabilir delta topraklardır.

PH'sı 7 olan, nötr toprak pamuk için en uygun topraktır. Ancak, pH'ı 8 hatta pH 8,5'a kadar olan hafif alkali topraklarda da yetiştirilebilir. Ege bölgesi topraklarının %55'i nötr ile orta alkali grupta yer almaktadır (Tariş 2001). Çukurova bölgesi toprakları ise; genellikle nötr ile hafif alkali grupta yer alır.

Sodyum tuzları, pamuk tarımında verimi olumsuz etkilemektedir. İyi bir drenaj, tuzluluğun giderilmesinde en etkili yoldur. Ege topraklarının, yapılan analizler göre,

%97'si tuzsuzdur (Tariş 2001). Çukurova bölgesi toprakları ise; genellikle tuzsuz olmasına rağmen sahil bölgelerine yaklaştıkça tuzluluk artmaktadır.

Pamuk tarımında verimi sağlamak için, toprakta bulunması gereken en ideal organik madde miktarı %2 civarındadır.

4.1.2. Pamuğun Yetiştirme Tekniği

Pamuk tarımında amaç, birim alandan optimum ürün miktarını elde edebilmektir. Tarımı yapılan çeşidin ürün miktar ve kalitesini, verim potansiyeli ne kadar yüksek olursa olsun, çevre koşulları ve yetiştirme tekniği uygulamaları belirlemektedir.

Pamuk tarımında, uygun bir toprak hazırlığı yapmak, tohumun çimlenmesi, kök ve bitki gelişimi için gerekli ortamı sağlamak çok önemlidir.

Tarla ekime hazırlanırken, ilk önce ön bitki kalıntıları toprağa verilir. Eğer uzun yıllar pamuk tarımı yapılmışsa, oluşan pulluk tabanı denen sert tabaka dipkazan ile kırılmalıdır.

İlkbaharda, toprak kışın gelişen yabancı otlardan arındırılır. Böylece, uygun bir ekim yatağı hazırlanmış olur.

Pamuk tarımında, gübreleme işlemi toprak analizi yapıldıktan sonra, önerilen gübrelerin uygun toprak derinliğinde, toprak işlemesi ile birlikte toprağa verilmesi şeklinde yapılır.

Tohum yatağının hazırlanması pamuk ekim tarihinden on gün önce olmalıdır.

Yabancı ot ilacı uygulaması son toprak işlemesinden önce, sabah ya da akşam serinliğinde yapılmalı ve hemen toprağa karıştırılmalıdır.

Genetik yaşı yüksek, kontrol edilmiş ve sertifika raporu almış tohum kullanmak, bol ve kaliteli ürün elde etmek için gereklidir. Pamuk ekim zamanı bölgelerin iklim koşullarına göre değişir. Ekimde sıcaklık ve nem büyük önem taşır. Çünkü; tohumun sağlıklı ve erken çimlenebilmesi için, toprakta uygun sıcaklık ve nemin bulunması gerekir. Ekim için; toprak ısısının 18 °C' yi bulması ve toprağın yeterli tava gelmesi gerekir. Kumsal topraklar çabuk ısınır ve hızla tava gelir, killi

topraklar ise; uzun sürede ısınır. Bu nedenle; kumsal topraklar erken, killi topraklar ise daha geç ekilirler (Tariş 2001). Türkiye için ekim zamanı 15 Mart ile 15 Mayıs ayları arasındadır. Ekim derinliği, toprak yapısı ve tav durumu, erken ve geç ekime göre 2-6 cm arasında değişiklik gösterir. Dekara atılacak tohumluk miktarı havlı ise, 6-7 kg/da, delinte ise, 3-3,5 kg/da'dır.

Pamuk tarımında bakım işleri seyreltme, çapalama, gübreleme, sulama, ve hastalık zararlılarla mücadele olmak üzere 5 aşamada gerçekleşmektedir. Fakat gereken durumlarda, kaymak kırma, aşılama ve münavebe (yani; tarlaya her yıl aynı ürünü ekmek yerine, belli bir plan ve belli bir sıraya göre değişik ürünlerin ekilmesi) işlemleri de yapılabilir.

Pamuk hasadı, ülkemizde genellikle el ile yapılmaktadır. Hasat zamanı iklim, ekim zamanına ve pamuk çeşidine göre değişmektedir. El hasadı iki kez yapılmaktadır. İlk el hasadı, kozaların en az %60'ı açtığında yapılmaya başlanmalıdır.

Pamuk hasadında dikkat edilmesi gereken noktalar şunlardır:

Hasat yapılmadan önce tarla sulanmamalıdır.

Yağışlardan hemen sonra veya sabah çiği kalkmadan toplama yapılmamalıdır.

Pamuk yaş ve çepelli (yabancı maddeli) toplanmamalıdır.

Toplamada kullanılan çuvalların sentetik elyaf içermemesine dikkat edilmelidir.

Eğer kütlü nemli toplandıysa serilerek kurutulmalı ve daha sonra balyalanmalıdır.

Balya malzemesi sentetik elyaf içermemelidir.

Balya dikiminde kullanılan iplikler %100 saf pamuktan imal edilmiş olmalıdır.

Birinci ve ikinci elde toplanan pamuklar birbirine karıştırılmamalıdır.

Farklı pamuk çeşitleri ekilmişse bunlar birbirine karıştırılmadan balyalanmalıdır.

Son yıllarda ülkemizde pamuk hasadı için makineli hasada başlanmıştır. Makineli hasat uygulanabilmek için ekimden itibaren tarla bu hasat tipine göre hazırlanmalıdır. Ülkemizde tarlaların çoğu parçalı ve küçüktür. Bu durum makineli hasadın yapılmasını engelleyici bir faktördür.

4.2.Dünya Pamuk Üretimi, Tüketimi ve Ticareti

Dünyada yaklaşık 33-34 milyon hektar alanda 18-20 milyon ton lif pamuk üretimi yapılmaktadır. Dünya pamuk ekim alanlarında, üretiminde ve tüketiminde 1970-2001 dönemi içerisinde dalgalanmalar görülmektedir. Bu dalgalanmalar; üretici ülkeler tarafından uygulanan politikalar, meydana gelen yaygın virüs, artan tahıl üretimi, tarım dışı arazi kullanımı, pamuk maliyetlerinin yükselmesi, kötü hava koşulları, düşük verim gibi etkenlerden kaynaklanmaktadır.

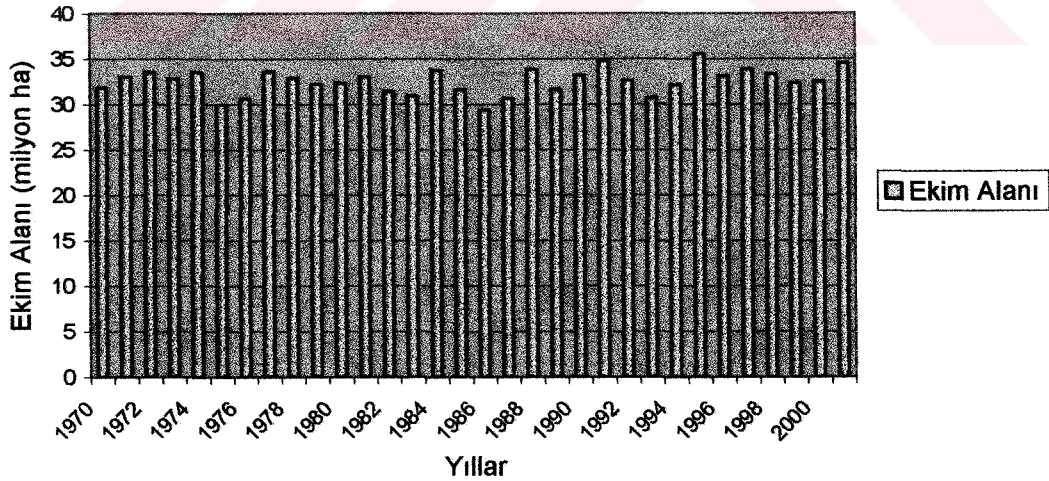
Çizelge 4.1. Dünya Pamuk Üretimi, Tüketimi ve Ticareti

Yıllar	Ekim Alanı (Milyon Ha)	Verim (Kg/Ha)	Üretim (1000 ton)	Tüketim (1000 ton)	İhracat
1970	31,8	377	11.996	12.432	5.116
1971	33,0	390	12.867	12.715	5.399
1972	33,5	402	13.455	12.954	6.031
1973	32,8	416	13.629	13.129	5.704
1974	33,5	414	13.869	12.410	5.269
1975	29,9	392	11.735	13.412	5.639
1976	30,6	401	12.279	13.107	5.334
1977	33,6	414	13.912	13.303	5.726
1978	32,9	395	12.998	13.782	5.900
1979	32,2	443	14.261	14.370	6.662
1980	32,3	428	13.825	14.152	5.704
1981	33,0	453	14.957	13.760	5.617
1982	31,4	462	14.500	14.587	5.595
1983	30,9	463	14.304	14.957	5.508
1984	33,7	573	19.312	15.393	5.922
1985	31,6	553	17.483	16.394	6.118
1986	29,4	523	15.371	17.897	7.272
1987	30,6	576	17.635	18.332	6.532
1988	33,8	544	18.376	18.550	7.272
1989	31,6	549	17.362	18.915	6.824
1990	33,2	571	18.945	18.634	6.484
1991	34,8	599	20.832	18.733	6.145
1992	32,6	551	17.952	18.673	5.570
1993	30,7	544	16.700	18.534	5.912
1994	32,1	583	18.701	18.559	6.305
1995	35,5	570	20.246	18.638	6.029
1996	33,1	590	19.524	19.244	5.958
1997	33,9	579	19.636	19.549	5.856
1998	33,3	583	19.429	18.778	5.275
1999	32,3	591	19.075	19.779	5.938
2000	32,5	588	19.114	20.034	6.319
2001	34,5	581	20.051	19.998	6.291

Kaynak: USDA, International Cotton Advisory Committee, World Cotton Statistics-
Çeşitli Yıllar

4.2.1. Dünya Pamuk Ekim Alanları

Dünya pamuk ekilişlerine 1970 yılından günümüze kadar bakıldığında, 1970'li yıllarda ortalama 32 milyon ha olan dünya pamuk ekim alanı, 1980'li yıllarda ortalama 31,8 milyon hektara düşmüştür. 1990'lı yıllarda ise; ortalama 33 milyon hektara ulaşan pamuk ekim alanları 2000 yılında yeniden 32,5 milyon ha seviyesine düşmüştür. 2001 yılında yeniden 34,5 milyon hektara ulaşmıştır. Bu süreç içerisinde dünya pamuk ekim alanı, 30-36 milyon hektar arasında dalgalanma göstermiştir. Bu dalgalanmaların sebebi, 1970'den bu yana üretici ülkelerin yürüttüğü politikalar, pamuk maliyetinin artması sonucu farklı ürünlere yönelme, dünya fiyatları, gibi faktörlerden kaynaklanmaktadır. 1986 yılında dünya pamuk ekim alanları 29,4 milyon hektar ile en düşük seviyededir. 1995'te ise 35,5 milyon hektar ile en yüksek seviyeye ulaşmıştır. 2000 yılı dünya pamuk ekim alanı bir önceki yıla göre, % 0,62'lik yükseliş göstererek 32,5 milyon hektara ulaşmıştır. 2001 yılında ise; % 6,2'lik artışla 34,5 milyon hektara ulaşmıştır.

Şekil 4.1. Dünya Pamuk Ekim Alanları

Dünya pamuk ekim alanlarında ilk sıraları alan ülkeler; Hindistan, ABD, Çin, Pakistan ve Özbekistan'dır. 1970 yılında; Hindistan, ABD, Çin, Pakistan ve Brezilya toplam ekim alanlarının % 67'sini oluştururken, Türkiye %1,65'ini, diğer ülkeler ise; %31'ini oluşturmaktadırlar. 2001 yılında ise, Hindistan, ABD, Çin, Pakistan ve Özbekistan dünya ekim alanlarının yaklaşık %70'ini oluşturmaktadır. Bu beş büyük, pamuk ekim alanına sahip, ülkeleri; %2,8'lik pay ile Brezilya, %2'lik pay ile Türkiye takip etmektedir. Bu ülkelerin dışındaki diğer ülkeler, dünya pamuk ekim alanlarından 1970'te %31,3 pay alırken, 2001'de %25,7 pay almaktadırlar. Hindistan 1970 yılından bu yana dünya pamuk ekim alanlarında birinci sırayı almaktadır. ABD, Çin, Pakistan 1970 yılı dünya pamuk ekim alanlarındaki önemini günümüzde de devam ettirirken Brezilya pamuk ekim alanlarında %61 oranında düşüş görülmüştür. 2000 yılında, bir önceki yıla göre; Hindistan %8,3, Özbekistan %5, ABD %1,9 Türkiye %9 azalırken, Çin % 7,5 Pakistan % 6,6 diğer ülkeler %6,8 artış göstermiştir. 2001 yılında ise; Hindistan %11,7 ABD %9,8 Çin %14,8 Özbekistan %2,2 Brezilya %3,4 Türkiye %7 artış gösterirken, Pakistan %1,2 diğer ülkeler %1,8 azalış göstermiştir.

Çizelge 4.2. Ülkelere Göre Dünya Pamuk Ekim Alanları (1000 ha)

Yıllar	Hindistan	A.B.D	Çin	Pakistan	Özbekistan (*)	Brezilya	Türkiye	Diğer	Toplam
1970	7.605	4.514	4.997	1.748	-	2.469	526	9.941	31.800
1971	7.800	4.643	4.923	1.957	-	2.590	688	10.399	33.000
1972	7.679	5.255	4.896	2.010	-	2.307	761	10.592	33.500
1973	7.574	4.844	4.942	1.845	-	2.287	678	10.630	32.800
1974	7.562	5.086	5.013	2.031	-	2.216	838	10.754	33.500
1975	7.350	3.560	4.955	1.851	-	1.185	670	10.329	29.900
1976	6.885	4.417	4.929	1.865	-	1.990	581	9.933	30.600
1977	7.866	5.372	4.845	1.843	-	2.015	778	10.881	33.600
1978	8.119	5.018	4.867	1.902	-	1.965	653	10.376	32.900
1979	8.127	5.193	4.512	2.023	-	1.975	612	9.758	32.200
1980	7.824	5.348	4.921	2.108	1.878	2.015	672	7.534	32.300
1981	8.057	5.601	5.187	2.215	1.873	2.070	654	7.343	33.000
1982	7.871	3.939	5.828	2.263	1.885	2.113	595	6.906	31.400
1983	7.721	2.974	6.076	2.221	1.888	1.960	614	7.446	30.900
1984	7.382	4.201	6.921	2.242	2.021	2.420	760	7.753	33.700
1985	7.533	4.140	5.140	2.364	1.990	2.290	660	7.483	31.600
1986	6.948	3.427	4.305	2.505	2.054	2.130	589	7.442	29.400
1987	6.459	4.061	4.843	2.568	2.108	2.156	586	7.819	30.600
1988	7.343	4.835	5.534	2.620	2.017	2.367	740	8.344	33.800
1989	7.331	3.860	5.203	2.599	1.970	1.900	725	8.012	31.600
1990	7.440	4.748	5.588	2.662	1.830	1.977	641	8.314	33.200
1991	7.695	5.245	6.540	2.836	1.720	1.969	599	8.196	34.800
1992	7.543	4.510	6.837	2.836	1.667	1.485	637	7.085	32.600
1993	7.337	5.173	4.985	2.805	1.676	1.085	568	7.071	30.700
1994	7.861	5.391	5.528	2.650	1.529	1.220	582	7.339	32.100
1995	8.650	6.478	5.422	3.048	1.498	1.035	757	8.612	35.500
1996	9.166	5.208	4.722	3.148	1.490	1.100	744	7.522	33.100
1997	8.850	5.370	4.530	2.959	1.505	877	720	9.089	33.900
1998	9.261	4.315	4.230	3.026	1.545	841	757	9.325	33.300
1999	8.883	5.400	3.750	2.800	1.500	806	719	8.442	32.300
2000	8.148	5.300	4.032	2.985	1.425	936	654	9.020	32.500
2001	9.100	5.819	4.630	2.950	1.456	968	700	8.858	34,481

Kaynak : ICAC; Cotton World Statistics, October 1996

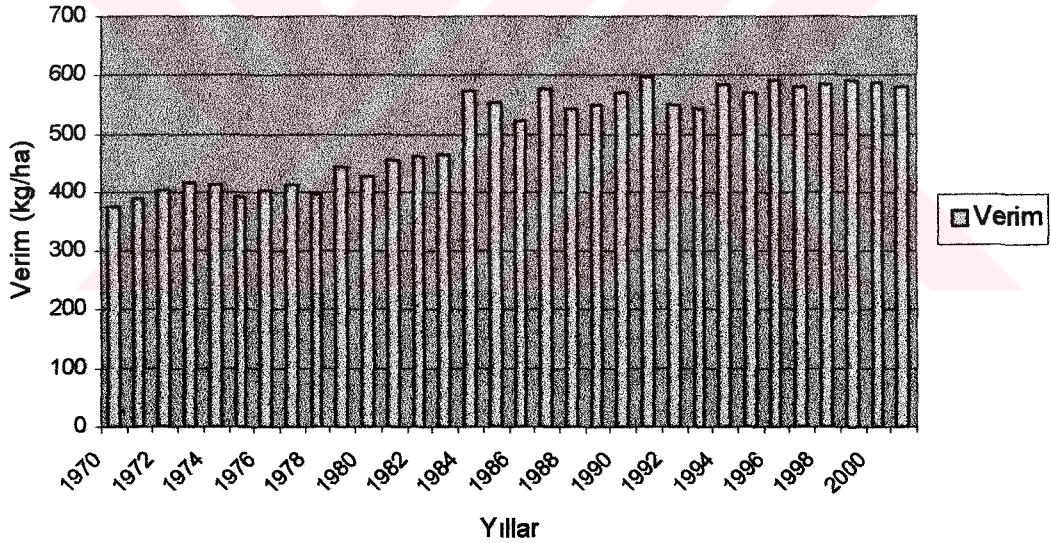
ICAC; Cotton: Review of the World Situation, July-August 2000, March-April 2001

ABD Tarım Bakanlığı ateşe raporları ve dış hizmet büroları, büro araştırma sonuçları ve ilgili bilgiler

(*): 1970-1980 yılları arası veri bulunamadı.

4.2.2. Dünya Pamuk Ortalama Verimi

Dünya lif pamuk verimi, 1970’li yıllarda ortalama 404,2 kg/ha iken, 1980’li yıllarda ortalama 512,5 kg/ha’a yükselmiştir. Bu yükseliş, 1990’lı yıllarda da devam ederek ortalama 570,2 kg/ha seviyesine ulaşmıştır. Bu süreç içerisinde dünya ortalama pamuk verimi, 377-598 kg/ha arasında seyretmiştir. 1970 yılında dünya ortalama pamuk verimi 377 kg/ha ile en düşük seviyesinde iken, 1991 yılında 598 kg/ha ile en yüksek seviyesine ulaşmış ve günümüze kadar dünya ortalama verimi bu ortalamanın altında seyretmiştir. Dünya pamuk ortalama verimi 1970’te hektar başına 377 kg iken, küçük dalgalanmalara rağmen artış göstermiştir. 2001 yılı ortalama dünya verimi 581 kg/ha olmuştur.

Şekil 4. 2. Dünya Pamuk Ortalama Verimi

Dünya lif pamuk veriminde ilk sıraları alan ülkeler, Avustralya, Suriye, Türkiye, Çin ve Yunanistan’dır. 1980 yılında dünya pamuk veriminde önemli yere sahip olan bu ülkeler, 2001 yılında da bu önemlerini korumuşlardır. 1980 yılında, 1169 kg/ha ile birinci sırada olan Avustralya, 2001 yılında 1452 kg/ha ile yine ilk sırada yer almaktadır. 2001 yılında, 1422 kg/ha ile Suriye ikinci, 1119 kg/ha ile Türkiye üçüncü

sırada yer almaktadır. 1999 yılında Avustralya pamuk verimi %26,5 artarken, 2000 ve 2001 yıllarında sırasıyla, %9,9 ve %3,2 oranında azalma görülmüştür. 1999 yılında; Suriye’de 14,2 oranında azalan pamuk verimi ise, 2000 ve 2001 yılında bir önceki yıla göre, %6,1 ve %0,2 oranında artış, görülmüştür. Türkiye ve Çin’de 1999 yılında bir önceki yıla göre, sırasıyla, % 5,7 ve %4,04 oranında azalma olurken, 2000 yılında bir önceki yıla göre Türkiye’de % 22,3 Çin’de ise % 5,7 oranında artış görülmüştür. 2001 yılında Türkiye’de %16,8 oranında, Çin’de %5,9 oranında azalış görülmektedir.

Çizelge 4.3. Ülkelere Göre Dünya Lif Pamuk Verimi (Kg/Ha)

Yıllar	Avustralya	Suriye	Türkiye	Çin	Yunanistan	Dünya Ort.
1980	1.169	849	744	550	815	428
1981	1.309	903	747	572	950	453
1982	1.045	995	822	618	742	462
1983	1.055	1.124	863	764	762	463
1984	1.272	856	763	904	766	572
1985	1.449	950	785	807	780	553
1986	1.377	873	815	823	974	523
1987	1.208	750	884	877	859	577
1988	1.525	667	878	750	917	544
1989	1.351	811	851	728	956	550
1990	1.603	927	1.021	807	784	571
1991	1.781	1.070	938	867	888	598
1992	1.424	1.050	900	660	750	550
1993	1.317	1.123	1.061	750	871	544
1994	1.603	1.006	1.080	785	1.003	579
1995	1.451	979	1.129	879	1.005	565
1996	1.643	1.023	1.086	841	1.012	574
1997	1.611	1.377	1.165	1.016	890	578
1998	1.316	1.558	1.166	1.064	995	553
1999	1.665	1.337	1.100	1.021	995	590
2000	1.500	1.419	1.345	1.079	1.037	589
2001	1.452	1.422	1.119	1.015	1.051	581

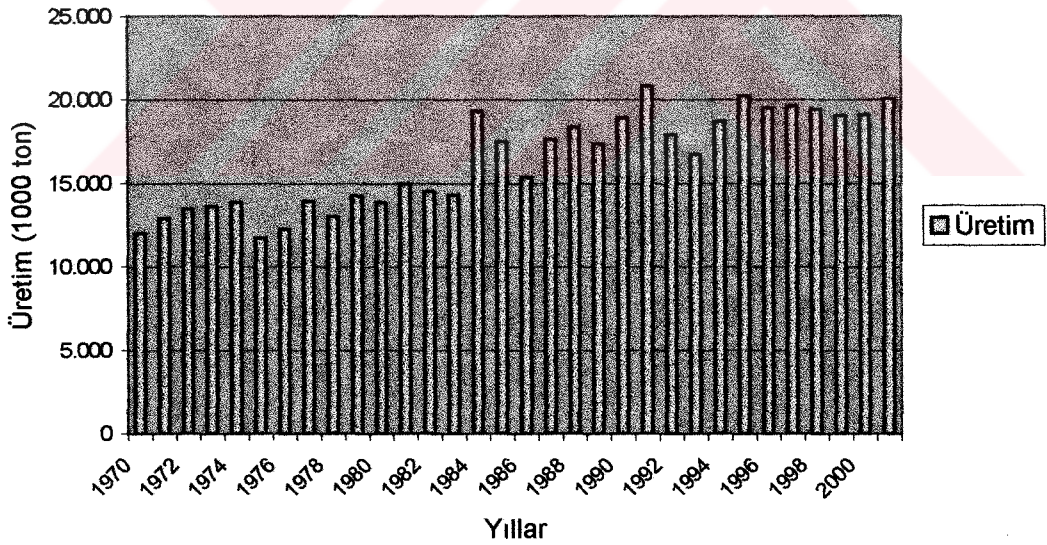
Kaynak : ICAC; Cotton World Statistics, October 1996

ICAC; Cotton: Review of the World Situation, July-August 2000, March-April 2001

ABD Tarım Bakanlığı ateşe raporları ve dış hizmet büroları, büro araştırma sonuçları ve ilgili bilgiler

4.2.3 Dünya Pamuk Üretimi

Dünya pamuk üretimi ikinci dünya savaşı öncesi 6,6 milyon ton iken, 1950’de 9,5 milyon tona, 1970’li yıllarda yaklaşık 12 milyon tona günümüzde ise; yaklaşık 20 milyon tona ulaşmıştır. Dünya pamuk üretiminde gerçekleşen bu yükseliş, ekim alanlarında görülmemektedir. Dünya pamuk ekim alanları, hemen hemen aynı kalmakla birlikte üretimde yükseliş görülmektedir. Bu durum, dünya üretimindeki artışın, ekim alanlarından değil dünya verim artışından kaynaklandığını göstermektedir. 1975 yılında dünya pamuk üretimi 11,7 milyon ton ile en düşük seviyede iken; 1991 yılında 20,8 milyon ton ile en yüksek seviyeye ulaşmıştır. 1991 yılından sonra sürekli düşüş gösteren dünya pamuk üretimi 1995 yılında bir önceki yıla göre % 8,3’lük bir artışla 20 milyon tona ulaşmış ve 1996-2001 yıllarında 19 milyon ton civarında seyretmiştir.

Şekil 4.3. Dünya Pamuk Üretimi

Ülkeler açısından Dünya pamuk üretimi incelendiğinde; pamuk üretiminin Asya ve Amerika kıtasında yoğunlaştığı görülür. En büyük pamuk üreticisi ülkeler, Çin, ABD, Hindistan, Pakistan, Özbekistan ve Türkiye’dir. 1970 yılında; dünya pamuk

üretimini, %19'unu Çin, %18,5'ini ABD, %8'ni Hindistan, %4,5'ini Pakistan, %4'ünü Brezilya ve %3,3'ü Türkiye üretirken; 2001 yılında toplam dünya pamuk üretiminde, %23,4 pay ile yine Çin birinci, %19,9 pay ile ABD ikinci, %13 pay ile Hindistan üçüncü sıradadır. Bu üç büyük pamuk üreticisi ülkeyi, %7,7 ile Pakistan, %5,3 ile Özbekistan ve % 3,9 pay ile Türkiye takip etmektedir. Bu ülkelerin dışındaki diğer ülkelerin payı, 1970 yılında %42,5 iken, 2001 yılında %22,1'e düşmüştür. 1999 yılında bir önceki döneme göre; Çin'de %15 Hindistan'da %2,21 Türkiye'de %10,3 azalma görülürken, ABD'de %21,9 Pakistan'da 21,6 Özbekistan'da %15 ve Brezilya'da %24,4 oranında, bir artış görülmüştür. 2000 yılında, bir önceki yıla göre, Çin, % 13,6 ABD % 1,5, Türkiye % 11,3, Brezilya % 31,2 artış gösterirken, Hindistan % 11,3 Pakistan % 5,6 Özbekistan % 4,4 azalma göstermiştir. 2001 yılında ise, bir önceki yıla göre; Çin, ABD ve Hindistan'da sırasıyla %8, %6,7 ve %10,6 oranında artış görülürken Pakistan, Özbekistan ve Türkiye'de sırasıyla %8,8 %1,6 ve %10,9 oranında azalış görülmektedir.

Çizelge 4.4. Ülkelere Göre Dünya Pamuk Üretimi (Bin Ton)

Yıllar	Çin	A.B.D.	Hindistan	Pakistan	Özbekistan	Brezilya	Türkiye	Diğer	Toplam
1970	2.286	2.219	963	544	-	490	400	5.094	11.996
1971	2.112	2.281	1.260	707	-	679	523	5.305	12.867
1972	1.960	2.984	1.125	675	-	648	540	5.523	13.455
1973	2.547	2.825	1.079	633	-	579	515	5.451	13.629
1974	2.460	2.512	1.199	610	-	509	603	5.976	13.869
1975	2.373	1.808	1.130	494	-	395	482	5.053	11.735
1976	2.068	2.304	1.012	418	-	550	476	5.451	12.279
1977	2.047	3.133	1.229	553	-	478	576	5.896	13.912
1978	2.166	2.364	1.348	464	-	580	477	5.599	12.998
1979	2.199	3.185	1.363	744	-	579	477	5.714	14.261
1980	2.707	2.422	1.322	714	1.671	622	498	3.876	13.832
1981	2.969	3.405	1.428	748	1.540	645	488	3.734	14.957
1982	3.601	2.605	1.471	824	1.419	650	489	3.441	14.500
1983	4.640	1.692	1.333	494	1.364	556	522	3.703	14.304
1984	6.260	2.826	1.820	1.008	1.622	963	580	4.233	19.312
1985	4.146	2.924	1.964	1.216	1.728	830	518	4.157	17.483
1986	3.542	2.119	1.579	1.319	1.622	680	480	4.030	15.371
1987	4.246	3.214	1.555	1.468	1.478	765	518	4.391	17.635
1988	4.148	3.355	1.802	1.425	1.732	735	650	4.529	18.376
1989	3.789	2.655	2.308	1.455	1.656	660	617	4.222	17.362
1990	4.508	3.376	1.989	1.638	1.593	700	655	4.486	18.945
1991	5.672	3.835	2.053	2.180	1.443	750	561	4.338	20.832
1992	4.510	3.531	2.380	1.539	1.306	460	574	3.652	17.952
1993	3.739	3.513	2.095	1.368	1.358	405	602	3.620	16.700
1994	4.342	4.281	2.355	1.478	1.248	550	628	3.819	18.701
1995	4.767	3.897	2.669	1.799	1.250	360	851	4.653	20.246
1996	4.203	4.124	2.700	1.445	1.062	300	784	4.906	19.524
1997	4.602	4.092	2.686	1.561	1.139	370	838	4.348	19.636
1998	4.501	3.030	2.710	1.480	1.000	521	882	5.305	19.429
1999	3.830	3.694	2.650	1.800	1.150	648	791	4.512	19.075
2000	4.350	3.749	2.350	1.700	1.100	850	880	4.135	19.114
2001	4.700	4.000	2.600	1.550	1.082	909	784	4.426	20.051

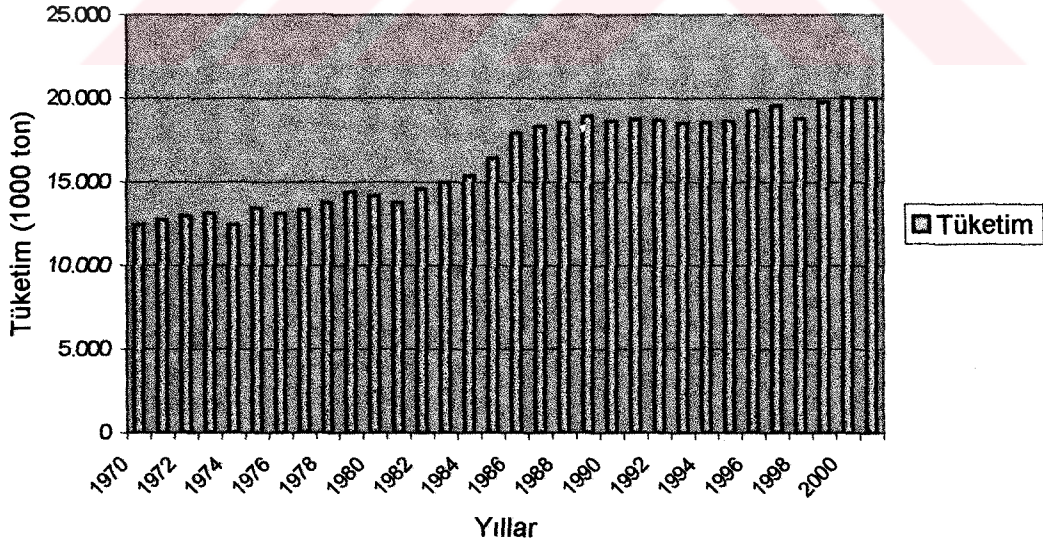
Kaynak : ICAC; Cotton World Statistics, October 1996

ICAC; Cotton: Review of the World Situation, July-August 2000, March-April 2001

ABD Tarım Bakanlığı atışe raporları ve dış hizmet büroları, büro araştırma sonuçları ve ilgili bilgiler (*) : 1970-1980 yılları arasında veri bulunamadı.

4.2.4. Dünya Pamuk Tüketimi

1970 yılında yaklaşık 12 milyon ton olan Dünya pamuk tüketimi 2001 yılında 20 milyon tona ulaşmıştır. Tekstil ve konfeksiyon sanayiinin gelişmesi, artan dünya nüfusu, artan fert başına gayri safi milli hasıla, ayrıca sentetik elyaf fiyatları ve tüketim eğilimi gibi faktörlerden dünya pamuk tüketimi azalış veya artış gösterir. Sentetik elyaf fiyatlarının düşmesi sonucu, sentetik elyaf kullanımı artmış ve yaygınlaşmıştır. Pamuğun toplam elyaf tüketimi içindeki payı sürekli düşmüştür. Bu pay son yıllarda %70'lerden, %40'lara gerilemiştir. Uluslararası araştırmalar uzun vadede sentetik elyaf üretim ve tüketiminin artacağı, buna rağmen daha yüksek fiyatla satılsa dahi pamuk liflerinin özellikle gelişmiş ülkelerde satın alma gücü yüksek tüketicilerce tercih edileceği kanısındadır. 1991-1994 yılları arasında dünya pamuk tüketimi sürekli düşüş gösterirken, 1996 yılında yükselerek 19,3 milyon tona ulaşmıştır. 1998 yılında % 3,94'lük bir düşüşle 18,8 milyon ton olan pamuk tüketimi düzenli şekilde artarak 2001 yılında yaklaşık 20 milyon tona ulaşmıştır.

Şekil.4.4 Dünya Pamuk Tüketimi

Dünyanın en büyük pamuk üreticisi olan, Çin, Hindistan, ABD ve Pakistan aynı zamanda dünyanın en büyük pamuk tüketicisi konumundadırlar. Ayrıca Çin ve Hindistan'da pamuk işleme kapasiteleri yanında büyük polyester üretim kapasiteleri de bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloda yer alan en büyük pamuk tüketicisi 6 ülke, 1970 yılında dünya toplam pamuk tüketiminin %48'ini, 2000 yılında %68,3'ünü, 2001 yılında ise, %68,7'sini oluşturmaktadır. Bu altı ülkenin dışındaki ülkelerin pamuk tüketimi zaman içinde azalma göstermiştir. 1970 yılında, yaklaşık olarak, %52, 2000 yılında %31,7 , 2001 yılında ise, %31,3 oranında pay almaktadır. 2000 yılında bir önceki yıla göre, Çin'de % 2,1 ABD'de % 0,9 , azalma görülürken; Hindistan'da %3,5 , Pakistan'da % 3,1 , Brezilya'da % 5,8 , Türkiye'de %4,2 artış görülmüştür. 2001 yılında ise, Hindistan ABD ve Türkiye pamuk tüketiminde sırasıyla; %2,4 , %11,9 ve %8 oranında azalma görülürken, Çin, Pakistan ve Brezilya'da sırasıyla %8,1, %5,21 ve %0,9 oranında artış görülmektedir.

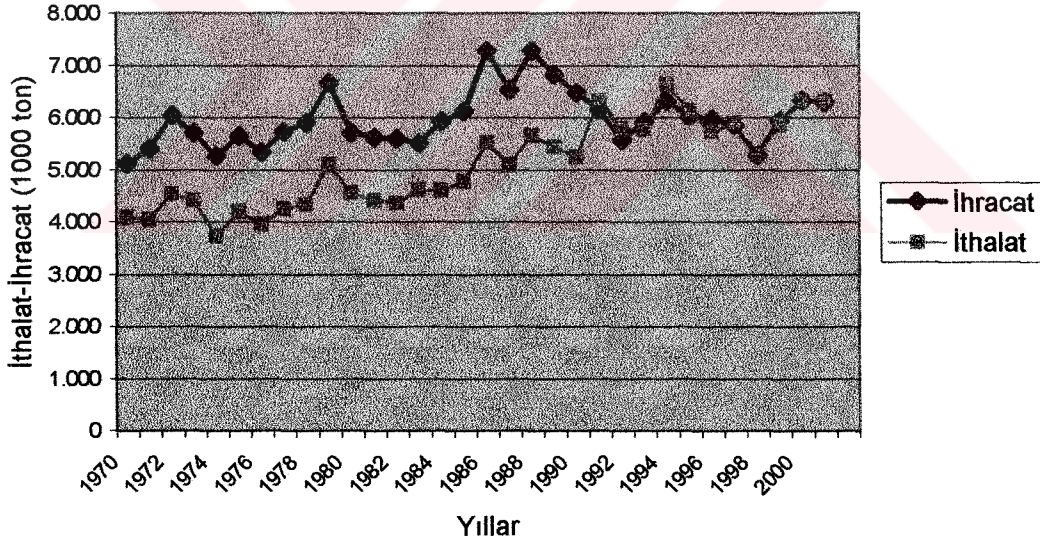
Çizelge 4.5. Ülkelere Göre Dünya Pamuk Tüketimi (Bin Ton)

Yıllar	Çin	Hindistan	A.B.D.	Pakistan	Türkiye	Brezilya	Diğer	Toplam
1970	2.286	963	1.786	442	184	303	6.468	12.432
1971	2.351	1.260	1.779	432	195	316	6.382	12.715
1972	2.373	1.125	1.693	519	221	359	6.664	12.954
1973	2.308	1.079	1.627	518	208	392	6.997	13.129
1974	2.482	1.199	1.276	416	237	408	6.392	12.410
1975	2.504	1.130	1.578	467	295	430	7.008	13.412
1976	2.526	1.012	1.453	402	317	450	6.947	13.107
1977	2.656	1.229	1.411	422	298	490	6.797	13.303
1978	2.852	1.348	1.383	412	304	535	6.948	13.782
1979	3.070	1.363	1.416	435	267	560	7.259	14.370
1980	3.300	1.371	1.283	461	293	566	6.878	14.152
1981	3.546	1.285	1.146	508	311	573	6.391	13.760
1982	3.641	1.359	1.200	528	339	567	6.953	14.587
1983	3.421	1.433	1.290	503	386	556	7.368	14.957
1984	3.484	1.550	1.206	545	414	599	7.595	15.393
1985	4.117	1.564	1.393	533	430	692	7.665	16.394
1986	4.567	1.702	1.622	700	460	759	8.087	17.897
1987	4.369	1.708	1.658	767	556	811	8.463	18.332
1988	4.376	1.762	1.694	866	551	822	8.479	18.550
1989	4.150	1.876	1.907	1.100	559	764	8.559	18.915
1990	4.225	1.958	1.885	1.343	557	723	7.943	18.634
1991	4.250	1.899	2.093	1.434	646	732	7.679	18.733
1992	4.589	2.108	2.232	1.514	676	793	6.761	18.673
1993	4.587	2.160	2.268	1.510	700	834	6.475	18.534
1994	4.269	2.279	2.438	1.506	850	818	6.399	18.559
1995	4.300	2.475	2.308	1.557	944	845	6.209	18.638
1996	4.700	2.864	2.422	1.524	1.050	799	5.885	19.244
1997	4.700	2.684	2.471	1.543	1.150	809	6.192	19.549
1998	4.600	2.770	2.265	1.530	1.077	840	5.696	18.778
1999	4.800	2.900	2.200	1.600	1.200	860	6.219	19.779
2000	4.700	3.000	2.180	1.650	1.250	910	6.344	20.034
2001	5.080	2.928	1.920	1.736	1.150	918	6.266	19.998

Kaynak : ICAC; Cotton World Statistics, October 1996, ICAC; Cotton: Review of the World Situation, July-August 2000-2001 ABD Tarım Bakanlığı atış raporları ve dış hizmet büroları, büro araştırma sonuçları ve ilgili bilgiler

4.2.5. Dünya Pamuk Ticareti

Dünya pamuk ihracatı, 1970'li yıllarda yıllık ortalama 5,7 milyon ton iken 1980'li yıllarda ortalama 6,3 milyon tona yükselmiştir. 1990'lı yıllarda ise dünya ihracatı düşerek ortalama 5,9 milyon ton olmuştur. 2001 yılı pamuk ihracatı ise, 6,3 milyon tona ulaşmıştır. Dünya pamuk ithalatına bakıldığında; 1970'li yıllarda yıllık ortalama pamuk ithalatı 4,3 milyon ton iken, 1980'li yıllarda ortalama 4,9 milyon tona yükselmiş ve bu yükselme devam ederek 1990'lı yıllarda ortalama 5,9 milyon tona ulaşmıştır. 1970-1999 yılları arasında dünya pamuk ithalatı 3,7 milyon ton ile 6,6 milyon ton arasında değişmiştir. 2000 yılında ise, bir önceki yıla göre % 7,8'lik artışla 5,86 milyon ton olan pamuk ithalatı, 6,32 milyon tona ulaşmıştır. 2001 yılında ise, bir önceki yıla göre % 0,44 azalarak 6,32 milyon tondan 6,29 milyon tona düşmüştür.

Şekil 4.5. Dünya Pamuk Ticareti

Dünya pamuk ihracatçısı ülkelerde ilk sıraları ABD ve Özbekistan almaktadır. 2001 toplam dünya pamuk ihracatının % 44,8'ini bu iki ülke yapmaktadır. 1970 yılında, toplam dünya pamuk ihracatında ABD % 16,6 paya, Türkiye % 4,8 paya, Afrika % 2,2 paya sahipken, Çin binde 4,3 paya, Avustralya ise, on binde 7,8 paya

sahiptir. 2001 yılında toplam pamuk ihracatında ABD % 31 paya, Özbekistan ve Afrika % 13,8 paya, Avustralya ve Çin büyük bir artışla % 11,3 ve % 1,6 paya sahip olmuşlardır. Türkiye ise, tekstil sanayiinin gelişmesi ile, ihracatta büyük bir azalış göstererek 2001 yılında yüzde 0,24 gibi çok düşük bir paya sahip olmuştur. Bu ülkeler dışında pamuk ihracatı yapan diğer ülkeler ise; 1970 yılında %75,9 paya sahipken, 2001 yılında dünya pamuk ihracatından aldıkları pay %28,2'e düşmüştür. 2000 yılında, bir önceki yıla göre ABD pamuk ihracatı % 4,4 oranında, Özbekistan % 6,3 oranında artış gösterirken, Afrika % 1,1 oranında, Çin % 73, Türkiye ise % 52 oranında azalma göstermiştir. Diğer ülkelerde ise %37,7 oranında artış görülmektedir. 2001 yılında, bir önceki yıla göre ABD pamuk ihracatı % 24,4 oranında, Avustralya % 0,6 oranında artış gösterirken, Türkiye % 28,6 Özbekistan %1,4 diğer ülkelerde ise %13 oranında azalma göstermiştir.

Çizelge 4.6. Ülkelere Göre Dünya Pamuk İhracatı (Bin Ton)

Yıllar	ABD	Özbekistan (*)	Afrika (**)	Avustralya	Çin	Türkiye	Diğer	Toplam
1970	848	-	113	4	22	245	3.884	5.116
1971	737	-	136	3	22	335	4.166	5.399
1972	1.156	-	140	22	22	324	4.367	6.031
1973	1.333	-	129	3	22	218	3.999	5.704
1974	855	-	132	10	44	127	4.101	5.269
1975	721	-	166	15	54	471	4.212	5.639
1976	1.042	-	171	5	44	126	3.946	5.334
1977	1.194	-	148	10	22	265	4.087	5.726
1978	1.346	-	176	24	3	209	4.142	5.900
1979	2.009	-	173	61	3	134	4.282	6.662
1980	1.290	-	184	53	1	224	3.952	5.704
1981	1.430	-	165	81	0	208	3.733	5.617
1982	1.134	-	202	134	16	142	3.967	5.595
1983	1.477	-	204	81	165	109	3.472	5.508
1984	1.353	-	234	150	206	149	3.830	5.922
1985	427	1.488	337	248	609	70	2.939	6.118
1986	1.455	1.477	334	257	690	111	2.948	7.272
1987	1.433	1.368	365	178	506	43	2.639	6.532
1988	1.339	1.525	430	287	356	145	3.190	7.272
1989	1.675	1.483	456	287	188	45	2.690	6.824
1990	1.697	1.174	447	299	202	164	2.501	6.484
1991	1.447	1.132	489	508	131	63	2.375	6.145
1992	1.132	1.197	446	369	149	59	2.218	5.570
1993	1.494	1.263	441	366	163	109	2.076	5.912
1994	2.047	1.090	584	293	40	2	2.249	6.305
1995	1.606	985	609	311	5	42	2.471	6.029
1996	1.393	990	735	533	2	25	2.280	5.958
1997	1.708	980	767	575	6	23	1.797	5.856
1998	990	900	853	660	147	86	1.639	5.275
1999	1.502	950	880	710	370	44	1.482	5.938
2000	1.568	1.010	870	710	100	21	2.040	6.319
2001	1.950	869	870	714	100	15	1.773	6.291

Kaynak : ICAC; Cotton World Statistics, October 1996, March-April 2001, World Cotton Trade 2000/01, ABD Tarım Bakanlığı ateşe raporları ve dış hizmet büroları, büro araştırma sonuçları ve ilgili bilgiler (*): 1985/86'dan önce veri mevcut değil.

(**): Benin, Burnika, Kamerun, Cad, Ivory Coast, Mali, Senegal, Togo ve Orta Afrika Cumhuriyeti.

Pazarlama Yılı: 1 Ağustos

Doğu Asya ülkeleri, en büyük pamuk ithalatçısı ülkelerdir. Doğu Asya ülkeleri içerisinde, Endonezya, Güney Kore, Tayland, Japonya, Bangladeş, Hong Kong ve Hindistan en fazla pamuk ithalatı yapan ülkelerdir. 1970 yılında toplam dünya pamuk ithalatında; Avrupa Birliği (AB) % 30 paya, Japonya % 19.6 paya , G.Kore % 3 paya , Endonezya % 0.95, Tayland % 1.1 paya sahipken, 2000 yılında dünya pamuk ithalatında, AB % 23, Endonezya % 8, G.Kore, Rusya, Tayland % 5, Japonya ise, % 4 paya sahiptir. 2001 yılında ise; AB %22,8 paya, Endonezya %7,9 paya, Rusya %5,7 paya, Güney Kore %5,1 paya, Tayland 4,7 paya, Japonya 3,8 paya sahiptir. Diğer ülkeler ise; 1970, 2000 ve 2001 yıllarında toplam dünya pamuk ithalatından sırasıyla, %45, %50 ve % 49,9 oranında pay almaktadırlar. 2001 yılında bir önceki yıla göre dünya pamuk ithalatı, % 0,44 düşme göstermektedir. AB %0,9 Japonya % 1,2 Endonezya %1,8 Tayland %4,2 diğer ülkeler %0,7 oranında azalma göstermiştir. Bunun yanısıra; 2001 yılı pamuk ithalatı, Rusya'da %9,5 G.Kore'de %0,6 oranında artmıştır.

Çizelge 4.7. Ülkelere Göre Dünya Pamuk İthalatı (Bin Ton)

Yıllar	AB-15	Rusya	Japonya	Endonezya	G.Kore	Tayland	Diğer	Toplam
1970	1.242	-	799	39	121	46	1.839	4.086
1971	1.274	-	774	50	114	50	1.769	4.031
1972	1.388	-	845	61	105	65	2.064	4.528
1973	1.182	-	812	54	172	85	2.103	4.408
1974	1.120	-	703	34	157	57	1.663	3.734
1975	1.210	-	701	76	221	85	1.895	4.188
1976	1.098	-	661	62	198	89	1.843	3.951
1977	1.114	-	686	86	286	72	2.006	4.250
1978	1.063	-	736	88	297	100	2.036	4.320
1979	1.160	-	726	103	354	82	2.668	5.093
1980	982	-	698	107	332	88	2.348	4.555
1981	1.064	-	763	107	326	53	2.092	4.405
1982	1.154	-	683	107	340	86	1.981	4.351
1983	1.185	-	727	131	349	121	2.104	4.617
1984	1.209	-	680	117	349	134	2.111	4.600
1985	1.198	1.349	665	176	366	153	861	4.768
1986	1.449	1.279	803	200	414	281	1.091	5.517
1987	1.357	1.175	747	192	426	190	1.008	5.095
1988	1.272	1.269	760	242	467	338	1.307	5.655
1989	1.269	1.280	689	281	444	263	1.208	5.434
1990	1.099	1.152	642	324	447	354	1.221	5.239
1991	1.038	849	589	408	392	357	2.680	6.313
1992	1.034	577	485	433	373	331	2.561	5.794
1993	1.131	653	434	444	368	351	2.391	5.772
1994	1.073	470	381	452	380	334	3.544	6.634
1995	1.038	240	330	466	362	336	3.347	6.119
1996	1.003	196	293	468	327	309	3.131	5.727
1997	1.698	223	287	496	288	307	2.594	5.893
1998	1.394	199	270	446	321	295	2.350	5.275
1999	1.672	284	276	479	360	310	2.481	5.862
2000	1.450	325	245	506	320	312	3.161	6.319
2001	1.437	356	242	497	322	299	3.139	6.291

Kaynak: ICAC, Cotton World Statistics,

Yabancı hükümetlerin resmi istatistikleri, ABD Tarım Bakanlığı ateşe raporları dış hizmet büroları, büro araştırma sonuçları ve ilgili bilgiler

4.3. Türkiye’de Pamuk Üretimi, Tüketimi ve Ticareti

Türkiye’de 1970-2001 döneminde, yaklaşık 500-700 bin hektar pamuk ekim alanında 400-900 bin ton pamuk üretimi yapılmaktadır. Pamuk üretimi 1970-2001 döneminde dalgalanma göstermiştir. Toplam ekim alanında az da olsa bir düşme görülmüştür. Türkiye’de pamuk belli başlı üç bölgede üretilmektedir. Bu bölgeler; Ege, Çukurova ve Güneydoğu Anadolu (GDA) Bölgeleridir. Antalya Bölgesinde de az miktarda pamuk üretilmektedir. Bölgeler itibariyle ekim alanında en çok azalma Çukurova Bölgesinde görülürken, GDA Bölgesi’nde devamlı bir artış olmuştur. Buna paralel olarak Çukurova Bölgesi’nde üretim azalırken, GDA Bölgesi’ndeki üretim artışı, Ege Bölgesi üretimine ulaşmıştır. Türkiye’de gelişen tekstil ve konfeksiyon sanayii, tekstil ve konfeksiyon ihracatındaki artış, pamuk tüketiminin artmasına neden olmuştur. Türkiye pamuk üretimi, devamlı artan iç talebi karşılayamamaktadır. Bu nedenle, ihracat çok düşük seviyelere ulaşmakta, ithalat ise, sürekli artış göstermektedir.

Çizelge 4.8. Türkiye’de Pamuk Üretimi, Tüketimi ve Ticareti

Yıllar	Toplam Ekiliş (1000 ha)	Ortalama Verim (lif kg/ha)	Toplam Üretim	Tüketim	İthalat	İhracat
			(1000 ton)			
1970	527,7	758	400,0	184	1	245
1971	688,4	755	520,0	195	0	335
1972	760,1	715	543,5	221	0	324
1973	677,3	757	512,8	208	0	218
1974	837,8	714	598,4	237	0	127
1975	670,0	716	480,0	295	0	471
1976	581,1	817	474,8	317	0	126
1977	776,7	740	574,8	298	0	265
1978	653,0	727	474,9	304	0	209
1979	612,0	778	476,2	267	0	134
1980	671,7	744	500,0	293	0	224
1981	653,6	747	488,0	311	0	208
1982	595,0	822	489,0	339	0	142
1983	605,0	863	522,0	386	0	109
1984	760,0	763	580,0	414	0	149
1985	660,0	785	518,0	430	16	70
1986	584,9	885	517,9	460	60	111
1987	585,8	916	536,8	556	66	43
1988	740,0	878	650,0	551	44	145
1989	725,0	806	584,5	559	77	45
1990	641,3	1.021	654,6	557	46	164
1991	598,6	938	561,2	646	92	63
1992	637,5	900	573,7	676	233	59
1993	567,8	1.061	602,2	700	119	109
1994	581,5	1.080	628,3	850	236	2
1995	756,6	1.125	851,5	944	113	42
1996	743,7	1.087	808,1	1050	332	25
1997	719,1	1.165	837,9	1150	399	23
1998	756,5	1.166	882,1	1077	238	86
1999	719,2	1.100	791,2	1200	525	44
2000	669,0	1.106	739,6	1250	320	21
2001	693,4	1.330	922,0	1150	371	15

Kaynak: Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, İzmir Ticaret Borsası

4.3.1. Türkiye’de Pamuk Ekim Alanları

1970 yılında 527,7 bin hektar olan toplam ekim alanı, dalgalanmalar göstermesine rağmen, 2001 yılında, 1,3 kat artarak 693,4 bin hektara ulaşmıştır. Türkiye’de Çukurova, Ege, Antalya ve Güneydoğu Anadolu (GDA) Bölgeleri olmak üzere dört bölgede pamuk ekimi yapılmaktadır. Çukurova ve Antalya bölgelerinde önemli miktarlarda, Ege bölgesinde bir miktar azalma görülürken, Güneydoğu Anadolu Projesinin (GAP) faaliyete geçmesiyle, GDA Bölgesi pamuk ekim alanları sürekli artış göstermektedir. 1970 yılında toplam pamuk ekim alanları içerisinde, %46,9’luk pay ile Çukurova ilk sırayı alırken, %39,6 ile Ege ikinci, %7,2 ile GDA üçüncü ve %6,3’lük pay ile Antalya dördüncü sırada yer almaktadır. 2001 yılında ise; GDA bölgesi %42,8 gibi büyük bir payla ilk sıraya geçerken, Çukurova Bölgesi %21,8’lik pay ile üçüncü sıraya düşmüştür. Ege ve Antalya Bölgesi pamuk ekim alanları payları da düşerek 2001 yılı toplam ekim alanlarından sırasıyla %33,9 ve %1,5 pay almışlardır. Çukurova Bölgesindeki azalma, bölge çiftçisinin daha kârlı olan diğer tarım ürünlerine yönelmesinden ve ithal edilen pamukların kullanım ve fiyat bakımından Çukurova pamuklarından daha uygun olmasından kaynaklandığı belirtilmektedir. Antalya Bölgesinde ise; çiftçilerin pamuk yerine, narenciye, yaş meyve ve sebzeye yönelmesiyle pamuk ekim alanları azalmıştır. 1999 yılında, bir önceki yıla göre Türkiye toplam pamuk ekim alanlarında % 5, 2000 yılında bir önceki yıla göre % 7 oranında bir azalma görülmektedir. 1999 yılında bir önceki yıla göre Çukurova Bölgesinde % 30, Ege Bölgesinde % 2,2 oranında azalma görülürken, Antalya’da % 8,8, GDA Bölgesinde % 6,2 artış görülmüştür. 2000 yılında bir önceki yıla göre, Çukurova, Ege ve Antalya Bölgelerinde sırasıyla %6, %20, %24 azalma görülürken GDA Bölgesinde %3,2 oranında artış görülmüştür. 2001 yılında ise bir önceki yıla göre, Çukurova ve Ege’de sırasıyla %31,2 ve %19,4 oranında artış görülürken, Antalya ve GDA Bölgesinde %24 ve %13,5 oranında azalış görülmektedir. Türkiye toplam pamuk ekilişinde ise, 1999 ve 2000 yılında bir önceki yıla göre sırasıyla %4,9 ve %7 oranında azalma görülürken, 2001 yılında bir önceki yıllara göre % 3,7 oranında artış görülmüştür.

Çizelge 4.9. Türkiye’de Bölgelere Göre Pamuk Ekim Alanları (1000 ha)

Yıllar	EKİLİŞ (1000 ha)				%				Toplam Ekiliş
	Çukurova	Ege	Antalya	G.Doğu	Çukurova	Ege	Antalya	G.Doğu	
1970	247,4	209,2	33,2	37,9	46,9	39,6	6,3	7,2	527,7
1971	376,9	226,8	38,6	46,1	54,8	32,9	5,6	6,7	688,4
1972	399,5	257,7	38,5	64,4	52,6	33,9	5,1	8,5	760,1
1973	348,7	227,6	39,5	61,5	51,5	33,6	5,8	9,1	677,3
1974	454,4	257,9	40,3	85,2	54,2	30,8	4,8	10,2	837,8
1975	327,5	212,7	36,7	93,1	48,9	31,7	5,5	13,9	670,0
1976	205,7	239,4	32,6	103,4	35,4	41,2	5,6	17,8	581,1
1977	397,7	252,1	39,0	87,9	51,2	32,5	5,0	11,3	776,7
1978	318,9	236,3	31,9	65,9	48,8	36,2	4,9	10,1	653,0
1979	307,5	224,0	23,5	57,0	50,2	36,6	3,8	9,3	612,0
1980	368,6	217,5	35,0	50,6	54,9	32,4	5,2	7,5	671,7
1981	350,6	214,6	35,0	53,4	53,6	32,8	5,4	8,2	653,6
1982	306,9	198,1	35,8	54,2	51,6	33,3	6,0	9,1	595,0
1983	288,1	209,3	36,8	70,8	47,6	34,6	6,1	11,7	605,0
1984	360,4	263,0	45,8	90,8	47,4	34,6	6,0	11,9	760,0
1985	302,2	223,2	41,2	93,4	45,8	33,8	6,2	14,2	660,0
1986	231,7	216,4	43,6	93,2	39,6	37,0	7,5	15,9	584,9
1987	218,5	225,6	38,5	103,2	37,3	38,5	6,6	17,6	585,8
1988	310,8	268,8	38,5	121,9	42,0	36,3	5,2	16,5	740,0
1989	275,4	266,5	40,8	142,3	38,0	36,8	5,6	19,6	725,0
1990	210,6	258,2	32,0	140,5	32,8	40,3	5,0	21,9	641,3
1991	183,8	263,2	21,9	129,7	30,7	44,0	3,7	21,7	598,6
1992	218,0	261,0	23,0	135,5	34,2	40,9	3,6	21,3	637,5
1993	161,2	236,9	20,0	149,7	28,4	41,7	3,5	26,4	567,8
1994	169,1	236,6	16,0	159,8	29,1	40,7	2,8	27,5	581,5
1995	254,1	266,2	30,0	206,3	33,6	35,2	4,0	27,3	756,6
1996	219,5	267,9	28,0	228,3	29,5	36,0	3,8	30,7	743,7
1997	171,7	263,7	17,0	266,7	23,9	36,7	2,4	37,1	719,1
1998	174,6	251,8	17,0	313,1	23,1	33,3	2,2	41,4	756,5
1999	122,1	246,2	18,5	332,4	17,0	34,2	2,6	46,2	719,2
2000	115,0	197,0	14,0	343,0	17,2	29,4	2,1	51,3	669,0
2001	150,9	235,2	10,6	296,7	21,8	33,9	1,5	42,8	693,4

Kaynak: Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, İzmir Ticaret Borsası

4.3.2. Türkiye’de Pamuk Verimi

Türkiye pamuk verimi dünya ortalamasının oldukça üzerindedir. Türkiye, pamuk veriminde dünyada üçüncü sıradadır. Dünya pamuk ekim alanlarında 500.000 hektarın üzerinde pamuk ekim alanına sahip ülkeler arasında ise; verimde ilk sırada yer almaktadır. 1970 yılında 758 kg/ha olan pamuk verimi bazı yıllar dışında sürekli artış göstererek 2001 yılında 1970 yılına göre, %75,5 oranında artış göstererek 1330 kg/ha’ya ulaşmıştır. 1970 yılında verim büyüklükleri sırasıyla, Antalya yöresi, Ege Bölgesi, Çukurova Bölgesi ve son olarak Güney Doğu Anadolu Bölgesi pamuğuna aittir. 2000 yılında ise; tüm Bölgelerde ortalama verim büyük oranlarda artış göstermiş ve sıralama değişmemiştir. Antalya 1357 kg/ha ile yine ilk sırada yer almıştır. Ardından 1230 kg/ha ile Ege, 1156 kg/ha ile Çukurova, 1007 kg/ha ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi gelmektedir. Fakat, 2001 yılında GDA Bölgesi bir önceki yıla göre, %37,7 artışla 1387 kg/ha ulaşarak ilk sırayı almıştır. GDA Bölgesini, %18,1 artışla 1365 kg/ha’ya ulaşan Çukurova izlemiştir. Antalya pamuk verimi %2 oranında düşmüştür ve 1330 kg/ha ile üçüncü sırada yer almaktadır. Ege Bölgesi ortalama verimi 2001 yılında %0,4 oranında değişme göstererek 1235 kg/ha’la ikinci sıradan dördüncü sıraya düşmüştür.

Çizelge 4.10. Türkiye’de Bölgelere Göre Pamuk Verimi (lif kg /ha)

Yıllar	VERİM				Ortalama Verim	İndeks 1970=100
	Çukurova	Ege	Antalya	G.Doğu		
1970	691	847	1.190	327	758	100,0
1971	677	869	1.075	575	755	99,6
1972	661	795	1.164	463	715	94,3
1973	673	923	1.005	462	757	99,9
1974	595	889	1.079	650	714	94,2
1975	553	976	1.068	561	716	94,5
1976	791	898	945	641	817	107,8
1977	615	940	1.023	608	740	97,6
1978	670	846	856	514	727	95,9
1979	774	826	1.004	521	778	102,6
1980	687	851	1.040	504	744	98,2
1981	628	932	1.066	571	747	98,5
1982	791	901	986	598	822	108,4
1983	813	965	1.076	651	863	113,9
1984	723	819	838	722	763	100,7
1985	697	892	1.032	707	785	103,6
1986	790	963	798	983	885	116,8
1987	848	993	927	890	916	120,8
1988	631	1.135	1.078	880	878	115,8
1989	643	934	1.118	793	806	106,3
1990	900	1.102	1.194	1.014	1.021	134,7
1991	876	997	1.023	888	938	123,7
1992	885	996	1.109	703	900	118,7
1993	945	1.149	1.255	1.019	1.061	140,0
1994	1.062	1.118	1.231	1.029	1.080	142,5
1995	1.119	1.156	1.140	1.092	1.125	148,4
1996	1.012	1.129	1.125	1.104	1.087	143,4
1997	1.173	1.166	1.176	1.159	1.165	153,7
1998	1.097	1.133	1.206	1.229	1.166	153,8
1999	1.141	1.230	1.108	989	1.100	145,1
2000	1.156	1.230	1.357	1.007	1.106	145,9
2001	1.365	1.235	1.330	1.387	1.330	175,5

Kaynak: Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, İzmir Ticaret Borsası

4.3.3. Türkiye’de Pamuk Üretimi

Türkiye dünyanın altıncı büyük pamuk üreticisidir. Türkiye, dünya pamuk üretiminin yaklaşık %4’ünü karşılamaktadır. Türkiye pamuk üretiminde, ekim alanları ve verimde olduğu gibi, dönemler ve yıllar itibariyle değişiklikler görülmektedir. 1970 yılında 400.000 ton olan pamuk üretimimiz, 1998’de 882.100 tona yükselmiştir. 1999’da 791.200 tona ve 2000 yılında 739.600 tona düşen pamuk üretimimiz, 2001 yılında 922.000 tona yükselmiştir. 1970-2001 döneminde toplam pamuk üretimimiz 2,3 kat artmıştır. 2000 yılında Türkiye toplam pamuk üretiminde, bir önceki yıla göre, %6,5 oranında azalma görülmesine rağmen, 2001 yılında %24,7 oranında artış olmuştur. Türkiye’de Çukurova, Ege, Antalya ve Güneydoğu Anadolu (GDA) Bölgelerinde pamuk üretimi yapılmaktadır. Çukurova Bölgesi pamuk üretimi, son yıllarda sürekli düşüş göstermiş, 2000 yılında 132.900 ton olmuştur. Fakat, 2001 yılında bir önceki yıla göre, % 55 oranındaki büyük artışla 206.000 tona ulaşmıştır. 2001 yılı Çukurova üretimindeki bu artış ekim alanındaki %31,2 ve verimdeki %18,1’lik artıştan kaynaklanmaktadır. Ege Bölgesinde, 1970-2001 pamuk üretiminde sürekli dalgalanmalar görülmektedir. 2001 yılı Ege pamuk üretimi %19,9 artış göstererek 242.300 tondan 290.500 tona yükselmiştir. Antalya’da 1970-1995 dönemi pamuk üretiminde dalgalanmalar görülmektedir. 1995 yılından itibaren pamuk üretimi sürekli düşüş göstermiştir. 2001 yılında Antalya pamuk üretimi bir önceki yıla göre, %25,6 azalma göstererek 19.000 tondan 14.100 tona düşmüştür. Güney Doğu Anadolu Bölgesi ise; Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) kademe kademe tamamlanmaya başladığından bu yana, 1993 yılından itibaren, pamuk ekim alanlarında artışlar görülmüştür. Bu artışlar ve pamuk verimindeki artışlar, diğer Bölgelerdeki pamuk ekim alanlarının azalmasına rağmen toplam pamuk üretiminin beklenenden daha az düşüş göstermesini sağlamıştır. Genel olarak, ekonomik kriz ve pamuk fiyatlarındaki dalgalanmalar, izlenen politikalar ekim alanlarının ve üretim miktarının azalmasına sebep olmuştur. 2001 yılı GDA pamuk üretimi bir önceki yıla göre % 19,1 oranında artışla 345.400 tondan 411.400 tona ulaşmıştır.

Çizelge 4.11. Türkiye’de Bölgelere Göre Pamuk Üretimi (1000 ton lif)

Yıllar	Üretim (1000 ton)				%				Toplam Üretim
	Çukurova	Ege	Antalya	G.Doğu	Çukurova	Ege	Antalya	G.Doğu	
1970	170,9	177,2	39,5	12,4	42,7	44,3	9,9	3,1	400,0
1971	255,0	197,0	41,5	26,5	49,0	37,9	8,0	5,1	520,0
1972	263,9	205,0	44,8	29,8	48,6	37,7	8,2	5,5	543,5
1973	234,7	210,0	39,7	28,4	45,8	41,0	7,7	5,5	512,8
1974	270,3	229,2	43,5	55,4	45,2	38,3	7,3	9,3	598,4
1975	181,1	207,5	39,2	52,2	37,7	43,2	8,2	10,9	480,0
1976	162,7	215,0	30,8	66,3	34,3	45,3	6,5	14,0	474,8
1977	244,5	237,0	39,9	53,4	42,5	41,2	6,9	9,3	574,8
1978	213,7	200,0	27,3	33,9	45,0	42,1	5,7	7,1	474,9
1979	237,9	185,0	23,6	29,7	50,0	38,8	5,0	6,2	476,2
1980	253,1	185,0	36,4	25,5	50,6	37,0	7,3	5,1	500,0
1981	220,2	200,0	37,3	30,5	45,1	41,0	7,6	6,3	488,0
1982	242,9	178,4	35,3	32,4	49,7	36,5	7,2	6,6	489,0
1983	234,3	202,0	39,6	46,1	44,9	38,7	7,6	8,8	522,0
1984	260,5	215,5	38,4	65,6	44,9	37,2	6,6	11,3	580,0
1985	210,5	199,0	42,5	66,0	40,6	38,4	8,2	12,7	518,0
1986	183,0	208,5	34,8	91,6	35,3	40,3	6,7	17,7	517,9
1987	185,3	224,0	35,7	91,8	34,5	41,7	6,7	17,1	536,8
1988	196,2	305,0	41,5	107,3	30,2	46,9	6,4	16,5	650,0
1989	177,2	248,8	45,6	112,9	30,3	42,6	7,8	19,3	584,5
1990	189,5	284,5	38,2	142,4	28,9	43,5	5,8	21,8	654,6
1991	161,1	262,5	22,4	115,2	28,7	46,8	4,0	20,5	561,2
1992	193,0	259,9	25,5	95,3	33,6	45,3	4,4	16,6	573,7
1993	152,4	272,2	25,1	152,5	25,3	45,2	4,2	25,3	602,2
1994	179,6	264,6	19,7	164,4	28,6	42,1	3,1	26,2	628,3
1995	284,4	307,7	34,2	225,2	33,4	36,1	4,0	26,4	851,5
1996	222,1	302,4	31,5	252,1	27,5	37,4	3,9	31,2	808,1
1997	201,4	307,4	20,0	309,1	24,0	36,7	2,4	36,9	837,9
1998	191,6	285,2	20,5	384,8	21,7	32,3	2,3	43,6	882,1
1999	139,3	302,8	20,5	328,6	17,6	38,3	2,6	41,5	791,2
2000	132,9	242,3	19,0	345,4	18,0	32,8	2,6	46,7	739,6
2001	206,0	290,5	14,1	411,4	22,3	31,5	1,5	44,6	922,0

Kaynak: Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı ve İzmir Ticaret Borsası

4.3.4. Türkiye’de Pamuk Tüketimi

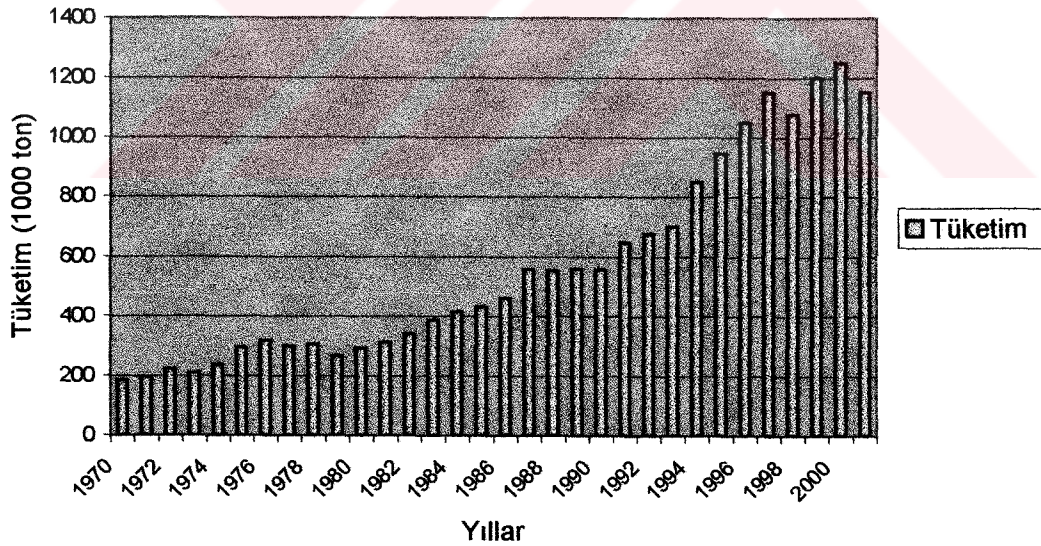
Türkiye pamuk tüketimi 1970 yılından bu yana genellikle artış göstermiştir. 1973, 1979, 1988, 1998 ve 2001 yıllarında bir önceki yıla göre sırasıyla, %6, %12, %1, %6 ve %8 oranında azalış göstermiştir. Bir önceki yıla göre, en büyük artış 1975, 1987 ve 1994 yıllarında %24 ve %21 oranlarında gerçekleşmiştir.

Çizelge 4.12. Türkiye Pamuk Tüketimi (1000 ton)

Yıl	Tüketim Miktarı	Yıl	Tüketim Miktarı
1970	184	1986	460
1971	195	1987	556
1972	221	1988	551
1973	208	1989	559
1974	237	1990	557
1975	295	1991	646
1976	317	1992	676
1977	298	1993	700
1978	304	1994	850
1979	267	1995	944
1980	293	1996	1050
1981	311	1997	1150
1982	339	1998	1077
1983	386	1999	1200
1984	414	2000	1250
1985	430	2001	1150

Kaynak: Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı ve İzmir Ticaret Borsası

Şekil 4.6'ya bakıldığında, Türkiye pamuk tüketiminin genel olarak artış gösterdiği görülmektedir. Türkiye pamuk tüketimi 1970-2001 süreci içerisinde bir önceki yıla göre gösterdiği en büyük artış % 24,47 ile 1975 yılında olurken; en büyük düşüş % 12,17 ile 1979 yılında gerçekleşmiştir. 2000 yılında 1 milyon 250 bin ton ile tüketim en yüksek seviyesine ulaşmıştır. 2001 yılında ise pamuk tüketimi 1.150.000 tona gerilemiştir. Türkiye pamuk tüketiminin artmasının en büyük sebebi, dokuma ve giyim sanayii yatırımlarının hızla büyümesidir. Teşvik belgeli yatırım tutarının önemli bir bölümünün dokuma ve giyim sanayiine ait olması (dokuma ve giyim sanayiine teşvik belgeli yatırım 1991'de başlayıp, 1995'te % 72 pay ile en yüksek payı almış ve 1995'ten sonra hızlı bir düşüş göstererek 2000 yılında % 7'ye düşmüştür.) ile tekstil ve konfeksiyon sektörü Türkiye'de en önemli sektörler arasında yer almış ve pamuk tüketiminin artmasına neden olmuştur. Ayrıca; pamuk tüketimini, etkileyen diğer bir faktör, tekstil ve konfeksiyon ürünleri ihracatıdır.

Şekil 4.6. Türkiye Pamuk Tüketimi (1000 ton)

4.3.5. Türkiye’de Pamuk Dış Ticareti

Türkiye’nin pamuk ihraç ettiği ülkeler; AB ülkelerinden, İtalya, İspanya, Almanya, Fransa, Belçika-Lüksembourg’dur. Ayrıca son yıllarda, Hindistan’a da pamuk ihracı yapılmaktadır. Türkiye pamuk ithalatını ise, ABD, Yunanistan, Özbekistan, Suriye, Mısır, İsrail, Azerbaycan, Türkmenistan ve Avustralya gibi ülkelere gerçekleştirmiştir.

Türkiye pamuk ithalat ve ihracatı incelendiğinde, 1970 yılında 1000 ton olan pamuk ithalatının 2001 yılında 371.000 tona ulaştığı görülmektedir. 1970 yılı pamuk ihracatına bakıldığında, 1970 yılında 245.000 ton olan pamuk ihracatının 15.000 ton gibi çok düşük rakamlara ulaştığı görülmektedir.

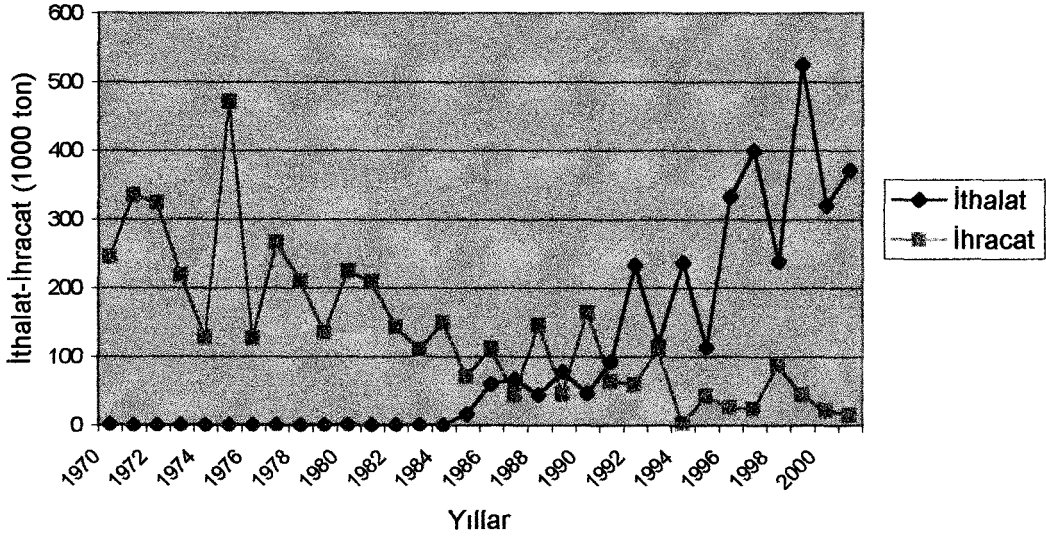
1970 yılından 1985 yılına kadar net pamuk ihracatçısı olan Türkiye, 1984 yılından sonra gözle görülür pamuk ithalat rakamlarına ulaşmıştır. Türkiye, 1985 yılında 16 bin ton pamuk ithal etmiştir. Ve 1985 yılından günümüze pamuk ihracatının yanında sürekli pamuk ithalatı yapılmış hatta, ihracat büyük bir düşüş gösterirken, İthalat sürekli artış göstermiştir. Bunun en büyük sebebi önceden de belirtildiği gibi, Tekstil ve Konfeksiyon sanayiinin hızlı bir şekilde gösterdiği gelişmedir.

Çizelge 4.13. Türkiye Pamuk İthalat ve İhracatı (1000 ton)

Yıllar	İthalat	İhracat	Yıllar	İthalat	İhracat
1970	1	245	1986	60	111
1971	0	335	1987	66	43
1972	0	324	1988	44	145
1973	0	218	1989	77	45
1974	0	127	1990	46	164
1975	0	471	1991	92	63
1976	0	126	1992	233	59
1977	0	265	1993	119	109
1978	0	209	1994	236	2
1979	0	134	1995	113	42
1980	0	224	1996	332	25
1981	0	208	1997	399	23
1982	0	142	1998	238	86
1983	0	109	1999	525	44
1984	0	149	2000	320	21
1985	16	70	2001	371	15

Kaynak: Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı ve İzmir Ticaret Borsası

1970 yılına göre, 2001 yılında pamuk ithalatı büyük bir artış göstererek, 371 bin tona ulaşmıştır. Pamuk ihracatı ise, 1970 yılına göre, 2001 yılında % 93,9 azalma göstererek 245 bin tondan 15 bin tona düşmüştür. 1999 yılında bir önceki yıla göre, % 120,6 artan pamuk ithalatı 2000 yılında % 39 düşme göstermiştir. 2001 yılında ise, %15,9 oranında artmıştır. 1999 yılında, bir önceki yıla göre % 48,8 oranında, 2000 yılında da % 52,3 oranında, 2001 yılında ise, %28,6 oranında düşme göstermiştir. Grafiğe bakıldığında, ithalattaki artış ile ihracattaki azalış daha net şekilde görülecektir.

Şekil 4.7. Türkiye Pamuk Dış Ticareti

4.4. Türkiye’de Pamukta İzlenen Destekleme Politikaları

Dünyada serbest piyasa ekonomisini benimsemiş ülkelerin hemen hepsinde, devlet çeşitli sektörleri doğrudan ya da dolaylı olarak desteklemektedir. Tarım sektörü stratejik öneme sahip olduğundan desteklemede ilk sırayı alan sektörler arasındadır. Genellikle bütün ülkelerde stratejik öneme sahip sektörlerde devlet tarafından arz talep dengesini sağlamak amacıyla destekleme yapılır.

Girdi bazında desteklemede üreticinin üretim maliyetini düşürmek hedeflenmektedir. Bu amaçla, devlet üreticinin üretimde kullandığı elektrik, mazot, gübre v.b. girdileri daha düşük fiyatla üreticiye verir.

Girdi bazında destekleme pamuk bitkisi için çok olumlu değildir. Çünkü pamuk üretiminde en önemli maliyet unsuru işçilik ve tarla kirasıdır.

Çizelge 4.14.’de görüldüğü gibi, pamukta yapılan girdi bazında destekleme üretici maliyetinin sadece %24,3’ünü karşılamaktadır. Bu masraf unsurlarının pamuk üreticisine yarı yarıya bedelle verileceği düşünüldüğünde, üreticiye sağlanan destek toplam maliyette %12 civarındadır (Özmeriç,1998).

Tariş-Arge çalışmaları sonucu girdilerin pamuk üretimindeki payı şu şekildedir.

Çizelge 4.14. Girdilerin Pamuk Üretimindeki Payı

GİRDİLER	Payı (%)
Tarla Kirası	27
İlaç	4,0
Su	3,8
Gübre	5,5
Tohum	1,0
Akaryakıt	10,0
İşçilik	48,7
TOPLAM	100,0

Kaynak: Tariş-Arge Çalışmaları

Sonuç olarak, girdi bazında desteklemenin, işçiliğin ve kiranın az olduğu arpa, buğday gibi ürünlerde kullanılması daha uygundur.

Girdi bazında desteklemenin sakıncaları ise, verilen bazı girdilerin suistimallere sebep olmasıdır. Mesela, mazotun üretim dışı amaçlar için kullanılması, gübre ve ilacın gereğinden fazla kullanılması gibi.

Ürün bazında desteklemede, pazarlama sürecinde üreticinin desteklenmesi hedef alınmıştır. Ürün bazında destekleme, taban fiyatla alım sistemi ile destekleme ve prim sistemi ile destekleme olmak üzere iki gruba ayrılır.

Taban fiyatla alım sistemi ile desteklemede, ilk olarak maliyet hesaplaması yapılır. Kütlü pamuğun üretim maliyeti Ziraat Odaları, Tarım Bakanlığı, Tariş gibi kuruluşlar tarafından tespit edilir.

Her mevsim başında, Ekonomik Kurulda o mevsimin şartlarına göre, destekleme alım-satım fiyatı tespit ve ilan edilir (Özmeriç,1998). Tariş, Çukobirlik, Antbirlik gibi Tarım Satış Kooperatifleri belirlenen bu fiyatla üreticiden kütlü pamuğu satın alır. Piyasa da oluşan fiyat devletin belirlediği fiyattan düşük ise, üreticiler doğal olarak Tarım Satış Kooperatiflerine ürününü satacaktır. Bu durumda piyasada oluşan arz fazlalığı kısmen ortadan kalkar ve fiyatlar ister istemez devletin belirlediği fiyat seviyesinde oluşur.

Sonuç olarak, devlet taban fiyat belirleyerek ürünün piyasada bu fiyat altında satılmasını engellemiş olur.

Bu sistemin de bazı sakıncaları vardır. Piyasa fiyatları destekleme fiyatının çok altında oluşmuşsa kooperatifler pazarda tek alıcı konumuna dşerler. Bu durumda devlet piyasalara müdahale ederek, serbest piyasa ekonomisinin işleyişini engellemiş olur. Fakat, devlet üreticiyi desteklerken tüketicici konumunda olan dünya pazarlarına açılan, tekstil sektörünü de dış fiyatlarla karşı koruması gereklidir. Bu amaçla, devlet üreticiyi serbest piyasaya müdahale etmeden desteklemesi gerekir.

Türkiye’de taban fiyat sistemi uzun yıllar kullanılmıştır. Çizelge 4.15’de 1970-1987 yılları arasında Çukurova Bölgesinde yapılan kütlü pamuk alımları görülmektedir. 1969/70 yılında %38 oranında destekleme yapılmıştır. Ortalama borsa fiyatları 2,02 TL iken devletin belirlediği taban fiyat 2,20 TL olmuştur. 1974/75 döneminde yıllık ortalama borsa fiyatları, devletin belirlediği taban fiyatın çok altında oluşması sonucu destekleme oranı %66 ile en yüksek seviyede oluşmuştur. 1986/87 döneminde destekleme oranı %2,4 gibi düşük bir orandadır. Devlet taban fiyatı 270/290 TL olarak belirlemiştir. Piyasada oluşan ortalama fiyat ise, 331,7 TL’dir.

Çizelge 4.15. Çukurova Bölgesinde Kütlü Destekleme Alımları ve Destekleme Fiyatları

Yıllar	Kütlü Üretimi (ton)	Destekleme Miktarı (ton)	Destekleme Oranı (%)	Destekleme Alım Fiyatları (TL/kg)	Yıllık Ortalama Borsa Fiyatları (TL/kg)
1969/70	556.470	216.398	38	2,20	2,02
1970/71	499.405	64.073	12	2,60	2,88
1971/72	756.700	86.554	11	3,00	3,71
1972/73	781.000	148.586	19	3,32	3,50
1973/74	701.142	117.338	17	5,32	8,33
1974/75	868.900	571.485	66	7,30	5,00
1975/76	617.663	154.780	25	7,30	7,17
1976/77	605.330	87.208	14	9,75	10,31
1977/78	748.792	314.161	42	10,25	9,61
1978/79	663.533	138.255	21	13,25	14,09
1979/80	717.542	189.391	26	24,50	24,09
1980/81	748.786	105.572	14	49,00	48,25
1981/82	672.835	156.033	23	62,00	76,40
1982/83	739.168	26.806	4	75,00	85,04
1983/84	752.812	22.275	3	90,00	172,61
1984/85	922.133	43.078	5	150,00	181,62
1985/86	737.710	147.089	20	231,00	244,23
1986/87	702.700	16.745	2,4	280,00	331,69

Kaynak: Adana Ticaret Borsası Yayınları

Çizelge 4.16 incelendiğinde, 1985/86 ve 1986/1987 sezonu kütlü pamuk destekleme alım fiyatları 5 aşamada tespit edilmiştir. 1987/88 sezonunda ise; destekleme alımı tek aşamada ilan edilmiştir. 1988/89, 1989/90, 1990/91 sezonlarında ise, destekleme alımları Birliklerin kendisine bırakılırken, 1991/1992 sezonunda kütlü pamuk tekrar destekleme kapsamına alınmıştır. 1981/82 döneminden itibaren yapılan tüm destekleme alımlarında Ege bölgesi pamuğuna, Çukurova bölgesi pamuğundan daha yüksek fiyat verilmiştir.

1993/1994 sezonu itibariyle Devlet pamukta prim sistemiyle destekleme sistemini yürürlüğe koymuştur. Bu sistemde Devlet iki fiyat belirlemiş, garanti fiyatı yani müdahale fiyatını ilk aşamada 5,750 TL, hedef fiyatını ise, 8,750TL olarak saptamıştır. aradaki sabit 3,000 TL fiyatı prim olarak üreticiye vermiştir.

Çizelge 4.16. Ege ve Çukurova Bölgesi Kütlü Pamuk Destekleme Alım Fiyatları (TL/Kg)

Yıllar	Ege/Antalya	Endeks	Çukurova	Endeks
1981/1982	63.00	100	62.00	100
1982/1983	78.00	124	75.00	119
1983/1984	95.00	151	90.00	145
1984/1985	160.00	254	150.00	242
1985/1986 (Eylül 1985)	232.00	368	217.00	350
1985/1986 (Ekim 1985)	239.00	379	224.00	361
1985/1986 (Kasım 1985)	246.00	390	231.00	373
1985/1986 (Aralık 1985)	253.00	402	238.00	384
1985/1986 (Ocak 1986 ve sonrası)	260.00	413	245.00	395
1986/1987 (Eylül 1986)	285.00	452	270.00	435
1986/1987 (Ekim 1986)	290.00	460	280.00	452
1986/1987 (Kasım 1986)	295.00	468	280.00	452
1986/1987 (Aralık 1986)	300.00	476	285.00	460
1986/1987 (Ocak 1987 ve sonrası)	305.00	484	290.00	468
1987/1988	345.00	548	325.00	524
1988/1989	870.00	1,381	840.00	1,355
1989/1990	1,560.00	2,476	1,510.00	2,435
1990/1991	2,150.00	3,413	2050.00	3,360
1991/1992	3,500.00	5,556	3350.00	5,403
1992/1993	5,600.00	8,889	5350.00	8,629
1993/1994*	----	----	----	----

Kaynak: Resmi Gazeteler ve Tarım Satış Koop. Birliği Kayıtları

(*) 1993/1994 sezonu itibariyle Devlet pamukta prim sistemiyle destekleme sistemini yürürlüğe koymuştur.

Prim sistemi üreticiye ürünün beher kilosu için belirli bir prim ödemesi sureti ile yapılan desteklemedir (Özmeriç, 1998).

Bu sistemde amaç, piyasaya müdahale etmeden, serbest piyasa koşulları çerçevesinde destekleme yapılmasıdır.

Devlet tarlada ekim hazırlıklarına başladığı ilk günlerde, o mevsim için üreticilere garanti ettiği hedef fiyatı açıklar. Üretici, belirlenen hedef fiyata göre pamuk ekip ekmeyeceğine karar verir. Hasat tamamı geldiğinde ise, üretici ürününü istediği kişiye, istediği zamanda ve fiyatta satar.

Bu sistemde, devlet belirlediği hedef fiyattan ürün satın almaz. Üretici malını, kendi bilgi ve becerileriyle, piyasa koşullarında oluşan ortalama fiyatın altında yada üstünde bir fiyata ürününü satar. Devlet mevsim sonunda bütün borsalardaki kütlü satış tescillerinin ağırlıklı fiyat ortalamasını, ortalama pazar fiyatını, tespit eder. Tespit ettiği bu ortalama pazar fiyatı ile belirlediği hedef fiyat arasında fark varsa bu farkı üreticiye öder. Bu fark ürününü ucuza satan üretici için de pahalıya satan üretici için de aynıdır, değişmez.

Prim sistemi gayet iyi bir sistem olarak görülmesine rağmen, muhasebe ve kayıt belgeleme sistemi tam gelişmemiş ülkeler için bazı sakıncaları vardır. Kötü niyetli kişilerin devleti aldatıcı bazı belgeler düzenleyerek suistimallere yol açabilir (Özmeriç, 1998).

Çizelge 4.17.'de Çukobirlik tarafından yapılan 1970/2001 dönemi Çukurova tipi ve Ege tipi kütlü alım fiyatları görülmektedir. 1970'den 1988 yılına kadar düzenli bir şekilde taban fiyatla destekleme yapılmıştır. 1988 yılından 1991 yılına kadar destekleme dışı pamuk alımı yapılmış, 1993/94 döneminde prim sistemine geçilmiştir. 1998/99 döneminde pamuk üreticilerine kütlü pamuğun kilogramı başına 10 cent prim, 1999/2000 döneminde 12 cent prim, 2000/01 döneminde ise, 9 cent prim verilmiştir.

Çizelge'de Ege tipi pamuğa Çukurova tipi pamuktan daha yüksek fiyat verildiği açıkça görülmektedir.

Çizelge 4.17. Çukobirlik Tarafından Alımı Yapılan Kütlü Pamuk Fiyatları

Kampanya Yılı	Çukurova Tipi Kütlü Pamuk Alım Fiyatı (TL/kg)	Ege Tipi Kütlü Pamuk Alım Fiyatı (TL/kg)	Destekleme veya Destekleme Dışı
1970/71	2,70	2,80	Destekleme
1971/72	3,40	3,50	Destekleme
1972/73	3,55	3,70	Destekleme
1973/74	7,50	7,70	Destekleme
1974/75	7,60	7,90	Destekleme
1975/76	7.60	7.90	Destekleme
1976/77	9.75	10.25	Destekleme
1977/78	10.25	10.75	Destekleme
1978/79	13.25	13.75	Destekleme
1979/80	24.50	25.00	Destekleme
1980/81	49	50	Destekleme
1981/82	62	63	Destekleme
1982/83	75	78	Destekleme
1983/84	90	95	Destekleme
1984/85	150	160	Destekleme
1985/86	217/245	232/260	Destekleme
1986/87	270/290	285/305	Destekleme
1987/88	580	600	Destekleme
1988/89	840	870	Destekleme dışı
1989/90	1510/1680	1560/1730	Destekleme dışı
1990/91	2050	2150	Destekleme dışı
1991/92	3350/3650	3500/3800	Destekleme
1992/93	5350/5950	5600/6200	Destekleme
1993/94	5350/6100	5750/6500	Destekleme dışı prim
1994/95	15.500/26.500	16.000/28.500	Destekleme dışı
1995/96	34.000/36.000	36.000/39.000	Destekleme dışı
1996/97	60.000	64.000	Destekleme dışı
1997/98	120.000-130.000	128.000-138.000	Destekleme dışı
1998/99	160.000	170.000	Destekleme dışı prim (10 cent)
1999/00	205.000	215.000	Destekleme dışı prim (12 cent)
2000/01	400.000	410.000	Destekleme dışı prim (9 cent)

Kaynak: Çukobirlik, Adana

4.5. Pamuk Fiyatları

Araştırmaya konu olan pamuk fiyatları, Adana ve İzmir Ticaret Borsalarından alınmış lif pamuk fiyatlarıdır.

Ticaret borsaları, standardize edilmiş veya tiplere ayrılmış ya da numuneyle malın tümünün temsil edildiği; üretimi, tüketimi veya ithal, ihraç ve dağıtım büyük miktarda yapılan, dayanıklı ve stoklamaya elverişli bulunan, arz ve talebi değişken olan, alım ve satım rekabet şartları içinde ve önceden belirlenmiş asgari miktarlar üzerinden toptan yapıldığı, organize edilmiş tarımsal ürünler piyasasıdır.

Borsalar, borsaya ait maddelerin alım satımının düzenlemesi, tescil edilmesi, fiyatların tespit ve ilan edilmesi, yurt içi ve yurt dışı borsaları ve piyasaları takip ederek fiyat bildirmesi, borsalara dahil maddelerin tiplerini ve vasıflarını tespit etmesi bakımından önemli yere sahiptir. Ayrıca, borsalarda tüm alım satım işlemleri kayıt sistemi ile gerçekleştiğinden, tarım sektörünün ve tarım ürünlerini girdi olarak kullanan sektörlerin kayıt altına alınmasını sağladığından o ülke ekonomisine katkıda bulunmaktadır.

Borsalarda alım satım işlemi, piyasada yer alan bütün tarafların bilgisi çerçevesinde işlediği için , piyasada fiyat oluşumu tarafların piyasa gücüne bağlı olarak değil, söz konusu ürünün arz ve talep miktarına bağlı olarak gerçekleşir (Simsaroğlu, 2001).

Araştırmada, İzmir Ticaret Borsasında (İTB’de) muamele gören Ege Std-1pamuk fiyatları ile Adana Ticaret Borsasında (ATB’de) muamele gören Rollergin Çukurova Standart 1(B) pamuk fiyatları ele alınmıştır. İTB’de alım satım işlemleri, her işgünü 12:20 ile 12:30 arasında 10 dakikalık zaman sürecinde, pamuk korbeyi olarak adlandırılan mekanda o günün bütün pamuk arz ve talebinin karşılaşması sonucu yapılır. Bu 10 dakikalık zaman dilimi içerisinde pamuğunu satmak isteyen bütün tüccarlar, temsilcileri vasıtası ile pamuk satış tekliflerini pamuk korbeyi içinde alıcılara sunarlar. O gün pamuk almak isteyen bütün alıcılar ise, satıcılara alış tekliflerini sunarlar. Böylece pamuk arz ve talebi karşılaşarak, fiyat oluşumu gerçekleşmiş, alım satım işlemi yapılmış olur. Korbey sistemi ile çalışan tek borsa İzmir Ticaret

Borsası'dır. ATB'de korbey sistemi yoktur, alıcı ve satıcılar borsaya gelerek tekliflerini sunarlar. Sunulan teklifler uygun fiyat ve miktar ile karşılaştıklarında alım satım işlemleri gerçekleşmektedir. O günün pamuk fiyatı yurt içi ve yurt dışı pamuk fiyatları da incelenerek öğleden sonra belirlenir.

Araştırmada dünya fiyatlarını temsil etmesi bakımından Liverpool A İndeks dünya pamuk fiyatları kullanılmıştır. Cotlook tarafından belirlenen bu fiyat indeksi pamuklar iki ana gruba ayrılarak tespit edilir. Birinci grup Middling 1.³/32 ayarı pamuklar için İndeks A Örneğin; Memphis, Meksika, Brezilya, İzmir/Antalya, Yunanistan Middling 1.³/32 pamukları İndeks A ayarında pamuklardır. İkinci grup Strict Low Middling 1.¹/16 ayarı pamuklar için İndeks B Örneğin; Orleans/Teksas, Arjantin, Ortaasya, Adana, Pakistan 1.¹/16 pamuklar gibi pamuklar İndeks B içine girerler. İndeks A ve B içinde yer alan bütün ülkelerin pamukları tamamen aynı kalite özelliklerini göstermezler.

Cotlook firması, Liverpool A İndeks'e dahil 14 ülkenin pamuklarının, o günkü CIF Kuzey Avrupa, fiyatlarını büyük firmalar nezdinde araştırarak tespit eder. Bunlardan en düşük olan 5 tanesinin ortalamasını alır ve bu fiyat seviyesini o günün Liverpool Cotton A İndeksi olarak ilan eder. Liverpool B İndeksi ise, 8 ülkenin pamuk fiyatlarından en düşük üç tanesinin ortalaması alınarak ve A indeks'te olduğu gibi tespit ve ilan edilir.

Liverpool indeksleri libre (453 gr) olarak tespit edilir. Cent/libre olarak belirtilen Cotlook A indeksi, araştırmada 2,20463 ile çarpılarak cent/kilograma çevrilmiş, elde edilen sayı 100'e bölünerek cent/kg, USD/kg'a çevrilmiştir. Ayrıca, cent/libre olarak belirlenen Cotlook A indeks fiyatları 2,20463 ile çarpıldıktan sonra o yılın Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB) tarafından belirlenen dolar (USD) satış fiyatları ile çarpılarak, TL/kg'a çevrilmiştir. Bu işlem sonucunda, fiyat analizlerinde Cotlook A İndeks fiyatları TL/kg ve USD/kg olarak kullanılmıştır.

Fiyat analizleri ekonomik karar birimlerinin davranışlarını belirlemede yararlı bir yardımcı araçtır. Yapılan fiyat analizi, ekolojiye bağlı bir tarım ürünü fiyatı olması ve yüksek enflasyonun yaşandığı bir ülkede yapılması bakımından önemini korumaktadır.

Ele alınan Çukurova Std-1, Ege Std-1 ve Liverpool A İndeks pamuk fiyatları cari ve reel olarak incelendikten sonra, trend ve konjonktürleri ve mevsimsel indeksleri hesaplanıp yorumlanmıştır.

4.5.1. Pamuk Cari Fiyatları

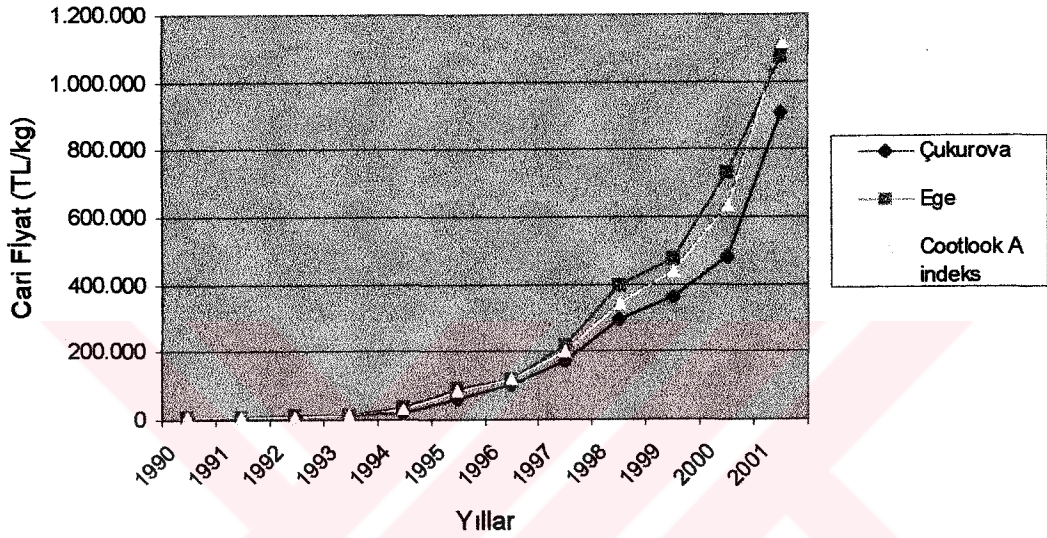
Ek 1 incelendiğinde, 1970 yılında, Çukurova Std-1 pamuk fiyatı 5 TL/kg iken Ege Std-1 pamuk fiyatı ve Liverpool A İndeksi 7 TL/kg'dır. 2001 yılında ise, Çukurova Std-1 pamuk fiyatı 907.455 TL/kg iken, Ege Std-1 pamuk fiyatı, 1.074.188 TL/kg, Liverpool A İndeks pamuk fiyatı ise, 1.115.392 TL/kg'dır.

Ege Std-1 pamuk fiyatları 1970-1980 dönemi içerisinde dünya pamuk fiyatları ile aynı veya üstünde bir seyir izlemiştir. 1980-85 döneminde Ege Std-1 pamuk fiyatları, dünya pamuk fiyatlarının altında oluşmuştur. 1985 yılından sonra ise, Ege Std-1 pamuk fiyatları birkaç yıl hariç sürekli dünya fiyatlarının üzerinde oluşmuştur. Çukurova Std-1B pamuk fiyatları ise, 1970-2001 dönemi boyunca Ege Std-1 ve Liverpool A indeks pamuk fiyatlarının altında oluşmasına rağmen, 1970 yılına göre oluşturulan indekste görüldüğü gibi genellikle 1970 yılına göre Ege Std-1 ve Liverpool A İndeks fiyat artışlarından daha yüksek fiyat artışı göstermiştir.

Araştırmada Toptan Eşya Fiyatları Endeksi (TEFE) 1994 yılına göre oluşturulmuştur. 1970-2001 dönemindeki, Çukurova Std-1, Ege Std-1 ve Liverpool A İndeks pamuk cari fiyatlarındaki artış, toptan eşya fiyatlarındaki artışın altında kalmıştır.

1970-2001 yılları arasında ATB Rollergin Çukurova Standart 1(B) pamuk fiyatlarının bir önceki yıla göre, 1973, 1975, 1978 yıllarında, sırasıyla %0,45 , %41,88, %7,61 oranında, İTB, Ege Standart-1 pamuk fiyatlarının, bir önceki yıla göre, 1975 ve 1978 döneminde sırasıyla %30 ve %2 oranında düşüş gösterdiği görülmektedir. 1970-2001 dönemi Liverpool A indeks fiyatlarının ise, bir önceki yıla göre, yine 1975 ve 1986 yıllarında, sırasıyla %29 ve %7 oranlarında düştüğü görülmektedir. En büyük düşüş, her üç fiyatta da 1975 yılında gerçekleşmiştir.

Şekil 4.8’de 1990-2001 yılları Çukurova Std-1(B), Ege Std-1 ve Liverpool A İndeks pamuk fiyatları aynı grafik üzerinde gösterilmektedir. Grafikte de görüldüğü gibi, Ege Std-1 pamuk fiyatları son yıllarda dünya pamuk fiyatlarının üzerinde seyretmiştir. Çukurova Std-1 (B) pamuk fiyatları ise, Ege Std-1 ve Liverpool A İndeks pamuk fiyatlarının altında kalmıştır.

Şekil 4.8. 1990-2001 Pamuk Cari Fiyatları

Fiyatların uzun dönemde gösterdikleri gelişmeyi ortaya koyabilmek amacıyla trend hesapları yapılmıştır.

Dönemin Çukurova Std-1(B) pamuk cari fiyat trendi denklemi:

$$Y = -172.197 + 16.283x \quad R^2 = 0,3954$$

$$1970=1 \quad \Delta x = 1$$

Yıllık x değerlerinin denklemde yerine konulmasıyla fiyat trendleri bulunmuştur. Trend denkleminin eğimi (+16.283) pozitiftir. Bu dönemde genel eğilim olarak, pamuk cari fiyatları yılda 16.283 TL/kg artış göstermiştir. Bu dönemdeki pamuk cari fiyatlarındaki artış, toptan eşya fiyatlarındaki artışın altında kalmıştır.

Dönemin Ege Std-1 pamuk cari fiyat trendi denklemi:

$$Y = -239.621 + 22.609x \quad R^2 = 0,3843$$

$$1970=1 \quad \Delta x = 1$$

Trend denkleminin eğimi (+22.609) pozitifdir. Bu dönemde genel eğilim olarak, pamuk cari fiyatları yılda 22.609 TL/kg artış göstermiştir.

Dönemin Liverpool A İndeks dünya pamuk fiyat denklemi:

$$Y = - 157234 + 15220x \quad R^2 = 0,3637$$

$$1970=1 \quad \Delta x = 1$$

Trend denkleminin eğimi (+15.220) pozitifdir. Bu dönemde genel eğilim olarak, Liverpool A İndeks dünya pamuk fiyatları yılda 15.220 TL/kg artış göstermektedir.

4.5.2.Pamuk Reel Fiyatları

Yüksek enflasyonun yaşandığı ülkelerde fiyatların reel olarak incelenmesi daha gerçekçi olmaktadır. Bu nedenle fiyatları cari olarak incelemenin yanı sıra reel olarak da ele almak ve yorumlamak zaman serisinin uzun olması nedeniyle ve elde edilecek sonuçlar açısından daha yararlı olacaktır. Bu amaçla; pamuk cari fiyatları 1970-2001 gibi uzun bir dönem için DİE toptan eşya fiyatları indeksiyle indirgenerek reel fiyatlar elde edilmiştir. 1994=100 bazlı DİE Toptan Eşya Fiyat İndeksi; 1994 yılı Ocak ayından itibaren DİE TEFE(1987=100), 1987 yılı Ocak ayından itibaren DİE TEFE (1981/82=100), 1982 yılı Ocak ayından itibaren Ticaret Bakanlığı ve Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı TEFE (1963=100) indekslerinin aylık artış hızları kullanılarak geriye çekilmiştir.

Çizelge 4.19 incelendiğinde, 1970 yılında 25.373 TL/kg olan Çukurova Std-1 (B) pamuk reel fiyatlarının 1978-80, 1992-94 ve 1999-01 dönemlerinde başlangıç yılı fiyatının altına düşmüştür. Bu yıllarda gerçek pamuk fiyatları Çukurova pamuk üreticilerinin aleyhine bir durum göstermiştir. Ege Std-1 pamuk fiyatı, başlangıç yılına göre Çukurova Std-1(B) pamuk reel fiyatlarından daha uzun dönemlerde düşme göstermiştir. Ege Std-1 pamuk fiyatı başlangıç yılında 36.385 TL/kg iken, 1978-82 döneminde, 1985, 1986, 1988 yıllarında, 1991-94 ve 1999-01 dönemlerinde başlangıç yılı fiyatının altına düşmüştür. 1970-2001 döneminde, reel fiyatlara göre Çukurova Std-1 (B) pamuğunun başlangıç yılına göre Ege Std-1 pamuğundan daha az düşme

göstermiştir. Liverpool A İndeksi pamuk fiyatları dolar bazında incelendiğinde, 1970-2001 döneminde, başlangıç yılına göre, hiç düşme göstermediği görülmektedir.

Çukurova Std-1(B) ve Ege Std-1 pamuk fiyatlarının en düşük satın alma gücünü ifade ettiği yıl Çukurova Std-1(B) için 1994 ve Ege Std-1 içinse 2001 yılıdır. 1994 yılında Çukurova Std-1(B) pamuk gerçek fiyatı 15.205 TL/kg'a inmiş ve reel fiyat indeksi (1970=100) değeri 60,0'a düşmüştür. Ege Std-1 pamuk reel fiyatı ise 2001 yılında 28.044 TL/kg'a düşerek en düşük satın alma gücüne ulaşmıştır. Ege Std-1 reel fiyat indeksi ise 77,0'ye düşmüştür.

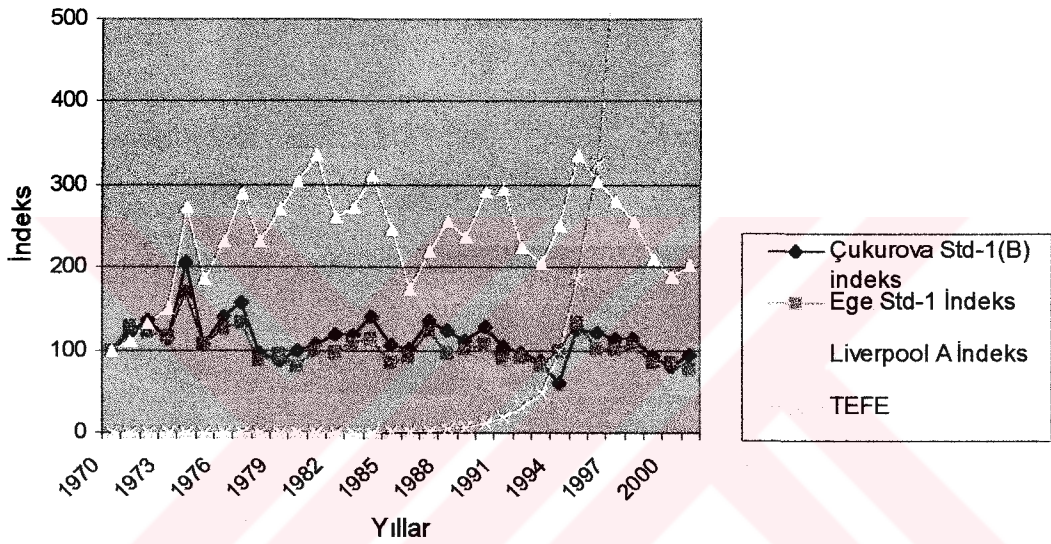
1970'den 1978'e kadar olan dönemde reel fiyat indekslerinin 100'ü aşarak 106 ile 158 arasında seyrettiği, 1977'den sonra hızlanan enflasyon sonucu toptan eşya fiyatları indeksinin artmasıyla, 1978 yılında Çukurova Std-1(B) pamuk reel fiyatları indeksi 97,0'a, Ege Std-1 pamuk reel fiyatları indeksi 88,0'a düşmüştür. Bu düşüş Çukurova Std-1(B) pamuk fiyatlarında 1981 yılına kadar devam ederken, Ege Std-1 pamuk fiyatlarında 1983 yılına kadar gözlenmiştir. 1992-94 döneminde toptan eşya fiyatlarında görülen aşırı artış sonucu, Çukurova ve Ege Std-1 pamuk reel fiyatları büyük düşüşler göstermiştir. 1999-2001 döneminde yaşanan krizler, enflasyonun yükselmesi sonucu TEFİ'nin artması Çukurova ve Ege Std-1 pamuk reel fiyatlarında düşüşlere neden olmuştur.

Çizelge 4.19. Pamuk Reel Fiyatları

Yıllar	Çukurova Std-1(B) (TL/kg)	İndeks 1970=100	Ege Std-1 (TL/kg)	İndeks 1970=100	Liverpool A İndeks (USD/kg)	İndeks 1970=100	TEFE (*)
1970	25.373	100	36.385	100	0,62	100	0,0188
1971	30.401	120	46.310	127	0,69	111	0,0219
1972	34.501	136	43.763	120	0,82	132	0,0260
1973	28.682	113	42.278	116	0,92	149	0,0311
1974	52.033	205	61.475	169	1,69	272	0,0403
1975	27.238	107	38.490	106	1,16	187	0,0448
1976	35.464	140	45.508	125	1,44	232	0,0519
1977	40.134	158	48.838	134	1,80	291	0,0642
1978	24.707	97	31.996	88	1,43	231	0,0963
1979	22.182	87	33.710	93	1,68	270	0,1587
1980	24.959	98	28.631	79	1,88	304	0,3295
1981	27.024	107	35.545	98	2,08	335	0,4532
1982	29.939	118	35.334	97	1,63	262	0,5855
1983	30.041	118	39.238	108	1,69	273	0,7637
1984	35.160	139	41.122	113	1,93	312	1,1484
1985	27.123	107	30.974	85	1,52	246	1,6446
1986	25.655	101	33.538	92	1,08	174	2,1307
1987	34.594	136	45.135	124	1,37	221	2,8233
1988	30.915	122	35.016	96	1,59	257	4,8132
1989	28.203	111	37.163	102	1,46	236	7,8927
1990	32.228	127	39.068	107	1,82	293	12,0204
1991	26.492	104	32.368	89	1,83	295	18,6733
1992	24.357	96	33.002	91	1,39	224	30,2669
1993	21.782	86	29.956	82	1,27	205	47,9429
1994	15.205	60	36.202	99	1,56	251	100,0000
1995	31.824	125	48.770	134	2,08	335	186,0250
1996	30.791	121	36.961	102	1,89	304	327,2833
1997	28.912	114	36.765	101	1,73	279	595,0083
1998	28.864	114	38.653	106	1,59	257	1022,4167
1999	23.322	92	30.498	84	1,30	209	1564,9333
2000	20.201	80	30.744	84	1,16	188	2369,8500
2001	23.691	93	28.044	77	1,26	203	3830,3250

*1994=100 bazlı DIE Toptan Eşya Fiyat İndeksi; 1994 yılı Ocak ayından itibaren DIE TEFE(1987=100), 1987 yılı Ocak ayından itibaren DIE TEFE (1981/82=100), 1982 yılı Ocak ayından itibaren Ticaret Bakanlığı ve Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı TEFE (1963=100) indekslerinin aylık artış hızları kullanılarak geriye çekilmiştir.

Şekil 4.9.'da Çukurova Std-1(B), Ege Std-1 ve Liverpool A İndeks pamuk reel fiyatları indeksleri ile TEFE aynı grafik içerisinde gösterilmiştir. Grafik incelendiğinde, Çukurova Std-1(B) pamuk reel fiyatları indeksinin genellikle Ege Std-1 pamuk reel fiyat indeksinden yüksek olduğu görülmektedir. Çukurova Std-1(B) pamuk reel fiyatları indeksinin, Ege Std-1 pamuk reel fiyat indeksinden düşük olduğu en belirgin yıllar 1994 ve 1995 yıllarıdır. Liverpool A İndeks pamuk fiyatları Çukurova ve Ege Std-1 pamuk fiyatlarının çok üzerindedir.

Şekil 4.9. Pamuk Reel Fiyat İndeksleri ve TEFE

4.5.3. Pamuk Reel Fiyatları Trendi ve Konjonktürü

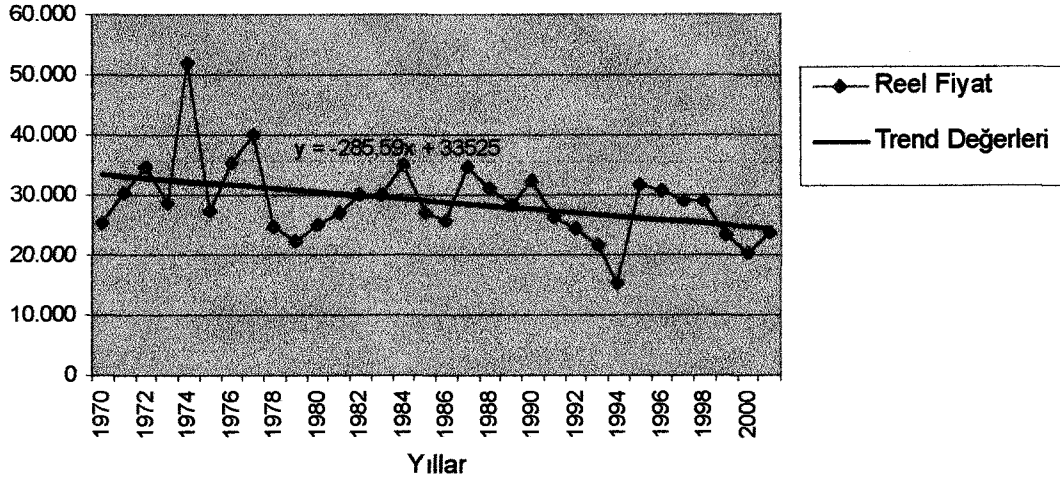
Fiyatların uzun dönemde gösterdikleri gelişmeyi ortaya koyabilmek amacıyla trend hesaplamaları yapılmıştır. Reel fiyatlar esas alınarak trend denklemleri hesaplanmıştır.

Çukurova Std-1(B) pamuğu için, dönemin reel fiyat trend denklemi:

$$Y = 33525 - 285,59x$$

$$R^2 = 0,165$$

$$1970=1 \quad \Delta x=1\text{yıl}$$

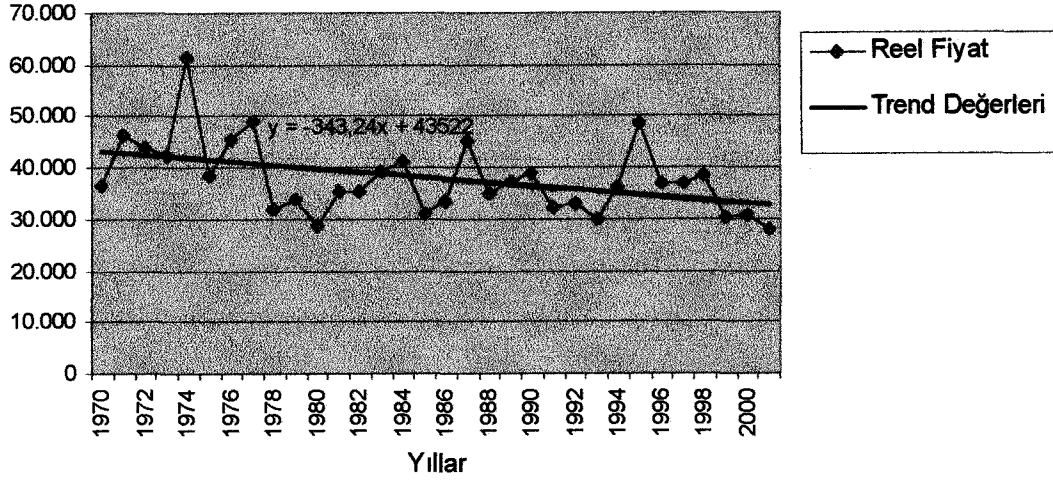
Şekil 4.10. Çukurova Std-1(B) Pamuk Reel Fiyatları Trendi

Çukurova Std-1(B) pamuk trend denkleminin eğimi (-285,59) olup, trend doğrusunun eğimi negatiftir. Bu durum, doğrunun giderek azalan bir eğilim gösterdiğini ifade etmektedir. Diğer bir ifadeyle, 1970-2001 döneminde Çukurova Std-1(B) pamuk fiyatları trendi, genellikle Çukurova üreticilerinin zararına seyretmiştir. Bu dönemde, genel eğilim olarak Çukurova Std-1(B) pamuk fiyatları yılda 285,59 TL/kg azalış göstermiştir.

Ege Std-1 pamuğu için, dönemin reel fiyat trend denklemi:

$$Y = 43522 - 343,24x \quad R^2 = 0,2013$$

$$1970=1 \quad \Delta x=1\text{yıl}$$

Şekil 4.11. Ege Std-1Pamuk Reel Fiyatları Trendi

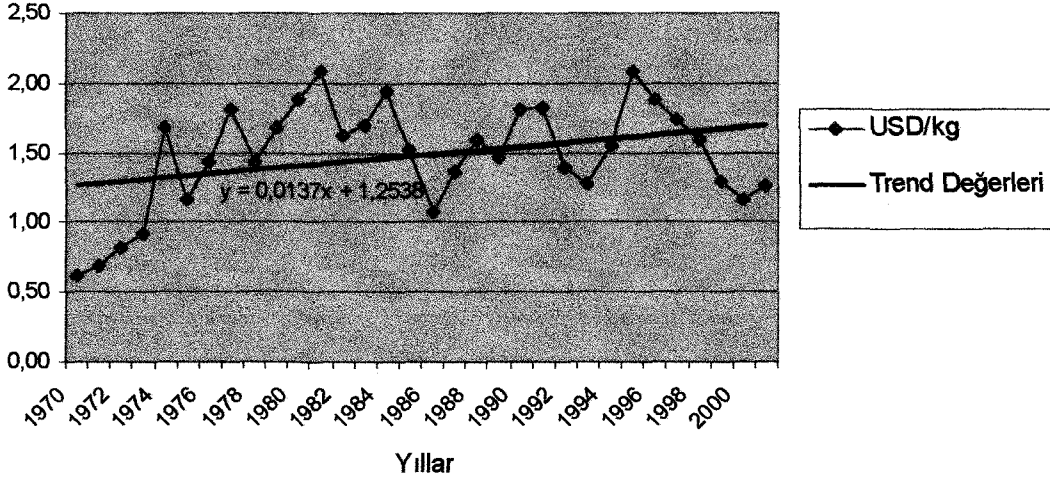
Ege Std-1 pamuk trend denkleminin eğimi (-343,24) olup, trend doğrusunun eğimi negatiftir. Bu durum, doğrunun giderek azalan bir eğilim gösterdiğini ifade etmektedir. Diğer bir ifadeyle, 1970-2001 döneminde Ege Std-1 pamuk fiyatları trendi, genellikle Ege üreticilerinin zararına seyretmiştir. Bu dönemde, genel eğilim olarak Ege Std-1 pamuk fiyatları yılda 343,24 TL/kg azalış göstermiştir.

Liverpool A İndeks için, dönemin reel fiyat trend denklemi:

$$Y = 1,2538 + 0,0137x$$

$$R^2 = 0,1151$$

$$1970=1 \quad \Delta x=1\text{yıl}$$

Şekil 4.12. Liverpool A İndeks Dünya Pamuk Fiyatları Trendi

Liverpool A indeks için dünya pamuk trend denkleminin eğimi (+0,0137) olup, trend doğrusunun eğimi pozitifdir. Bu durum, doğrunun giderek artan bir eğilimle yükseldiğini ifade etmektedir. Diğer bir deyişle, 1970-2001 döneminde Liverpool A indeks ile gösterilen dünya pamuk fiyatları trendi, genellikle üreticilerin yararına seyretmiştir. Bu dönemde genel eğilim olarak, dünya pamuk fiyatları yılda 0,0137 USD/kg artış göstermiştir.

Çizelge 4.20. Pamuk Reel Fiyatlarının Trend Değerleri

Yıllar	Çukurova Std-1(B)		Ege Std-1		Liverpool A İndeks	
	Reel Fiyat	Trend Değerleri	Reel Fiyat	Trend Değerleri	USD/kg	Trend Değerleri
1970	25.373	33.239	36.385	43.179	0,62	1,27
1971	30.401	32.954	46.310	42.836	0,69	1,28
1972	34.501	32.668	43.763	42.492	0,82	1,29
1973	28.682	32.383	42.278	42.149	0,92	1,31
1974	52.033	32.097	61.475	41.806	1,69	1,32
1975	27.238	31.811	38.490	41.463	1,16	1,34
1976	35.464	31.526	45.508	41.119	1,44	1,35
1977	40.134	31.240	48.838	40.776	1,80	1,36
1978	24.707	30.955	31.996	40.433	1,43	1,38
1979	22.182	30.669	33.710	40.090	1,68	1,39
1980	24.959	30.384	28.631	39.746	1,88	1,40
1981	27.024	30.098	35.545	39.403	2,08	1,42
1982	29.939	29.812	35.334	39.060	1,63	1,43
1983	30.041	29.527	39.238	38.717	1,69	1,45
1984	35.160	29.241	41.122	38.373	1,93	1,46
1985	27.123	28.956	30.974	38.030	1,52	1,47
1986	25.655	28.670	33.538	37.687	1,08	1,49
1987	34.594	28.384	45.135	37.344	1,37	1,50
1988	30.915	28.099	35.016	37.000	1,59	1,51
1989	28.203	27.813	37.163	36.657	1,46	1,53
1990	32.228	27.528	39.068	36.314	1,82	1,54
1991	26.492	27.242	32.368	35.971	1,83	1,56
1992	24.357	26.956	33.002	35.627	1,39	1,57
1993	21.782	26.671	29.956	35.284	1,27	1,58
1994	15.205	26.385	36.202	34.941	1,56	1,60
1995	31.824	26.100	48.770	34.598	2,08	1,61
1996	30.791	25.814	36.961	34.255	1,89	1,62
1997	28.912	25.528	36.765	33.911	1,73	1,64
1998	28.864	25.243	38.653	33.568	1,59	1,65
1999	23.322	24.957	30.498	33.225	1,30	1,66
2000	20.201	24.672	30.744	32.882	1,16	1,68
2001	23.691	24.386	28.044	32.538	1,26	1,69

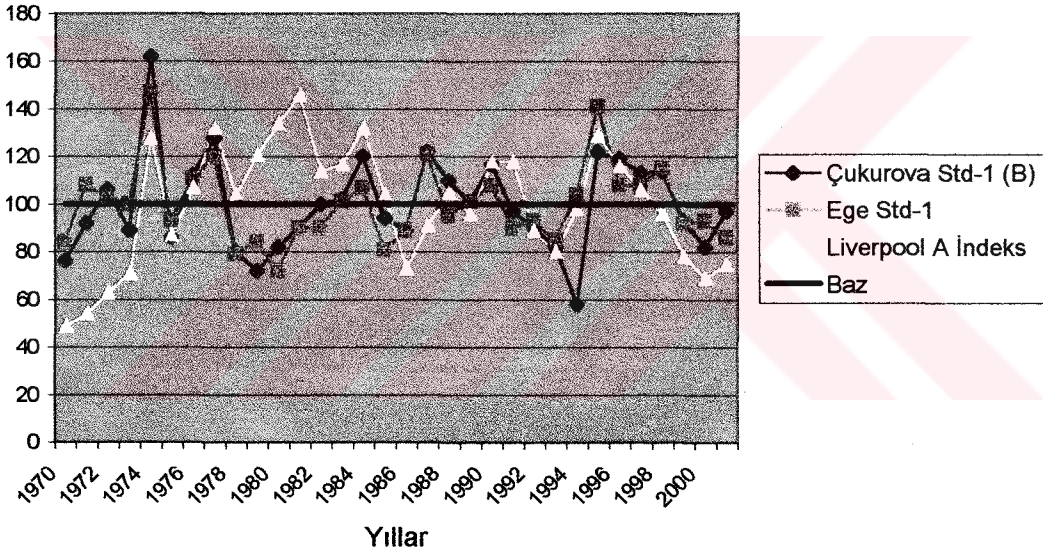
Çizelge 4.21. incelendiğinde, Çukurova Std-1(B) pamuğu için konjonktür, 1970-2001 döneminde, 15 yıl normalin üstünde, 17 yıl normalin altında seyretmiştir. Ege Std-1 pamuğu için konjonktür 1970-2001 döneminde, konjonktür 16 yıl normalin üstünde 16 yıl altında seyretmiştir. Toptan eşya fiyatları indeksinde (TEFE), aşırı artışların görüldüğü yıllarda konjonktür 100'ün altında seyretmeye başlamıştır. Liverpool A indekse bakıldığında, konjonktür 17 yıl normalin üstünde 15 yıl altında seyretmiştir. Ülkemizde pamuk fiyatlarının bölgelere göre benzer devresel (konjonktürel) dalgalanma gösterdiği söylenebilir. 1978-1982 döneminde reel fiyatlar genel eğilimin altında 1987-1990 yıllarında ise, trendin üstünde gerçekleşmiştir. Yine 1991-1994 yılları reel pamuk fiyatları için olumsuz konjonktürün egemen olduğu yıllar olmuştur. Bu dönemi dört yıllık olumlu konjonktür dönem izlemiştir. İncelenen Çukurova Std-1 ve Ege Std-1 reel pamuk fiyatlarının yaklaşık 4 yıllık bir devre uzunluğuyla devresel dalgalanma gösterdiği söylenebilir.

Dünya fiyatlarını temsil etmek üzere incelenen Liverpool A İndeksi 1976-1985 yılları arasında trendin üzerinde 1986-1994 yılları arasındaki dönemde ise, trendin altında seyretmiştir. Çizelge 4.21'de görüleceği gibi 1999'dan günümüze, hem dünya hem de ülkemizde reel pamuk fiyatlarına olumsuz konjonktür koşullarının hakim olduğu yıllar olmuştur.

Çizelge 4.21. Pamuk Fiyatlarında Devresel (Konjonktürel) Dalgalanmalar

Yıllar	Çukurova Std-1 (B)	Ege Std-1	Liverpool A İndeks	TEFE (*) 1994=100
	Trende Oran	Trende Oran	Trende Oran	
1970	76	84	49	0,0188
1971	92	108	54	0,0219
1972	106	103	63	0,0260
1973	89	100	71	0,0311
1974	162	147	128	0,0403
1975	86	93	87	0,0448
1976	112	111	107	0,0519
1977	128	120	132	0,0642
1978	80	79	104	0,0963
1979	72	84	121	0,1587
1980	82	72	134	0,3295
1981	90	90	146	0,4532
1982	100	90	114	0,5855
1983	102	101	117	0,7637
1984	120	107	132	1,1484
1985	94	81	104	1,6446
1986	89	89	73	2,1307
1987	122	121	91	2,8233
1988	110	95	105	4,8132
1989	101	101	96	7,8927
1990	117	108	118	12,0204
1991	97	90	118	18,6733
1992	90	93	89	30,2669
1993	82	85	80	47,9429
1994	58	104	98	100,0000
1995	122	141	129	186,0250
1996	119	108	116	327,2833
1997	113	108	106	595,0083
1998	114	115	96	1022,4167
1999	93	92	78	1564,9333
2000	82	93	69	2369,8500
2001	97	86	75	3830,3250

Şekil 4.13. incelendiğinde, 1973-1978 yılları arasında üç pamuk fiyatı da aynı dalgalanmaları göstermiştir. 1978'den 1981 yılına kadar dünya fiyatları trendin üstünde kalırken, Çukurova ve Ege fiyatları trendin altında seyretmiştir. 1982-1985 yılları arasında üç pamuk fiyatları konjonktürü aynı seyri göstermiştir. 1984 yılında Liverpool 132, Çukurova 120, Ege 107 trendin üzerinde gerçekleşmiştir. 1986 yılında Çukurova Std-1 ve Liverpool Cotton A İndeks trende oran değerleri düşerken, Ege Std-1 pamuk fiyatları ortalamasının altında seyretmesine rağmen yükseliş göstermiştir. 1987 yılında ise Çukurova Std-1 ve Ege Std-1 pamuk fiyatları trendi ortalamasının üzerinde seyrederken, Liverpool A İndeks pamuk fiyatları trendi ortalamasının altında seyretmiştir.

Şekil 4.13. Pamuk Fiyatlarında Devresel (Konjonktürel) Dalgalanmalar

4.5.4. Pamuk Reel Fiyatlarında Mevsimsel Dalgalanmalar

Mevsimsel dalgalanmaları, yaşanan yüksek enflasyon nedeniyle cari fiyatlarla görmek zor olacağından fiyatlar reel olarak ele alınmış ve analiz edilmiştir. Mevsimsel dalgalanmalar, 1994 yılına göre hesaplanan reel fiyatlar ele alınarak incelenmiştir.

Mevsimsel dalgalanmalar trende oran yöntemiyle analiz edilmiştir. Öncelikle, pamukların 1970-2001 dönemi her yılın, aylık reel fiyatlarının trend değerleri bulunmuş, reel fiyatlar bulunan trend değerlerine oranlanarak % olarak ifade edilmiştir. Her bir yılın her ayının trende oran değerleri toplanarak ortalamaları alınmış ve mevsim indeksi bulunmuştur. Sonuç olarak; 100'ün üzerinde değere sahip aylar mevsim ortalamasının üzerinde olarak değerlendirilmektedir. Tarım ürünlerinin mevsimlik oluşu, yılın belirli mevsimlerinde arzın artması, mevsimlik dalgalanmalara yol açmaktadır.

Çizelge 4.22.'de aylık pamuk reel fiyatları trende oran yöntemiyle mevsimsel dalgalanmaları incelenmiştir. Çizelgeden de görülebileceği gibi Çukurova Standart-1(B) pamuk fiyatları, Mayıs, Haziran, Temmuz, Ağustos aylarında mevsim ortalamalarının üzerinde seyretmektedir. Pamuk fiyatları reel olarak en yüksek değerini Temmuz ayında, en düşük değerini ise Kasım ayında bulmaktadır. Fiyatlardaki yükselme Şubat ayından itibaren başlamakta Mayıs ayında mevsim ortalamasının üzerine çıkarak yükselmeye devam etmektedir. Yeni ürünün hasat edildiği Eylül, Ekim ve Kasım aylarında fiyatlar arz fazlalığından dolayı mevsim ortalamalarının altında seyretmektedir.

Ege Std-1 pamuk fiyatları Nisan, Mayıs, Haziran, Temmuz, Ağustos aylarında mevsim ortalamalarının üzerinde seyretmektedir. Pamuk fiyatları reel olarak en yüksek değerini Temmuz ve Ağustos ayında, en düşük değerini ise, Şubat, Ekim ve Kasım aylarında bulmaktadır. Fiyatlardaki yükselme Şubat ayından itibaren başlamakta Ağustos ayında düşüşe geçmektedir.

1970-2001 dönemi Liverpool A indeks ile gösterilen dünya pamuk fiyatları aylık ve USD/kg cinsinden ele alınmıştır. Liverpool A indeks pamuk fiyatları Nisan, Mayıs, Haziran ve Aralık aylarında mevsim ortalamalarının üzerinde seyretmektedir.

Mart, Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında fiyatlar mevsim ortalamasında, diğer aylarda ise mevsim ortalamasının altında seyretmektedir. Ocak ayında yükselmeye başlayan fiyatlar, Mayıs ayında en yüksek değerini almıştır. Mayıs ayından sonra fiyatlar mevsim normallerine, arkasından mevsim normallerinin altına düşmüştür.

Çizelge 4.22. Pamuk Reel Fiyatları Mevsim İndeksi

Aylar	Çukurova Std-1 (B)	Ege Std-1	Liverpool A İndeks
Ocak	96	96	98
Şubat	94	94	99
Mart	95	96	100
Nisan	100	100	101
Mayıs	106	104	103
Haziran	108	109	101
Temmuz	109	110	100
Ağustos	108	110	100
Eylül	100	98	100
Ekim	95	94	99
Kasım	94	94	99
Aralık	96	95	101

Çizelge 4.22. incelendiğinde Çukurova Std-1 ve Ege Std-1 reel pamuk fiyatlarının benzer mevsimsel dalgalanmalar gösterdiği görülebilir. Liverpool A İndeks reel pamuk fiyatları için, yıl içinde aylara göre önemli mevsimsel farklılıklar göstermediği, kararlı bir seyir izlediği söylenebilir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Pamuk, hem lif hem yağ bitkisi olan ve birçok sanayinin hammaddesini karşılayan önemli bir endüstri bitkisidir. Lifi ile tekstil sanayisine, çekirdeğinden elde edilen pamuk yağı ile bitkisel yağ sanayisine, kapçık ve küspesi ile yem sanayisine, linteri ile selüloz sanayisine hammadde sağlayan çok yönlü bir bitkidir.

Pamuk Türkiye tarımı içerisinde, istihdam sağlaması bakımından ekonomik değeri büyüktür. Ülkemizde, pamuk üretim maliyetleri içinde işçiliğin payı %48,7 gibi önemli bir orandadır. Ayrıca, hammadde sağladığı diğer sanayiler de düşünüldüğünde istihdam açısından ne kadar önemli bir bitki olduğu açıktır. Ülkemizde, 300.000'in üzerindeki ailenin geçim kaynağını pamuk tarımı oluşturmaktadır.

Ayrıca, pamuk tekstil sektörünün en önemli hammaddesi olması bakımından da ülke ekonomisi açısından önemli bir bitkidir. Pamuk lifi, tekstil sektöründe % 60 gibi oldukça yüksek bir oranda hammadde olarak kullanılmaktadır (Anonim, 1999). Türk tekstil ve konfeksiyon sanayinin GSMH'daki payı % 12 (tekstil % 7,5, konfeksiyon % 4,5), toplam üretimdeki payı % 14, toplam istihdamdaki payı % 21 ve toplam ihracattaki payı, yaklaşık % 40'dır. Türk tekstil sanayi bugün dünyada 13. sırada, hazır giyim sektörü ise 6. tedarikçi konumundadır. Türkiye, tekstil-konfeksiyonda Avrupa Birliğinin Çin'den sonra ikinci büyük tedarikçisi konumundadır (Koç, 1999). Bu durum, tarlada üretilen pamuğun üretici, tüccar, çırçırıcı, sanayici, ihracatçı, ithalatçı, araştırmacı vb. kesimler tarafından dikkatlice izlenmesine neden olmaktadır.

Türkiye pamuk potansiyelinin daha iyi bir şekilde değerlendirilmesi, pamuk fiyatlarının değişimlerinin incelenmesi ile mümkündür.

Fiyat, bir çok faktörden etkilenen bir yapıya sahiptir. Ve ekonomik davranışların belirlenmesinde önemli rol oynar. Fiyatlarda istikrarın sağlanması ekonomi politikası açısından başlı başına bir amaçtır. Tüm tarımsal ürünler gibi pamuk üretimi de; doğal ve ekolojik koşullara bağlı olarak ortaya çıkar. Bu durum konunun önemini daha da artırmaktadır.

Fiyat analizleri, ekonomik karar birimlerinin davranışlarını belirlemede oldukça yararlı bir yardımcı araçtır. Analizi yapılan pamuk bitkisi, ekolojiye bağlı bir ürün

olduğundan fiyat daha hassas bir konu haline gelmektedir. Ayrıca; ülkede yaşanan enflasyon ekonomik karar almayı güçleştirdiğinden konunun önemi daha da artmaktadır.

Borsalarda pamuk fiyatları günlük olarak, piyasadaki arz talep koşullarına göre oluşmaktadır. Bu nedenle pamuk fiyatlarında dalgalanmalar söz konusu olabilmektedir.

Çalışmada, Adana Ticaret Borsasında muamele gören Rollergin Çukurova Std-1(B), İzmir Ticaret Borsasında muamele gören Ege Std-1 ve Cootlook firması tarafından oluşturulan ve Liverpool Cotton A indeks adı verilen dünya pamuk fiyatları ele alınmıştır.

Çukurova Std-1, Ege Std-1 ve Liverpool A İndeks ile gösterilen dünya pamuk cari fiyatları 1970-2001 yılları arasında, genel olarak artış göstermişlerdir. Analizi yapılan Çukurova, Ege ve dünya pamuk cari fiyatları trend doğrusunun eğilimi pozitiftir. Yani doğru giderek artan bir eğilimle yükselmektedir. Bu durumda, 1970-2001 döneminde pamuk fiyatları Çukurova, Ege ve dünya pamuk üreticilerinin yararına seyretmiştir.

Yüksek enflasyonun yaşandığı ülkelerde fiyatların reel olarak incelenmesi daha gerçekçi olmaktadır. Bu nedenle fiyatları cari olarak incelemenin yanı sıra reel olarak da ele almak ve yorumlamak zaman serisinin uzun olması nedeniyle ve elde edilecek sonuçlar açısından daha yararlı olacaktır. Bu amaçla; pamuk cari fiyatları 1970-2001 gibi uzun bir dönem için DİE toptan eşya fiyatları indeksiyle indirgenerek reel fiyatlar elde edilmiştir. 1994=100 bazlı DİE Toptan Eşya Fiyat İndeksi; 1994 yılı Ocak ayından itibaren DİE TEFE(1987=100), 1987 yılı Ocak ayından itibaren DİE TEFE (1981/82=100), 1982 yılı Ocak ayından itibaren Ticaret Bakanlığı ve Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı TEFE (1963=100) indekslerinin aylık artış hızları kullanılarak geriye çekilmiştir.

Çukurova Std-1(B) ve Ege Std-1 pamuk fiyatları ele alınan 1970-2001 döneminde cari olarak artış trendi gösterirken, reel olarak azalış trendi göstermektedir. Liverpool Cotton A İndeks ile gösterilen dünya pamuk fiyatları ise, dolar bazında incelendiğinde yine artış trendi göstermiştir. Sonuç olarak, ele alınan

dönem içerisinde, Çukurova ve Ege pamuk fiyatları üreticinin aleyhine bir seyir izlerken Liverpool Cotton A indeks ile gösterilen dünya fiyatları üreticinin lehine bir seyir izlemiştir.

Çukurova Std-1(B) ve Ege Std-1 pamuk reel fiyatları trendinin negatif eğilimli olması, çiftçilerin ekim alanlarını arttırması ve verim artışı sağlanması bakımından uyarıcı değildir. Gerekli önlemlerin alınmaması ve bu durumun devam etmesi sonucunda, ekim alanlarının azalması ve lif pamuk ithalatının artması söz konusu olacaktır. 1970 yılında toplam ekim alanı içerisinde en yüksek paya sahip olan Çukurova Bölgesi pamuk ekim alanlarının büyük oranlarda düşme göstererek üçüncü sıraya düşmesi bu durumun en açık örneklerinden biridir. Son yıllarda GAP'ın bir bölümünün sulamaya açılması ve sulamaya açılan alanların büyük bir kısmında pamuk üretimi yapılması diğer bölgelerdeki azalışı dengelemesi bakımından sevindiricidir. Fakat, pamuk reel fiyatları trendinin bu eğilimi sürdürmesi ve sulama, gübreleme, ekim nöbetine uyulmaması gibi yanlış tarım teknolojilerinin uygulanması GAP'ta da gelecekte pamuk ekim alanlarının azalmasına yol açabilir.

Ülkemizde pamuk fiyatlarının bölgelere göre benzer devresel (konjonktürel) dalgalanma gösterdiği söylenebilir. 1978-1982 döneminde reel fiyatlar genel eğilimin altında 1987-1990 yıllarında ise, trendin üstünde gerçekleşmiştir. Yine 1991-1994 yılları reel pamuk fiyatları için olumsuz konjonktürün egemen olduğu yıllar olmuştur. Bu dönemi dört yıllık olumlu konjonktür dönem izlemiştir. İncelenen Çukurova Std-1 ve Ege Std-1 reel pamuk fiyatlarının yaklaşık 4 yıllık bir devre uzunluğuyla devresel dalgalanma gösterdiği söylenebilir. Dünya fiyatlarını temsil etmek üzere incelenen Liverpool A İndeksi 1976-1985 yılları arasında trendin üzerinde 1986-1994 yılları arasındaki dönemde ise, trendin altında seyretmiştir. 1999'dan günümüze hem dünya hem de ülkemizde reel pamuk fiyatlarına olumsuz konjonktür koşullarının hakim olduğu yıllar olmuştur.

Çukurova Std-1(B) ve Ege Std-1 pamuk reel fiyatları önemli sayılabilecek mevsimsel dalgalanmalar gösterirken, dünya pamuk fiyatlarını gösteren Liverpool Cotton A İndeks daha kararlı bir seyir izlemektedir. Çukurova Std-1(B) pamuk reel fiyatları Mayıs, Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarında mevsim ortalamalarının

Cotton A İndeks daha kararlı bir seyir izlemektedir. Çukurova Std-1(B) pamuk reel fiyatları Mayıs, Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarında mevsim ortalamalarının üzerinde seyrederken, Nisan ve Eylül ayında mevsim ortalamasında, diğer aylarda ise mevsim ortalamasının altında seyretmektedir. Ege Std-1 pamuk reel fiyatları ise, Mayıs, Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarında mevsim ortalamasının üzerinde, Nisan ayında mevsim ortalamasında, diğer aylarda ise, altında seyretmiştir. Liverpool Cotton A İndeks fiyatları ise, Nisan, Mayıs, Hazira ve Aralık aylarında mevsim ortalamasının üzerinde, Mart, Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında mevsim ortalamasında, diğer aylarda ise mevsim ortalamasının altında seyretmiştir. Sonuç olarak, Çukurova Std-1(B) ve Ege Std-1 pamuk fiyatlarının benzer mevsimsel dalgalanma gösterdiği görülmektedir. Liverpool A İndeks pamuk fiyatları ise, yıl içerisinde aylara göre önemli mevsimsel farklılıklar göstermemiş ve kararlı bir seyir izlemiştir.

Ülkemizde, pamuk reel fiyatları düşme eğiliminde iken, dünya fiyatlarının yükselme eğiliminde olması, Türk tekstil ve konfeksiyon sanayine hammadde maliyeti bakımından, önemli rekabet avantajı sağlamaktadır. Sektör bu avantajı iyi değerlendirmeli ve verimlilik artışı sağlanmalıdır.

Ülkemizde, pamuk reel fiyatlarının düşme eğiliminde olması tüketiciye avantaj sağlarken, pamuk üreticisinin zararına olmaktadır. Bu durumda, devlet piyasaya müdahale etmeden, üreticiyi korumak amacıyla, pamuk üreticisini desteklemelidir. Bu destekleme, birçok üstünlükleri ile gayet iyi bir sistem olarak görülen ve son yıllarda ülkemizde uygulanan prim sistemi ile yapılabilir.

Üreticileri fiyat riskinden korumak ve mevsimsel dalgalanmaları önlemek amacıyla pamukta future piyasalarının oluşturulması gereklidir.

KAYNAKLAR

ADANA TİCARET BORSASI, 2001. 2001 Yıllığı, Adana.

AKIN, B., 1981a. Tarımda Destekleme Politikası ve Taban Fiyatların Analizi, Türkiye 2. İktisat Kongresi, Tarım Komisyonu Tebligleri, DPT Yayın No:1783, Ankara, s.725-747.

———, **1981b.** Tarımsal Ürünlerde Taban Fiyatlar, Ekonomide Para Kredi, Sayı:6, İstanbul.

AKSOY, E., 2002. Dünya ve Türkiye Pamuk Durumuna Genel Bakış ve Prim Uygulamaları, Diyarbakır, 10s.

AKYIL, N., ERTÜRK, Y. E., 1998. Pamuk Durum ve Tahmin: 1998/99. Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Eylül, Ankara.

AKYIL, N., 1999. Pamuk Tahmin: 1998/99. Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Mart, Ankara.

ANONYMOUS, 1999. 98 Değerlendirmesi, 99'a Bakış. Tekstil Araştırma Dergisi, 1999 1. Çeyrek, s. 10-12.

———, **2000a.** Adana Ticaret Borsası Kayıtları, Adana.

———, **2000b.** Çukobirlik Pamuk Tarım Satış Kooperatifi Kayıtları Kayıtları, Adana.

———, **2000c.** İzmir Ticaret Borsası Kayıtları, İzmir.

———, **2000d.** Tariş, Pamuk Tarım Satış Kooperatifi Kayıtları İzmir.

ATAY, D., 2000. Pamuk Sektörü ve Desteklemeler (N. AKYIL). Pamuk Endüstrisinde Pazar Merkezli Bilgi Akışı, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Yayın No: 47, Ankara, s.142-162.

AYDEMİR, M., 1982. Pamuk Islahı, Yetiştirme Tekniği ve Lif Özellikleri. Tarım ve Orman Bakanlığı Pamuk İşleri Genel Müdürlüğü Nazilli Bölge Pamuk Araştırma Enstitüsü Yayınları No:33, 382s.

BASİT, M., YILDIRIM, Ş., 1997. Dünyada ve Türkiye'de Pamuk Üretimi. Tarım ve Yaşam Dergisi (1), Ankara, 12-14s.

- BAYINDIR, E., ŞAHİN, A., 1994.** Delinte (Havsız) Pamuk Tohumu Kullanımında Ekim Makinalarının Başarısı ve Uygun Ekim Normunun Belirlenmesi. Nazilli Pamuk Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Yayın No: 46, Nazilli.
- CHAMBERS, J. M., BAILEY, E. R., 1999.** A Statistical Analysis of Wheat Price Fluctuation in England: 1685-1850. Journal of Agricultural Economics, Vol.50, Num.3, September, 564-588 s.
- ÇUKOBİRLİK, 1995.** ÇUKOBİRLİK Faaliyet Raporu, 1995 Adana, 180s.
- DOĞAN, F., 1998.** Mevcut Pazarlama Sisteminde Birliklerin ve Özel Sektörün Rolü, Üretim Maliyetleri ve Amerikan Tarım Kanunu (A. BAYANER, G. NEVRUZ, N. AKYIL). 1. Türkiye Pamuk, Tekstil ve Konfeksiyon Sempozyumu, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Yayın No:12, Ankara, s.130-132.
- EISA, H. M., BARGHOUTI, S., GILLHAM, F., TAWHID, M., 1994.** Cotton Production Prospects for the Decade to 2005, Al-Saffy World Bank Technical Paper num:231
- ERKAN, O., 1993.** Çukurova’da Pamuk Tarımının Dünü, Bugünü ve Geleceği (Panel). T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Zirai Mücadele Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Adana, s.4-6
- ERKAN, O., ŞENGÜL, H., 1994.** Türkiye’de 1970-1989 Dönemindeki Soğan Fiyatlarının Analizi. Ç.Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi, 9,(3):213-228.
- GENCER, O., 1987.** Genel Tarla Bitkileri (Endüstri Bitkileri). Ç.Ü. Ziraat Fakültesi, Ders Kitabı No:42, Adana, 135s.
- GÖÇMENÇELEBİ, K., 1976.** İstatistik Metodları. Ongun Kardeşler Matbaacılık Sanayi, Ankara, 425s.
- GUJARATİ, N., D., 1999.** Temel Ekonometri, (Çevirenler ŞENESEN Ü., ŞENESEN G.G.) Literatür Yayınları, İstanbul, 849s.
- GÜMÜŞ, M., 1999.** Türkiye’de Kooperatif Birlikleri.(N. AKYIL, A. BAYANER editörler). Pamukta Tarım ve Sanayi Entegrasyonu, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Yayın No: 27, Ankara s.91-95

- GÜNEL, E., MERT, M., ÇALIŞKAN, M. E., 1998.** Pamukta Verim, Verim Ögeleri İle Lif Teknolojik Özelliklerine İlişkin Stabilitate Analizleri ve Uyum Yetenekleri Üzerine Bir Araştırma. Mustafa Kemal Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi, 3(2): 59-70.
- GÜNEŞ, E., 1993.** Çukurova’da Pamuk Üretimi, Üretim Maliyeti, Fiyat Oluşumu ve Pazarlaması Üzerine Bir Araştırma. A.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 142s. (yayınlanmamış).
- GÜNEŞ, T., ARIKAN, R., 1988.** Tarım Ekonomisi İstatistiği. A.Ü. Ziraat Fakültesi Yayınları. Yayın No:1049, Ankara, 293 s.
- GÜREL, A., AKDEMİR, H., EMİROĞLU, Ş. H., KADOĞLU, H., KARADAYI, H. B., 2000.** Türkiye Lif Bitkileri (Pamuk Tarımı, Teknolojisine Genel Bakış ve Diğer Lif Bitkileri). Türkiye Ziraat Mühendisliği V. Teknik Kongresi, 17-21 Ocak, 2000, Ankara, (1): 525-566 s.
- HAKE, K.D., BASSETT, D. M., KERBY, T.A., MAYFIELD, W. D., 1996.** Producing Quality Cotton. In S.J. Hake , T.A. Kerby and K.D. Hake (eds.), Cotton Production Manual, pp.134-149.
- ICAC, 2001.** Cotton Today, www.icac.org
- INTERNATIONAL COTTON ADVISORY COMMITTEE (ICAC) Cotton:** Review of the World Situation. (Çeşitli Yıllar)
- İZMİR TİCARET BORSASI (İTB), 1998.** İktisadi Rapor,1998, Yayın No: 67, İzmir, 215s.
- JONATHAN, C., THIGPEN, M. E., 1991.** An Econometric Model of the World Cotton and Non-Cellulosic Fibers Markets. World Bank Staff Commodity Working Paper, Num.24
- KOÇ, E., 1999.** 1. Ulusal Çukurova Tekstil Kongresi “Uçtek 99” Sonuç Raporu. Tekstil İşveren Dergisi, (239): 23-25.

- KOÇ, A., AKYIL, N., BAYANER, A., 2000.** Türkiye’de Pamuk Arz ve Kullanımı: Yapısal İlişkiler ve Temel Projeksiyonlar. (N. AKYIL). Pamuk Endüstrisinde Pazar Merkezli Bilgi Akışı, Yayın No: 47, Ankara, s.17-36.
- KOLHS, R. L., 1967.** Cotton Marketing of Agricultural Products. Department of Agricultural Economics. Purdue University. Third Edition. New York, 420-436p.
- KORUM, U., 1986.** İstatistiğe Giriş. Savaş Yayınları, Ankara, 336s.
- KUTLAR, A., 2000.** Ekonometrik Zaman Serileri. Gazi Kitapevi, Ankara, 332s.
- MERT, M., 2000.** Türkiye Pamukçuluğu İçerisinde Hatay’ın Önemi ve İlin Pamuk Üretiminde Karşılaştığı Bazı Sorunlar. Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay.
- OSMANLIOĞLU, E., ERTÜRK, A., 1973.** Sebze Fiyatları Üzerinde Çalışmalar. Yalova Bahçe Kùltürleri Araştırma ve Eğitim Merkezi Yayınları, No: 32, Yalova, 30s.
- ÖZMERİÇ, H., 1998.** Pamuk Pazarlama. Ege Üniversitesi Tekstil Konfeksiyon Araştırma-Uygulama Merkezi. Emel Akın Meslek Yüksek Okulu, İzmir, 133s.
- ÖZTUNÇ, U., 1987.** Adana İli, Turunçgil Toptan Fiyatlarının Analizi. Ç. Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Adana, 68s. (yayınlanmamış)
- PINAR, M., AKYIL, N., ER, S., ERTÜRK, Y.E., 1998.** 1997/1998 Pamuk: Durum ve Tahmin, Ocak 1998, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Ankara, 36s.
- SAĞLAM, C., 2000.** Adana İli Yüreğir İlçesi Sulanan Alanlarda Pamuk Üretim Maliyeti ve İşletme Başarısını Etkileyen Etmenler. Ç. Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Adana, 64s. (yayınlanmamış).

- SAYGIN, C., TAŞÇIOĞLU, Y., MENCET N. M., 2002** Türkiye’de Pamuktan Tekstile Uzanan Süreçte İzlenen Politikalar, Dış Pazar Rekabet Olanakları ve Ülkeye Yansımaları. Akdeniz Üniveristesi, Antalya, 15s.
- SİMSAROĞLU, U., 2002.** Pamuğun Pazarlanmasında Ticaret Borsalarının Rolü. 5. Türkiye Tekstil ve Konfeksiyon Sempozyumu, Tarımsal Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- ŞENGÜL, H., KOÇ, A., AKYIL, N., BAYANER, A., FULLER, F., 2001,** Türkiye’de Pamuk Pazarı: Gelecekteki Talebi Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi, Tarımsal Araştırma Enstitüsü, Yayın No:49 Ankara, 53s.
- TARİŞ, 1999.** TARİŞ. Tarım Satış Kooperatifleri Birliği Faaliyet Raporu, İzmir.
- TOSUN, G., 1998.** Dünyada ve Türkiye’de Pamuk Ekim Alanı, Üretimi ve Pamuğun Kalitesini Etkileyen Faktörler.(A. BAYANER, G. NEVRUZ, N. AKYIL editörler) 1. Türkiye Pamuk, Tekstil ve Konfeksiyon Sempozyumu, Tarımsal Araştırma Enstitüsü, Yayın No: 12. Ankara, 39-43s.
- TOSUN, G., 2000.** Pamuk Üretim ve Kalitesini Etkileyen Başlıca Faktörler. (N. AKYIL). Pamuk Endüstrisinde Pazar Merkezli Bilgi Akışı, Tarımsal Araştırma Enstitüsü Yayın No: 47, Ankara, s.36-47.
- TÜRKBAL, A., 1973.** Türkiye’de Muhtelif Zirai Mahsul Fiyatlarının Analizi ve Zirai Fiyat Politikası, Atatürk Üniversitesi, Yayın No: 171, Baylan Matbaası, Ankara, 251 s.
- UYSAL, Y., 1998.** Türkiye ve Ege Bölgesinde Tekstil ve Konfeksiyon Sektörü. Ege Hazırgiyim ve Konfeksiyon İhracatçıları Birliği, İzmir.
- UKAV, İ., 1994.** Tarsus İlçesi Toptan Üzüm Fiyatları Analizi, Ç.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Adana, 109s. (yayınlanmamış).
- YELİN, D. 1991.** Çukurova Pamuk Tarımının Geleceği ve Sorunları. Çukurova 1. Tarım Kongresi. 9-11 Ocak, Adana.

- YENİ, R., SAĞLAM, D., 2002.** Tarımsal Destekleme Politikaları ve Pamuk Prim Sistemi. Tarımsal Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- YILDIRIM, Ş., 1998.** Türkiye’de Pamuk Üretimi ve Üreticilerin Yaşadıkları Sorunlar. Tarım ve Yaşam Dergisi (5), Ankara, 26s.

ÖZGEÇMİŞ

1975 yılında Adana’da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Adana’da tamamladı. 1993/94 öğretim yılında girdiği üniversite sınavında Ç. Ü. Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü’nde okumaya hak kazandı. 1997 yılında lisans eğitimini tamamladı. 1998 yılının Şubat ayında Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalında Yüksek Lisansa başladı.

EKLER

EK 1. Pamuk Cari Fiyatları (TL/kg)

Yıllar	Çukurova Std-1	İndeks	Ege Std-1	İndeks	Liverpool A İndeks	İndeks	TEFE
1970	5	100	7	100	7	100	0,0188
1971	7	140	10	149	10	147	0,0219
1972	9	188	11	167	11	164	0,0260
1973	9	187	13	193	13	185	0,0311
1974	21	441	25	363	23	331	0,0403
1975	12	256	17	253	17	236	0,0448
1976	18	387	24	346	22	321	0,0519
1977	26	541	31	459	31	442	0,0642
1978	24	500	31	451	31	446	0,0963
1979	35	740	54	784	46	654	0,1587
1980	82	1.728	94	1.382	104	1.486	0,3295
1981	122	2.573	161	2.360	183	2.620	0,4532
1982	175	3.683	207	3.031	230	3.288	0,5855
1983	229	4.820	300	4.390	333	4.760	0,7637
1984	404	8.483	472	6.919	585	8.362	1,1484
1985	446	9.371	509	7.463	708	10.127	1,6446
1986	547	11.484	715	10.469	660	9.438	2,1307
1987	977	20.518	1.274	18.669	1.048	14.986	2,8233
1988	1.488	31.261	1.685	24.691	1.786	25.555	4,8132
1989	2.226	46.765	2.933	42.972	2.736	39.135	7,8927
1990	3.874	81.387	4.696	68.801	4.362	62.407	12,0204
1991	4.947	103.929	6.044	88.549	6.060	86.690	18,6733
1992	7.372	154.874	9.989	146.338	7.873	112.627	30,2669
1993	10.443	219.391	14.362	210.404	11.305	161.728	47,9429
1994	15.205	319.433	36.202	530.374	31.833	455.406	100,0000
1995	59.201	1.243.718	90.724	1.329.136	81.452	1.165.258	186,0250
1996	100.774	2.117.101	120.966	1.772.192	119.243	1.705.907	327,2833
1997	172.030	3.614.076	218.752	3.204.797	200.960	2.874.971	595,0083
1998	295.110	6.199.790	395.192	5.789.709	344.279	4.925.301	1022,4167
1999	364.979	7.667.626	477.268	6.992.154	439.998	6.294.677	1564,9333
2000	478.722	10.057.185	728.582	10.673.983	633.194	9.058.567	2369,8500
2001	907.455	19.064.175	1.074.188	15.737.245	1.115.392	15.956.961	3830,3250

Kaynak: Adana ve İzmir Ticaret Borsaları Yıllık Raporları

Ek 2. ATB Çukurova Std 1 Aylık Çarlı Pamuk Fiyatları (TL/kg)

Aylar Yıllar	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
1970	4,96	4,96	5,04	5,52	5,56	5,53	5,55	5,91	6,40	6,36	6,67	6,98
1971	7,08	7,81	7,82	7,99	7,75	7,47	8,24	9,01	8,63	8,67	8,67	9,33
1972	9,89	9,46	9,06	8,58	8,92	9,34	9,45	8,78	7,69	7,78	9,01	9,04
1973	9,04	9,31	9,56	10,49	11,88	12,47	13,88	18,00	22,94	21,38	19,29	19,04
1974	22,35	21,48	19,60	19,40	19,40	19,00	19,00	17,55	16,10	12,95	11,41	11,63
1975	11,51	11,49	11,98	15,46	15,18	16,65	17,60	17,55	16,26	16,37	16,40	17,20
1976	19,27	19,82	22,89	24,39	24,65	25,04	27,73	27,50	24,15	24,51	26,78	26,69
1977	25,88	26,02	26,83	27,68	28,62	32,29	28,37	27,75	23,54	22,12	21,94	22,56
1978	24,74	25,86	27,98	30,16	31,77	30,00	30,50	32,00	31,34	32,57	35,16	35,22
1979	37,20	39,01	40,85	58,76	65,96	65,00	70,80	62,62	54,43	54,23	56,74	62,38
1980	79,25	85,67	84,91	88,74	88,36	93,50	106,46	111,29	116,11	116,78	120,18	123,29
1981	127,56	131,06	125,69	128,16	168,56	191,32	214,08	205,05	158,17	148,89	143,68	138,70
1982	155,34	167,35	197,56	204,75	203,75	204,67	197,98	196,48	176,31	177,80	196,41	216,71
1983	233,59	233,42	246,36	282,04	336,09	342,90	370,44	400,87	324,83	331,50	357,60	408,91
1984	462,08	433,67	440,03	469,64	513,85	510,07	505,57	515,00	420,32	425,32	429,45	413,24
1985	428,03	416,33	417,14	466,85	537,11	547,60	509,05	550,00	510,57	473,30	466,16	473,01
1986	534,99	602,94	648,35	720,00	761,27	750,00	773,76	788,76	653,25	743,93	756,27	816,99
1987	1,205,82	1,174,09	1,205,40	1,380,57	1,366,89	1,375,00	1,600,00	1,265,00	1,570,94	1,500,82	1,525,54	1,566,06
1988	1,578,00	1,481,00	1,327,00	1,388,00	1,362,00	1,457,00	1,609,00	1,801,00	1,819,00	1,662,00	1,679,00	1,878,00
1989	2,138,00	2,065,00	2,379,00	3,082,00	3,870,00	3,950,00	3,817,00	3,526,00	3,465,00	3,628,00	3,738,00	3,627,00
1990	3,777,00	3,700,00	3,698,00	3,744,00	4,507,00	4,673,00	4,530,00	4,500,00	4,242,00	4,017,00	4,266,00	4,368,00
1991	4,865,00	4,913,00	5,697,00	6,145,00	6,761,00	7,136,00	8,200,00	8,000,00	7,548,00	6,656,00	6,347,00	6,751,00
1992	6,982,00	7,459,00	7,384,00	8,111,00	8,492,00	8,461,00	9,570,00	9,700,00	10,272,00	9,685,00	8,993,00	9,195,00
1993	10,145,00	10,045,00	12,300,00	12,600,00	13,600,00	13,300,00	13,159,00	12,912,00	11,747,00	12,190,00	12,872,00	16,939,00
1994	23,593,00	27,000,00	30,900,00	50,950,00	59,222,00	57,150,00	55,222,00	46,530,00	47,794,00	49,700,00	61,465,00	63,421,00
1995	86,348,00	80,431,00	94,737,00	90,481,00	90,000,00	90,940,00	90,000,00	85,000,00	82,179,00	85,335,00	81,251,00	87,472,00
1996	87,054,00	87,062,00	98,153,00	107,338,00	133,033,00	150,000,00	137,000,00	146,000,00	142,444,00	133,756,00	140,022,00	166,633,00
1997	191,010,00	199,458,00	205,489,00	207,656,00	227,549,00	245,571,00	244,000,00	286,292,00	269,975,00	284,975,00	285,234,00	291,992,00
1998	323,000,00	337,080,00	333,233,00	328,759,00	349,634,00	395,000,00	397,944,00	407,232,00	356,582,00	310,000,00	266,750,00	320,000,00
1999	293,000,00	347,000,00	419,856,00	435,154,00	459,279,00	468,500,00	471,500,00	440,000,00	443,923,00	419,028,00	429,043,00	423,483,00
2000	590,000,00	700,000,00	680,000,00	696,000,00	705,000,00	711,240,00	697,128,00	695,000,00	777,244,00	858,996,00	870,000,00	855,000,00
2001	802,301,39	785,000,00	955,476,95	996,300,76	1,026,694,66	1,057,088,56	1,208,750,39	1,360,412,22	1,266,764,73	1,173,378,28	1,085,232,93	1,139,495,51

Kaynak: Adana Ticaret Borsası Aylık Raporları

Ek 3. İTB Ege Std 1 Aylık Çiğ Pamuk Fiyatları (TL/kg)

Aylar Yıllar	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
1970	5,31	5,31	5,37	5,70	5,71	5,71	5,77	6,01	6,68	6,70	6,83	7,29
1971	7,49	7,97	8,55	8,72	8,42	8,35	8,45	9,24	9,29	9,16	9,31	9,80
1972	10,30	10,20	9,90	9,73	9,38	9,90	9,87	9,40	8,60	9,30	10,87	10,96
1973	11,31	11,20	11,26	12,11	13,10	13,88	16,17	21,01	25,03	23,62	22,34	22,99
1974	24,97	23,78	22,06	23,34	23,53	22,20	22,11	22,22	19,72	16,02	14,70	14,95
1975	14,59	14,75	16,16	18,32	18,28	19,82	20,90	22,50	19,50	18,71	18,27	19,80
1976	21,44	23,00	26,02	27,37	27,23	29,85	29,95	31,09	26,20	28,31	32,30	32,82
1977	32,82	31,59	31,84	31,66	31,36	33,02	33,21	32,28	26,44	26,85	26,42	26,57
1978	27,90	29,03	32,02	33,93	35,03	36,61	36,63	38,68	38,16	38,62	41,50	41,30
1979	43,59	44,15	46,16	65,09	69,95	81,67	93,22	89,37	74,25	64,30	72,85	78,83
1980	99,19	105,44	102,02	104,88	101,50	112,81	126,50	134,47	135,52	137,80	141,01	143,46
1981	148,60	142,42	138,89	149,79	191,49	226,95	242,83	229,36	199,35	167,98	162,94	161,65
1982	192,47	209,65	230,54	232,07	233,53	232,30	230,83	259,58	214,52	233,70	240,78	253,63
1983	270,00	264,95	373,50	305,41	368,76	382,48	428,68	477,06	349,44	344,78	367,47	431,78
1984	471,42	443,70	447,57	516,41	616,52	616,81	583,94	552,64	504,63	485,68	483,16	470,56
1985	629,83	693,99	767,38	849,91	867,65	860,66	911,29	917,07	787,73	804,67	798,64	899,36
1986	457,09	441,40	480,00	531,03	576,02	580,32	550,37	635,38	598,47	583,91	586,92	589,96
1987	1.279,60	1.408,29	1.424,91	1.625,70	1.666,44	1.758,77	1.920,13	1.523,89	1.642,41	1.648,82	1.676,16	1.756,95
1988	1.754,00	1.634,00	1.544,00	1.614,00	1.675,00	1.879,00	1.876,00	2.176,00	1.985,00	1.881,00	1.972,00	2.228,00
1989	2.618,00	2.649,00	2.856,00	3.791,00	4.314,00	4.364,00	4.364,00	4.218,00	4.017,00	4.474,00	4.552,00	4.421,00
1990	4.438,00	4.402,00	4.491,00	4.551,00	5.454,00	5.715,00	5.621,00	5.482,00	5.083,00	4.748,00	4.630,00	4.711,00
1991	5.376,00	5.654,00	6.154,00	6.633,00	7.364,00	7.991,00	8.706,00	8.814,00	8.934,00	8.382,00	8.001,00	8.484,00
1992	8.950,00	9.100,00	9.178,00	10.885,00	11.393,00	13.333,00	14.410,00	16.091,00	11.738,00	11.982,00	11.889,00	11.785,00
1993	13.052,00	13.266,00	14.567,00	18.100,00	17.884,00	16.403,00	15.583,00	13.630,00	13.106,00	13.650,00	14.658,00	18.204,00
1994	25.870,00	30.895,00	36.928,00	58.111,00	67.696,00	68.054,00	72.500,00	70.000,00	54.790,00	57.468,00	79.357,00	82.144,00
1995	105.067,00	102.939,00	113.191,00	108.433,00	107.977,00	106.343,00	98.475,00	100.132,00	100.415,00	103.428,00	97.365,00	102.438,00
1996	102.882,00	104.176,00	116.483,00	124.357,00	151.281,00	173.358,00	175.274,00	179.057,00	179.054,00	169.119,00	163.964,00	189.503,00
1997	215.866,00	222.785,00	228.568,00	229.994,00	261.521,00	291.895,00	293.699,00	325.000,00	318.935,00	320.742,00	336.455,00	345.788,00
1998	371.216,00	391.948,00	389.285,00	409.791,00	443.239,00	533.267,00	556.641,00	510.737,00	450.000,00	401.554,00	371.217,00	398.130,00
1999	389.148,00	428.267,00	500.098,00	554.289,00	552.858,00	555.185,00	555.000,00	525.000,00	498.025,00	517.198,00	544.330,00	549.824,00
2000	711.578,00	860.028,00	884.948,00	897.433,00	902.911,00	932.811,00	888.892,00	856.505,00	900.000,00	1.015.499,00	1.028.810,00	976.458,00
2001	936.396,00	904.545,00	1.065.164,00	1.223.857,00	1.265.087,00	1.231.826,00	1.486.111,00	1.612.500,00	1.600.000,00	1.610.270,00	1.529.122,00	1.602.367,00

Kaynak: İzmir Ticaret Borsası Aylık Raporları

T.C. YATIRIM MENKUL DEĞERLER A.Ş.
İSTANBUL MENKUL DEĞERLER BORSASI
İSTANBUL MENKUL DEĞERLER A.Ş.

Ek 4. Liverpool A indeks Aylık Pamuk Fiyatları (USD/kg)

Aylar Yıllar	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
1973	0,87	0,89	0,94	1,00	1,08	1,17	1,40	1,67	1,91	1,93	1,75	1,82
1974	1,96	1,86	1,65	1,54	1,41	1,37	1,37	1,35	1,30	1,20	1,12	1,07
1975	1,03	1,04	1,07	1,15	1,19	1,19	1,19	1,22	1,22	1,23	1,23	1,28
1976	1,43	1,45	1,46	1,76	1,99	1,76	1,95	1,87	1,85	1,90	1,91	1,85
1977	1,74	1,85	1,90	1,89	1,78	1,60	1,49	1,38	1,32	1,30	1,28	1,31
1978	1,41	1,46	1,51	1,53	1,56	1,57	1,56	1,61	1,63	1,69	1,75	1,75
1979	1,70	1,68	1,66	1,62	1,66	1,67	1,00	1,71	1,72	1,72	1,77	1,81
1980	1,96	2,14	2,06	2,00	1,95	1,86	1,96	2,13	2,22	2,18	2,16	2,19
1981	2,19	2,11	2,02	1,95	1,93	1,92	1,89	1,78	1,69	1,65	1,58	1,49
1982	1,54	1,54	1,55	1,57	1,69	1,66	1,73	1,68	1,60	1,54	1,52	1,53
1983	1,58	1,64	1,74	1,77	1,80	1,89	1,95	2,00	1,98	1,94	1,96	1,97
1984	1,93	1,92	1,95	1,96	1,96	1,84	1,74	1,66	1,61	1,62	1,60	1,58
1985	1,56	1,51	1,48	1,46	1,45	1,38	1,34	1,25	1,18	1,07	1,06	1,06
1986	1,14	1,20	1,15	1,07	1,00	0,90	0,89	0,84	0,96	1,13	1,16	1,33
1987	1,45	1,45	1,39	1,46	1,69	1,74	1,83	1,91	1,84	1,68	1,67	1,65
1988	1,59	1,48	1,46	1,45	1,44	1,51	1,40	1,27	1,25	1,27	1,29	1,35
1989	1,40	1,38	1,45	1,62	1,70	1,73	1,82	1,83	1,79	1,81	1,81	1,70
1990	1,64	1,69	1,75	1,83	1,90	1,98	2,00	1,78	1,79	1,80	1,82	1,85
1991	1,84	1,87	1,85	1,83	1,86	1,84	1,78	1,61	1,54	1,49	1,39	1,36
1992	1,30	1,24	1,22	1,29	1,33	1,41	1,43	1,31	1,24	1,16	1,16	1,19
1993	1,26	1,33	1,35	1,34	1,32	1,28	1,27	1,22	1,22	1,21	1,21	1,28
1994	1,50	1,76	1,81	1,84	1,90	1,90	1,81	1,70	1,66	1,63	1,70	1,87
1995	2,09	2,20	2,44	2,50	2,55	2,00	1,93	1,88	1,97	2,02	1,97	1,95
1996	1,89	1,87	1,83	1,83	1,83	1,83	1,76	1,68	1,66	1,66	1,68	1,74
1997	1,76	1,77	1,77	1,74	1,75	1,78	1,79	1,79	1,76	1,71	1,70	1,71
1998	1,58	1,52	1,51	1,44	1,42	1,50	1,53	1,50	1,46	1,35	1,25	1,24
1999	1,23	1,24	1,25	1,27	1,32	1,29	1,20	1,13	1,09	1,05	1,02	0,98
2000	1,05	1,18	1,26	1,29	1,32	1,31	1,29	1,34	1,36	1,34	1,41	1,45
2001	1,42	1,34	1,20	1,13	1,10	1,05	1,01	0,96	0,91	0,83	0,83	0,94

Kaynak: İzmir Ticaret Borsası Aylık Raporları